

Universitetet
i Stavanger

Lesesenteret

ÅRSMELDING 2011

Årsmelding

Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning

Lesesenteret

2011

Innhold

Forord	5
1 Kort orientering om senteret	7
1.1. Historikk	7
1.2. I dag: Et Lesesenter med “tre bein” - og som “tjener flere herrer”	9
1.3 Organisering av Lesesenteret	9
1.4 Mål og strategier	10
2 Forsknings- og utviklingsarbeid	13
2.1 Kort orientering om de enkelte forsknings- og utviklingsprosjektene	13
2.2 Programområder	30
3 Diagnostisering, rådgiving/konsulentvirksomhet	33
3.1 Diagnostisering	33
3.2 Generell rådgiving	34
4 Kursvirksomhet, etterutdanning	35
4.1 Kurs	35
4.2 Konferanser	35
4.3 Lesing er	36
4.4 Ny GIV.	36
5 Undervisning, videreutdanning og veiledning	37
5.1 Veiledning av doktorgrader	37
5.2 Masterstudium i lesevitenskap og Literacy Studies	38
5.3 Masterstudium i spesialpedagogikk, 1. og 2. år	38
5.4 GLSM - Grunnleggende lese-, skrive- og matematikkundervisning	39
5.5 Grunnskolelærerutdanning 1 (1-7) og 2 (5-10)	39
5.6 Videreutdanningskurs innenfor “Kompetanse for kvalitet. Strategi for videreutdanning av lærer”.	40
5.7 Fagligpedagogisk stadium for lærere som underviser i lesing og skriving	40
5.8 Lær å lære	41

6 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid	43
6.1 Samarbeid med Utdanningsdirektoratet	43
6.2 Nasjonalt samarbeid	43
6.3 Nordisk samarbeid	43
6.4 Internasjonalt samarbeid	45
7 Informasjon og kommunikasjon	47
7.1 Lesesenteret på nett	47
7.2 Populærvitenskaplige artikler og mediedekning	48
7.3 Kurs på nett	48
8 Personalsituasjonen	49
8.1 Fordeling av stillinger	49
8.2 Utsikter for 2012	51
9 Råd og utvalg	53
9.1 Styre for Senteret	53
9.2 Fakultetsstyre	55
10. Måloppnåelse i forhold til Utdanningsdirektoratet	57
10.1 Landsdekkende kompetansesenter (Statped)	57
10.2 Nasjonalt senter (§ 1.4-området)	58
10.3 Vurdering - virksomhet som Nasjonalt senter	76
11 Publiseringer	79
12 Regnskapsoversikt 2011	101

Forord

Etter nok et år som leder for et uvanlig positivt, dyktig, kreativt, hardtarbeidende – og stadig voksende – kollegium ved Lesesenteret er det også i år en glede å kvittere ut en årsmelding som vitner om stor aktivitet både innen forskning og utvikling, undervisning og veiledning, diagnostisering, kursvirksomhet og eksterne oppdrag.

Som del av Statped – til og med desember 2011 – har forskning på lese- og skrivevansker, diagnostisering av elever, kursvirksomhet og generell rådgivning stått sentralt. Samarbeidet med andre Statped-sentre angående utredninger av dysleksi, og innen samarbeidsrådet for språk/tale/lese/skrive, har vært fruktbart for alle parter. I desember 2011 fikk vi også en doktoravhandling på data fra Lesesenterets diagnostiseringer av elever med store lese- og skrivevansker: Problem- atferd ved dyslekti. Svake regneferdigheter ved dysleksi (Anne Elisabeth Dahle).

Avtalen mellom Statped og Lesesenteret ble avviklet per 01.01.2012, slik Stortingsmelding 18, Læring og fellesskap, la opp til. Lesesenteret vil i stedet, sammen med Matematikksenteret, NAFO og det nye senteret for læringsmiljø og atferdsforskning få et utvidet mandat for PP-tjenesten. Vi vet så langt ingenting om verken mandat eller oppdrag, men ser fram til å videreføre vårt arbeid i forhold til elever med dysleksi og lese-/skrivevansker innenfor nye rammer.

Det har i 2011 vært arbeidet med 10 doktorgradsprosjekt, 4 innen spesialpedagogikk, 6 innen Lesevitenskap. Lesesenteret har to programområder for forskning: Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv har utspring i "Stavangerprosjektet – Det lærende barnet". Her deltar kolleger fra Senter for adferdsforskning og IFU. En samarbeidsavtale med Stavanger kommune danner grunnlaget for både faglig og økonomisk samarbeid. "Program for studier av ferdighetsutøvelse" springer ut av en forskergruppe på metodologi som har vært aktiv i flere år ved UiS. Også i dette programområdet deltar flere kolleger fra andre institutt ved UiS. De to programområdene har stor aktivitet med omfattende publisering og mange nettverkskontakter både nasjonalt og internasjonalt. Sistnevnte programområde står dessuten sentralt i etableringen av en fakultær læringslab ved universitetet. Vi har hatt stor aktivitet på søknadsskriving i 2011, dels med toppkarakterer fra NFR, og vi har fremdeles store forhåpninger til søknader som er til vurdering.

Den omfattende forsknings- og utviklingsvirksomheten i den universitetsrelaterte delen av Lesesenterets virksomhet gir et godt grunnlag for forskningsbasert formidling som nasjonalt senter.

For det som gjelder annet arbeid inn i Det humanistiske fakultetet, deltok vi i 2011 i gjennomføringen av nytt masterstudium i spesialpedagogikk (med ansvar for 4 moduler à 10 stp), samt ny grunnskolelærerutdanning (med ansvar for 10 stp GLU 1 og 7,5 stp GLU 2). I tillegg hadde vi ansvar for GLSM for siste gang (10 stp), for Lesing 1 og 2 (60 stp) og andre mindre videreutdanningsstudier. Vi registrerer god søknad på studietilbudene våre og får gode studentevalueringer.

Som Nasjonalt senter (§ 1.4) har vi også hatt omfattende aktivitet i 2011. Den nasjonale konferansen var vellykket og hadde stor påmelding, kursene våre får svært gode evalueringer. Vi har flere utviklingsprosjekt i gang, og disse gir viktig innsikt om praksisfeltet. I 2011 har Ny GIV økt samarbeidet med Skrivesenteret og dels og Matematikksenteret betraktelig, og to helt nye prosjekt – yrkesretting og le-

sesatsingen på ungdomstrinnet – vil føre til enda tettere samarbeid med Skrivesenteret, Nynorsksenteret, Fremmedspråkssenteret, NAFO, Matematikk-senteret. Det er gledelig at vi nå er kommet i gang med den storstilte ungdomstrinnssatsingen, og vi ser fram til å forsterke staben med 3 stillinger på dette feltet. 2011 har også vært et godt "nett-år": Ny GIV-materiell, en rekke filmer, flere kurs og undervisningsopplegg og – ikke minst – nettbasen Leselos er blant det som er kommet til – og langt mer vil komme i 2012. Årets "levende" julekalender ga oss dessuten mange nye Facebook-venner.

Vi er også tungt inne i prøveutvikling. Det største internasjonale prosjektet som Lesesenteret har deltatt i opp gjennom årene er PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), en trendstudie som følger utviklingen av leseferdighet over tid. Lesesenteret har hatt ansvaret for den norske delen av PIRLS i 2001, 2006 og – for tiden – 2011. Det nye i 2011 er at PIRLS og TIMSS er samordnet. PIRLS og TIMSS kom i 2011 vel i havn når det gjelder gjennomføring av hovedundersøkelsene, skåring og datarensing – vi venter nå på at dataene skal bli gjort tilgjengelige for rapportering og forskning. Det har i 2011 også vært utført et svært godt arbeid med utvikling av nasjonale prøver i lesing for 5. trinn, samt med forarbeid til ny avtale med Utdanningsdirektoratet om revisjon av kartleggingsprøver for 1.-3.

Sist, men ikke minst vil jeg fremheve det sosiale miljøet ved Lesesenteret. Adskillige sosiale tiltak har stått på kalenderen i år, fra mange hyggelige måltider sammen – til kappgang i Dytt.no og hytteturer. På helsefronten er det ekstra gledelig at vi endelig fikk gjennomslag for at noe måtte gjøres med inneklima. Statsbygg har tatt oppgaven svært seriøst, og har til nå renovert én etasje, og er i full gang med neste. En bonus er at lokalene våre samtidig får en lenge etterlengtet ansiktsløftning.

Jeg vil med dette takke alle ansatte ved Lesesenteret som har bidratt til at 2011 har blitt et svært godt år – både faglig og sosialt! I tillegg vil jeg takke Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet for oppdrag og konstruktive diskusjoner, samt Universitetet i Stavanger og spesielt Det humanistiske fakultet, som finner plass til en enhet som ikke helt er tilpasset universitetssystemet. En spesiell takk går til slutt også til andre samarbeidspartnere i inn- og utland, og til kommuner, skoler, lærere, foreldre og enkeltelever for godt samarbeid i prosjekt og enkelt-saker.

Stavanger, januar 2012

Åse Kari H. Wagner
Senterleder

1 Kort orientering om senteret

1.1. Historikk

Del av Statped

Lesesenteret (daværende Senter for leseforskning) ble grunnlagt i 1989, som frittstående enhet ved Stavanger lærerhøgskole, med det formål å drive forskning og forskningsformidling på fagområdet lese-/skrivevansker, dysleksi. Ved en Stortingsbeslutning ble senteret i 1992 landsdekkende spesialpedagogisk kompetansesenter. Nye oppgaver var da å yte tjenester overfor barnehager, skoleverket og PP-tjenesten innen kompetanseutvikling, kompetansespredning og rådgivning, samt forskning. Budsjett og oppdrag kom direkte fra Statped. Allerede i 1995 kom imidlertid en viktig endring – senteret ble lagt inn under den nyfusjonerte (per sommeren 1994) Høgskolen i Stavanger. Midlene til senteret blir dermed, fom 1995, tildelt over høgskolens budsjett, og vi får ikke lenger egne oppdragsbrev. Vår nye rolle som del av høgskolen klargjøres i 2 brev fra 1995 fra Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement: "Departementet forutsetter at kompetansesenterfunksjonene skal videreføres i samme omfang som i 1994". Samarbeidsavtalen fra 2000 viser til at "en intensjon med denne organiseringen har vært å knytte sterkere bånd mellom det statlig spesialpedagogiske støtte-systemet og høyere utdanning og forskning". I avtalen fra 2000 er det enighet om at inntil 50% av ressursene skal brukes til FoU.

Våre viktigste oppgaver innen Statped-systemet har vært diagnostisering av elever med store lese-/skrivevansker, forskning, formidling (fra kursvirksomhet på landsbasis til undervisning og veiledning ved universitetet) og samarbeid med andre Statped-sentre (se kap. 10.1).

Den årlige ressurstildelingen fra departementet til universitetet har gitt økonomiske rammer for den spesialpedagogiske virksomheten hvert år.

Ut av Statped fra og med 2012

Avtalen mellom Statped og Lesesenteret ble avviklet per 01.01.2012, slik Stortingsmelding 18, Læring og fellesskap, la opp til. Mye står igjen å avklare, dels etter mars 2012. Det vi vet per januar 2012, er:

- Lesesenteret vil i stedet, sammen med Matematikksenteret, NAFO og det nye senteret for læringsmiljø og atferdsforskning (nåværende SAF ved Universitetet i Stavanger samt Lillegården kompetansesenter i Porsgrunn) få et utvidet mandat for PP-tjenesten. Vi vet så langt ingenting om verken mandat eller oppdrag.
- Statped og Lesesenteret vil forbli samarbeidspartnere. På hvilken måte gjenstår å se.
- Lesesenteret har spisskompetanse på dysleksi og lese-/skrivevansker. Vi har i mange år drevet – og skal fremdeles drive – forskning på dette feltet, vi har hatt et landsdekkende ansvar, og vi har et stort ansvar innad i universitetet på dette feltet (både i grunnutdanning [førskolelærerutdanning, grunnskolelærerutdanning], i kompetanse for kvalitet, i mastergradsstudier i spesialpedagogikk og lesevitenskap, samt i doktorgradsutdanningene).

- Det at Lesesenteret går ut av Statped og ”rendyrkes som nasjonalt senter” (jf stortingsmelding 18) gjelder dermed i hovedsak det organisatoriske; Lese- og skrivevansker vil forbli et svært sentralt faglig felt.
- Vi ønsker å fortsette samarbeidet vi har med Statped Vest og Bredtvet angående diagnostisering.

Del av Universitetet i Stavanger

Som nevnt ble tidligere Senter for leseforskning i 1995 lagt inn under daværende Høgskolen i Stavanger, i første omgang direkte under høgskolestyret, dernest, fra og med overgangen til universitet i januar 2005, underlagt Det humanistiske fakultetet. I avtalene som skriver seg fra 1995 heter det blant annet at ”fagpersonalet ved sentrene må inngå i den ordinære arbeidsplanlegging og oppgavefordeling ved høgskolen når det gjelder virksomhet som ikke ligger under ansvarsområdet for styret for de landsdekkende kompetansesentrene. Tilsatte med arbeidsoppgaver ved sentrene er på vanlig måte tilsatt ved høgskolen og forutsettes [...] å kunne ha ordinære faglige oppgaver ved høgskolens forskjellige avdelinger.”

Siden 1995 har Lesesenteret også blitt tildelt stillinger og ressurser fra høgskolen/ universitetet for å kompensere for denne type oppgaver. Det må imidlertid nevnes at tildelingen av ressurser fra UiS ikke har holdt tritt med økningen i oppgaver (vi har for eksempel ikke fått egne ressurser til arbeidet knyttet til mastergraden i Lesevitenskap, og vi har i studieåret 2011-12 stor belastning i forbindelse med master i Spesialpedagogikk, master i Lesevitenskap og doble løp med både GLSM, GLU 1 og GLU 2 samme semester).

Vi er i dag i stadig større grad engasjert i undervisning og veiledning på alle nivå (fra grunn- til doktorgradsstudier), samt i råd og utvalg (senterleder er del av fakultetets ledergruppe, vi har medlemmer i fakultetsstyre og diverse andre råd og utvalg). Senteret har en tilsatt senterleder som har både faglig og administrativt ansvar. I forhold til universitetsspesifikke oppgaver (undervisning, forskerutdanning, veiledning) er senterleder underlagt fakultetets dekan. Fra og med høsten 2011 har senteret også fått et senterstyre (i stedet for det tidligere senterrådet). Se kapittel 9.

Nasjonalt senter

Som et ledd i tiltaksplanen for å styrke leseopplæring og leselyst på nasjonalt plan, bestemte departementet i 2003 at det skulle etableres et Nasjonalt senter for leseopplæring i tilknytning til det tidligere Senter for leseforskning. Fra og med januar 2004 fikk vi dermed også en tredje funksjon, og nytt navn på senteret ble Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning (kortform er Lesesenteret). Det ble utarbeidet et eget mandat for denne virksomheten og tildelt egne midler. Den nye oppgaven ble etablert som et ”§ 18-tiltak” (senere § 1.4), med departementet selv som styre. I og med omleggingen av den sentrale utdanningsadministrasjonen, ble styringsansvaret for ”§1.4-tiltaket” i 2005 overført til Utdanningsdirektoratet, som tildeler øremerkede midler til Universitetet i Stavanger.

Stadig flere nasjonale sentre har kommet til siden 2003, og disse har på ulike satsingsområder nøkkelroller for å utvikle kvaliteten på opplæringen: I tillegg til for lesing, fins det nasjonale sentre for kunst og kultur i opplæringen, fremmedspråk,

nynorsk, naturfag, flerkulturell opplæring (NAFO), matematikk og skrijving. Til sammen utgjør vi et aktivt nettverk av nasjonale sentre i utdanningen. Lesesenteret samarbeider i særlig grad med Skrivesenteret og Nynorsksenteret, men har også fått mer og mer samarbeid med både Matematikksenteret, Fremmedspråksenteret og NAFO.

1.2 I dag: Et Lesesenter med “tre bein” – og som “tjener flere herrer”

Nasjonalt senter for leseforskning og leseopplæring (Lesesenteret) er dermed – i 2011 – et senter med “tre bein”. Vi har vært både (1) del av Statped (tilknyttet Utdanningsdirektoratet ved Avdeling for etatsstyring og spesialpedagogisk støtte), (2) del av Det humanistiske fakultetet ved Universitetet i Stavanger og aktivt involvert i undervisning og veiledning på alle nivå, samt (3) del av et nettverk av 8 nasjonale sentre i opplæringen (direkte underlagt og styrt av Utdanningsdirektoratet ved Avdeling for læreplan). I tillegg har vi flere eksterne oppdrag, som nasjonale prøver, kartleggingsprøver i lesing for flere trinn (grunnskole og videregående) og PIRLS. Dette er prosjekt som finansieres og styres av Utdanningsdirektoratet ved Avdeling for vurdering (kartleggingsprøver og nasjonale prøver) og Avdeling for forskning og internasjonalt arbeid (PIRLS).

Selv om Lesesenteret således “tjener flere herrer”, må det imidlertid understrekes at vi utgjør ett senter med ulike oppgaver. Dette ble også framhevet i det mandatet som senteret fikk i forbindelse med at det ble et nasjonalt senter. Det betyr at de som er tilsatt ved senteret, har oppgaver innenfor flere eller alle områdene som senteret arbeider med. Det vil være flytende overganger mellom de ulike områdene. Det vil dermed ikke være naturlig i en årsmelding å rapportere den faglige virksomheten separat til hver av “herrene”, men derimot å legge fram en samlet årsmelding fra Lesesenteret.

1.3 Organisering av Lesesenteret

Fom høsten 2011 har vi hatt følgende organisering av de ulike arbeidsområdene ved Lesesenteret (koordinator er understreket):

Senterleder: Åse Kari H. Wagner

Referansegruppe for forskning: Ann-Mari Knivsberg, Per Henning Uppstad, Victor van Daal, Kolbjørn Brønnick, Åse Kari H. Wagner

Leder av programområdet LSRI: Ann-Mari Knivsberg

Leder av programområdet PSFU: Per Henning Uppstad

Referansegruppe for undervisning og veiledning: Kjersti Lundetræ, Toril F. Hoem, Atle Skaftun, Nina N. Gabrielsen, Åse Kari H. Wagner

Referansegruppe for Nasjonalt senter: Margunn Mossige, Lise Helgevold, Anne-Elisabeth Dahle, Trond Egil Toft, Ellen Rafos, Åse Kari H. Wagner

- Med underliggende **arbeidsgrupper** rettet mot 1) skole og barnehage og

- 2) PP-tjenesten: Alle deltar i en av disse
- **Herunder også: Diagnostiseringsgruppa**

Referansegruppe for prøveutvikling/leseundersøkelser: Ragnar G. Solheim, Oddny J. Solheim, Atle Skaftun, Jostein Tollaksen, Åse Kari H. Wagner

Referansegruppe for kurs og annen utadrettet virksomhet: Ida Buch-Iversen, Jostein Tollaksen, Astri Engelsgjerd, Åse Kari H. Wagner

1.4 Mål og strategier

Lesesenterets overordnede mål kan uttrykkes i 5 hovedområder:

- å drive forskings- og utviklingsarbeid og forskingsdokumentasjon på høgt nivå i forbindelse med lese- og skriveopplæring generelt og lese- og skrivevansker/dysleksi spesielt.
- å delta aktivt i arbeidet med å formidle informasjon til og utvikle kompetanse hos aktuelle brukergrupper i hele landet
- å gi råd i forbindelse med kartlegging av lese- og skrivevansker. Ved mer alvorlige tilfeller av dysleksi også gi tilbud om diagnostisering
- å gi undervisning og veiledning på vårt fagområde innenfor universitetets ulike studietilbud
- å gi forskerutdanning innenfor fagområdet ved universitetet

Forskings- og utviklingsarbeid

Forskings- og utviklingsarbeid er en av senterets sentrale oppgaver. Senteret ønsker gjennom fou-arbeid å vinne ny kunnskap på området lese- og skrivevansker/dysleksi og lese- og skriveopplæring generelt. Denne kunnskapen vil Lesesenteret bruke for å sikre den enkelte en opplæring som både kan forebygge og avhjelpe lese- og skrivevansker og fremme en positiv lese- og skriveutvikling. Det har i 2011 vært i gang 39 ulike fou-prosjekt ved Lesesenteret. Prosjektene spenner over ulike fagområder, som for eksempel den normale lese- og skriveutvikling og lese- og skrivevansker blant barn, tenåringer og voksne, komorbiditet mellom lese- og skrivevansker og ulike typer av atferdsvansker og matematikkvansker, og øyebevegelsesstudier av lesing hos ulike aldersgrupper. Lesesenteret har dessuten et omfattende arbeid med utvikling av forskjellige leseprøver og er engasjert i store nasjonale og internasjonale kartlegginger av leseferdighet hos norske elever og voksne.

Forskningen ved senteret gjennomføres i en del tilfeller i samarbeid med internasjonale forskningsmiljøer i Europa, USA og Australia. Mer om de ulike prosjektene i kap. 2.1.

Det er etablert to programområder for forskning ved senteret. Se eget punkt om FoU-arbeidet.

Diagnostisering og rådgiving

Senteret har et begrenset tilbud om diagnostisering og rådgiving knyttet til et mindre antall enkeltelever. Barn, unge og voksne med lese- og skrivevansker skal

i prinsippet få et diagnostiseringstilbud gjennom skolen/PPT-kontoret i sin hjemkommune. Senteret kan derfor bare ta seg av enkelte av de mest kompliserte sakene. Mer om diagnostiseringsarbeidet i kap. 3.

Etterutdanning/videreutdanning/kompetanseheving

Etterutdanning/videreutdanning/kompetanseheving utgjør en viktig del av senterets virksomhet. I denne sammenhengen har senteret et betydelig samarbeid med faggrupper og fagmiljøer både nasjonalt og internasjonalt. Gjennom samarbeid med andre universitet, høyskoler, fylkesmennenes utdanningsavdelinger og med skoleeierne (kommuner/fylkeskommuner) forsøker senteret å nå fram til sentrale målgrupper innen barnehage, skole, PP-tjenesten og tilsatte i høgre utdanning. Se kapitlene 4 og 5 for nærmere beskrivelse av kursvirksomhet, etter- og videreutdanning.

Undervisning ved Universitetet i Stavanger

Senteret har i 2011 hatt ansvar for undervisning innen fagområdet spesialpedagogikk, i samarbeid med Institutt for grunnskoleutdanning, idrett og spesialpedagogikk (IGIS) og Senter for atferdsforskning. Temaområdene har vært relatert til lese- og skrivevansker/dysleksi. Undervisningen har vært knyttet til mastergradsstudiet i spesialpedagogikk og til grunnskolelærerutdanningen. Lesesenteret har også vært involvert i den nye grunnskolelærerutdanningen, med ansvar for 3 moduler i GLU1 og 2 i GLU 2. Vi har også hatt et spesielt ansvar for den obligatoriske undervisningen i grunnleggende lese-, skrive- og matematikkopplæring (GLSM) i den gamle allmennlærerutdanningen. Vi har dessuten deltatt i veiledning av mastergradsstudenter i Lesevitenskap, i samarbeid med Institutt for kultur og språkvitenskap.

Senteret har i tillegg hatt det faglige ansvaret for Lesing 1 og 2 (60 studiepoeng), i samarbeid med UiS PLUSS og IGIS, samt for andre videreutdanningstilbud. Mer om undervisning og veiledning i kapittel 5.

Forskerutdanning

Til sammen har det blitt arbeidet med 10 doktorgrader ved Lesesenteret i 2011, og 4 av disse har vært doktorgradsstipender. Midlene har kommet fra ulike kilder. Dels er det brukt egne midler, dels midler fra Universitetsfondet og fra Norges forskningsråd. Fire av de ansatte ved senteret har også arbeidet med sine doktoravhandlinger som en del av stillingen ved senteret.

I desember 2011 disputerte Anne Elisabeth Dahle til doktorgraden på temaet *Problematferd ved dysleksi. Svake regneferdigheter ved dysleksi.*

2 Forsknings- og utviklingsarbeid

2.1 Kort orientering om de enkelte forsknings- og utviklingsprosjektene

Doktorgradsprosjekt:

1. Barns matematiske utvikling.

Prosjektet er et treårig doktorgradsprosjekt finansiert av Universitetet i Stavanger. Prosjektet skal studere barns tidlige matematiske utvikling og er en del av Stavangerprosjektet "Det lærende barnet", fase en. Formålet med studien er å få kunnskap om barns tidlige matematiske utvikling fra 2,9 til 4,9 år med spesielt fokus på de svakeste. Studien skal også se på tidlige kjennetegn på svake matematiske ferdigheter, samt språkets betydning for barns tallbegrepsutvikling. Den metodiske tilnærmingen til studien er ikke-eksperimentell med strukturert observasjon i en naturlig setting av kjente nærpersioner.

Fra 2009 – 2012

Prosjektansvarlig: Tone Salomonsen

Veileder: Elin Reikerås

Biveileder: Ann-Mari Knivsberg

2. Hvilke kriterier kan brukes for å validere leseprøver? - Aspekter ved kriteriums og konstruktvaliditet.

Målet med prosjektet er å sammenligne leseforståelse slik det blir operasjonalisert i PIRLS (Progress in Reading Literacy Study), i teori om leseforståelse og i praktisk pedagogikk.

I de siste 10 årene har Norge deltatt i en internasjonal lesetest kalt PIRLS, som skal måle leseforståelse til elever på fjerde trinn. Målet med dette prosjektet er å undersøke aspekter ved konstrukt- og kriteriumsvaliditet for PIRLS i Norge.

Konstruktvaliditet forstås her som i hvilken grad leseprøven måler konstruktet leseforståelse, mens kriteriumsvaliditet her forstås som hva en kan måle/forutsi med leseprøven og hva ikke, og i hvilken utstrekning en kan gjøre det. Et aspekt som undersøkes er om og i hvilken grad lærerens aktiviteter i leseundervisningen har en innflytelse på elevenes prestasjoner i PIRLS.

Prosjektansvarlig: Anne Charlotte Begnum

Veileder: Carsten Elbro

3. Lesaren i teksten. Perspektiv på lesing i digitale medium.

I prosjektet ser ein nærare på kulturen for kunnskapsorganisering i overgangen frå trykk til skjerm, med eit særleg blikk på kva konsekvensar digitale medium har for undervisning og skule. I prosjektet ser ein på både teoretiske og praktiske problemstillingar, og datamaterialet er innsamla mellom anna ved observasjon av og intervju med to klassar i den vidaregåande skulen med rik tilgang på datamaskiner og Internett både på skulen og fritida.

Prosjektet varar til 2012.

Prosjektansvarlig: Arne Olav Nygard
Hovedveileder: Atle Skaftun
Biveileder: Per Henning Uppstad

4. Aspekter ved språklig utvikling relatert til sosial fungering i tidlig førskolealder

En rekke studier har pekt på at det er en sammenheng mellom språk og sosial fungering hos skolebarn. Få studier dokumenterer denne sammenhengen hos førskolebarn. Prosjektets målsetting er å utvikle kunnskap om hvordan språk er relatert til sosial kompetanse når barn er 2,9 år; hvilke språklige og sosiale faktorer som kjennetegner sterke versus svake grupper, samt hvilke sammenhenger det er mellom språk og sosial kompetanse for flerspråklige barn.

Studie 1: Hvilke sammenhenger er det mellom språklig bevissthet og lek og sosial kompetanse hos 2,9- åringene?

Studie 2: Hvilke sammenhenger er det mellom språklig bevissthet og sosial kompetanse hos tospråklige barn under 3 år?

Studie 3: Hvilke sammenhenger er det mellom uttalekompetanse og popularitet/det å bli inkludert i lek for barn som er 2,9 år?

Det metodiske grunnlaget for prosjektet bygger på statistiske analyser av data innsamlet av «Stavangerprosjektet - det lærende barnet», en longitudinell studie med et utvalg på om lag 1300 barnehagebarn. Datamaterialet er innsamlet ved hjelp av observasjonsmateriell. Data basert på observasjonsmaterielle TRAS og Alle med vil benyttes i avhandlingen.

Treårig doktorgradsprosjekt for perioden 2010-2013
Prosjektansvarlig: Elisabeth Brekke Stangeland
Hovedveileder: Åse Kari Hansen Wagner
Bivedveileder: Inger Kristine Løge

5. Cohesion management in text writing

Forskning på skriving har tradisjonelt vært delt i forskning på prosess eller produkt. Videre er forskning på skriving tradisjonelt vært skilt fra forskning på lesning. Leseaspektet ved skriving er blitt gitt lite oppmerksomhet og forskning på konsekvenser lesing kan ha for skriving og omvendt er lite utforsket. Dette prosjektet viser ut det tradisjonelle skillet mellom forskning på lesning og skriving, ved å fokusere på visuell oppmerksomhet på egen tekst under skriveprosessen. Prosjektet vil fokusere på den lesende skriver og det dynamiske forhold som eksisterer mellom visuell oppmerksomhet mot egen tekst og bruk av kohesjonsmekanismer for å sikre en god sammenhengende tekst.

I doktorgradsprosjektet brukes registrering av øyebevegelser i kombinasjon med registrering av tasteaktivitet som metode. Metoden gir data hvor man har muligheten til å analysere interaksjonen mellom skriverens visuelle oppmerksomhet mot egen tekst og den skriftlige produksjonen av denne. Datainnsamlingen omfatter 40 tekster fra 20 universitetsstudenter (alder 19-22 år), der en tekst er skrevet under normale forhold for visuell tilbakemelding fra egen tekst og der den andre er skrevet under manipulerede forhold for visuell tilbakemelding fra egen

tekst, som innebærer at alle bokstaver er erstattet med X.

Doktorgradsprosjektet er basert på tre artikler, der den første artikkelen beskriver de ulike kohesjonsmekanismer som skriverne benytter seg av og hvilken rolle den visuelle oppmerksomheten mot egen tekst har i aktiviseringen og bruken av disse. Den andre artikkelen fokuserer på hva som skjer med bruk av kohesjonsmekanismer når visuell oppmerksomhet mot egen tekst ikke er mulig, kontra når visuell tilbakemelding er mulig. Den siste artikkelen skisserer spor til en modell for kohesjonsstyring med bidrag fra de to foregående artiklene sett opp mot etablerte skrivemodeller.

Prosjektansvarlig: Gunn Helen Ofstad Oxborough

Veileder: Per Henning Uppstad

Biveileder: Mark Torrance

6. 5- og 6-åringers muntlige fortellerkompetanse

Prosjektet har bakgrunn i det treårige utviklingsprosjektet BOKTRAS (Hoel og Helgevold 2007, Hoel, Kaasa og Braathen 2008), som hadde som mål å fremme leseaktiviteter - som høytlesing og dialogisk lesing - i sju norske barnehager. Leseaktivitetene i barnehagene inngikk som en del av barnehagenes språkstimuleringsarbeid. 18 seksåringer fra BOKTRAS-prosjektet er fulgt i overgangen fra barnehage til skole, i tillegg er 18 barn fra en kommune som ikke har hatt det samme fokuset på språkstimulering og leseaktiviteter i barnehagen fulgt. Barna fra BOKTRAS-barnehagene har fått flere forekomster av narrative modeller enn de barna som ikke har gått i en BOKTRAS-barnehage. Prosjektet er basert på en antakelse om at det er sammenhenger mellom barnehagers lesekultur og barnehagebarnas språkbruk. I prosjektet søkes det etter spor fra barnehagers lesepraksis i barns muntlige fortellinger. Det er samlet inn data i to omganger: rett før barna avsluttet barnehagen, og samme tid ett år senere – når barna har vært nesten ett år i skolen.

Prosjektet er i utgangspunktet relatert til arbeidet som nasjonalt senter (§ 1.4), og rapporteres også i kap. 10.2. Data fra prosjektet brukes imidlertid også til forskning (finansiert av frikjøpsmidler).

Faglig ansvarlig: Trude Hoel

Faglig veileder: Vibeke Hetmar

7. Bruk av lesestrategier for å beskrive leseforståelse hos elever på 5.trinn

Forskningsprosjekts hensikt er å utvide eksisterende kunnskap og generere mer kunnskap på to områder. Det ene er å få mer kunnskap om elevers bruk av lesestrategier og samspillet mellom lesestrategier og leseforståelse. Det andre er å kunne vurdere i og på hvilken måte intervensjon i form av kurs for lærer, påvirker deres undervisning. I studien ønsker en å beskrive mer enn å måle, derfor har studien en kvalitativ innfallsvinkel. Studien går over tre år. Det er to hovedgrupper av informanter, til sammen ca 10 lærere og ca 70 elever, fordelt på fire skoler. Lærerne i studien deltar i prosjektperioden i kompetansehevingskurs med ulik oppfølging i etterkant av kursene. I studien samles kunnskap om lærerne, elevene og undervisning på fire ulike måter. Gjennom kvalitative forskningsintervju, gjennom filmopptak/observasjon av undervisning, gjennom tekstanalyse i form av elevenes arbeidsbøker og gjennom dokumentanalyse som elevenes undervisningsplan/

lekseplan, det som ofte kalles elevenes ukeplan. I deler av analysene brukes observasjonsmateriellet Leselos som i utgangspunktet er et verktøy for kvalitative observasjoner av elevers leseferdigheter og et rammeverk for undervisningsplanlegging.

Fra 2008 - 2012

Prosjektansvarlig: Lise Helgevold
Hovedveileder: Vibeke Hetmar
Biveileder: Atle Skaftun

8. Sakprega lesing og skriving på mellomtrinnet

Prosjektet følger ei gruppe elevar på 5. trinn gjennom eit skuleår. Elevane les ulike sakprega tekstar. Desse tekstane er så modellar for deira eiga sakprega skriving.

Prosjektet er i utgangspunktet i oppdrag frå Utdanningsdirektoratet (§ 1.4), og blir også rapportert i kap. 10.2. Data frå prosjektet blir imidlertid også brukt til forskning (finansiert av frikjøpsmidlar).

Fagleg ansvarleg: Anne Håland
Fagleg rettleiar: Vibeke Hetmar
Biveileder: Per Henning Uppstad

9. Utvikling av faglighet. Litterær kompetanse på ungdomstrinnet og i den videregående skole

Kunnskapsløftet har blitt kalt en literacy-reform (Berge 2005) og fremhever de tradisjonelt norskfaglige ferdighetene lesing, skriving og muntlighet som grunnleggende ferdigheter, forankret i alle fag. Samtidig løftes det enkelte fagets spesifikke faglighet frem. Utviklingen av en slik faglighet må ses som ett utviklingsløp fra grunnskolen til master- og Ph.d-nivå. Prosjektet undersøker utviklingen av faglighet i norskfagets litterære emner på ulike trinn i skolen. Det studerer overgangen fra ungdomsskole til videregående og sammenlikner skoleslagene, både på elev- og lærernivå. Lærerne representerer høyere nivå i utviklingen av faglighet (bachelor- og master-nivå), samtidig som de er sosialisert inn i grunnskolens og den videregående skolens norskfaglige litterære diskurser. Uttrykk for faglighet i muntlige og skriftlige genre, samt utnyttelsen av overføringsverdien fra én arbeidssituasjon til en annen, undersøkes i prosjektet.

Treårig doktorgradsprosjekt for perioden 2011-2014

Prosjektansvarlig: Aslaug Fodstad Gourvennec
Hovedveileder: Atle Skaftun
Biveileder: Per Henning Uppstad

10. Problematferd ved dysleksi. Svake regneferdigheter ved dysleksi

Prosjektet er et 4-årig doktorgradsprosjekt finansiert av Universitetet i Stavanger.

Prosjektet baserer seg på undersøkelser/kartlegginger av AD/HD-problematikk (oppmerksomhets-/konsentrasjonsvansker og vansker med hyperaktivitet og

impulsivitet) i to elevutvalg med dysleksi. 26 elever med dysleksi med utgangspunkt i fonologiske vansker er identifisert fra et utvalg på ca 300 elever på 4. årstinn. Det andre utvalget er et klinisk utvalg på 70 elever med svært alvorlig grad av dysleksi, utredet ved Lesesenteret. I det førstnevnte utvalget er også elevenes ferdigheter i matematikk undersøkt. Det finnes få studier som retter søkelys mot samtidig forekomst av dysleksi og AD/HD-problematikk eller dysleksi og matematikkvansker. Kunnskapen et slikt prosjekt kan gi, vil dermed kunne være av betydning når vansker skal kartlegges og når en skal planlegge, utarbeide og gjennomføre undervisningsopplegg for elever med slike vansker.

Dahle disputerte høsten 2011

Prosjektansvarlig: Anne Elisabeth Dahle

Hovedveileder: Ann-Mari Knivsberg

Andre forsknings- og utviklingsprosjekt, nasjonale og internasjonale:

11. Problemløsning i ulike oppgaveformat: betydningen av tiltro til egne leseferdigheter

Hovedmålsettingen i prosjektet er å utvikle ny kunnskap om hvordan tiltro til egne leseferdigheter og faktiske ferdigheter påvirker elevenes problemløsningsstrategier under lesing og ved besvarelse av prøver i leseforståelse.

Prosjektet er finansiert av Kvinneinitierte FOU-prosjekter 2010, Universitetet i Stavanger.

Prosjektansvarlig: Oddny Judith Solheim

12. Den genetiske og miljømessige innflytelsen på lese- og skrivevansker – et tvillingprosjekt

En longitudinell tvillingstudie som har som mål å studere den genetiske og miljømessige innflytelsen på barns tidlige språkutvikling og senere på deres tidlige lese- og skriveinnlæring. Prosjektet er et atferds-genetisk prosjekt i samarbeid med professor Richard Olson (The Colorado Learning Disabilities Research Centre) og professor Brian Byrne (The University of New England i Australia). Stefan Samuelsson har ansvar for prosjektet i Norge og Sverige. Den svenske og norske delen av prosjektet finansieres med tilskudd fra Universitetet i Stavanger og Norges forskningsråd fra august 2000 til juni 2010, og Vetenskapsrådet i Sverige, Riksbankens Jubileumsfond och Knut och Alice Walleberg Stiftelse (kr 500.000,- pr år) fra januar 2003 til desember 2011. Den norske delen av prosjektet er avsluttet mens det fremdeles pågår i Sverige. I 2011 fikk prosjektet nye 5 mill. SEK for å fortsette prosjektet frem til og med 2014 (50 % fra Vetenskapsrådet og 50 % fra Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap).

Prosjektansvarlig: Stefan Samuelsson i samarbeid med Richard Olson og Bryan Byrne

13. Second Language Acquisition Twin Study

Prosjektet er rettet mot å studere hvordan genetiske og miljømessige forhold hver

for seg, men også i en kombinasjon, virker inn på tilegnelsen av andrespråk.

In 2010 an article was written with contributions from Byrne, Ellis and Van Daal, which has been accepted for publication in *Language Learning: - Coventry, W., Anton-Mendez, I., Ellis, E., Levinson, C., Byrne, B., Van Daal, V., & Ellis, N. (2011/2012, in press). The etiology of individual differences in second language acquisition in Australian school students: A behaviour-genetic study. Language Learning.*

Van Daal concluded a sabbatical stay at the Netherlands Institute for Advanced Studies where direct assessments of language learning aptitude, language learning performance and language background of foreign language learners were developed and piloted.

Victor van Daal fungerer som koordinator. Andre deltagere i arbeidsgruppen er Dorret Boomsma, Brian Byrne, Anne Cutler, Philip Dale, Nick Ellis, Jacques Mehler, Christophe Pallier, Stefan Samuelsson, and Núria Sebastian-Gallés.

14. Research Synthesis of Multimedia Effects on Literacy Achievements in Children at Risk (with Jenny Miglis Sandvik)

A meta-analysis of 35 studies was conducted to review and analyse the effect of multimedia on the early literacy development of children at risk of literacy underachievement. Large effect sizes were found for Phonological Awareness, Concepts of Print, Vocabulary, and Reading. Medium effect sizes were found for Comprehension, Non-word Reading, and Alphabetic Knowledge. However, large effect sizes for Vocabulary, Reading, and Alphabetic Knowledge were also found for children at risk who did not participate in a multimedia intervention. It is concluded that multimedia literacy-applications can be beneficial to children at risk of literacy underachievement, especially with respect to Phonological Awareness, Concepts of Print, Comprehension and Non-word Reading. We are currently looking at effects that the following variables have on the effect sizes: year of publication; age, education, and M/F ratio of participants; kind of intervention; kind of risk factor; language of instruction; effect size at pretest; type of medium; kind of control group used; educational setting (classroom, small group, peer tutoring, individual); test used for assessment (standard, non-standard); duration and intensity of treatment.

A book chapter entitled 'The Effects of Multimedia on Early Literacy Development of Children at Risk: A Meta-Analysis' authored by Van Daal and Miglis Sandvik for 'Technology as a Support for Literacy Achievements for Children at Risk', has been published.

Van Daal, V.H.P., & Miglis-Sandvik, J. (in press, 2011/2012). The effects of multimedia on early literacy development of children at risk: A meta-analysis. In: O. Korat & A. Shamir (Eds.). *Technology for literacy achievements for children at risk*. New York: Springer.

Prosjektansvarlig: Victor van Daal

15. Research project: Digitizing literacy

An ongoing exploration of the implications of digital technology on aspects of reading and writing.

Digital technology changes the ways we read and write. Increasingly, we click and scroll and type rather than read print texts and write by hand by putting pen to paper. With digital media, we are changing the role of the hands, to such an extent and with such potential consequences that the haptics of literacy presents itself as a research focus in urgent need of scientific scrutiny. In research on reading and writing (as well as literacy studies in general), the role of the material devices employed is rarely addressed. With the emergence of digital reading and writing devices, literacy reveals itself as being fundamentally multisensory, involving sensory modalities and motor actions not commonly considered part of the reading and writing processes (and not adequately dealt with in the research literature), such as touch and haptics. What difference for the reading experience does it make that we click and scroll and navigate through hypertexts on screens rather than flick and leaf through pages in a bound book; and how will the skill of writing be impacted by the fact that we press keys on a computer keyboard rather than form the letters by hand? A nuanced and comprehensive understanding of what is entailed in the digitization of literacy mandates a transdisciplinary approach in which perspectives and procedures from fields such as biopsychology, experimental psychology, cognitive neuroscience, phenomenology and philosophy of mind are brought to bear on the field of literacy – theoretically and methodologically, as well as practically and pedagogically. This transdisciplinary research project is an attempt at charting a new course in literacy research, influenced by the “embodied cognition” paradigm.

Prosjektansvarlig: Anne Mangen

Main collaborator: Dr. Jean-Luc Velay, Institute for Cognitive Neuroscience, University of Marseille, France

Affiliated collaborators:

University of Alberta, Canada:

- 1) Dept. of Psychology: Reader Response – Empirical Research on Literary Reading; directors: Professor David S. Miall and Professor Don Kuiken
- 2) LIS (Library and Information Science): Professor Margaret Mackey

16. Adult Literacy and Life Skills (ALL-prosjektet)

ALL er et oppfølgingsprosjekt til IALS (International Adult Literacy Survey). ALL startet opp i 2001 og den norske datainnsamlingen ble gjennomført i 2003. I tillegg til å måle voksnes leseferdighet (literacy), inngår også en kartlegging av voksnes ferdigheter på andre sentrale områder som “Numeracy”, “Problem Solving” og “ICT-literacy”. Det er også denne gangen Statistics Canada, Educational Testing Service (USA) og OECD som utgjør den internasjonale prosjektledelsen.

ALL-prosjektet er i Norge gjennomført på oppdrag av Utdannings- og forskningsdepartementet. Et representativt utvalg på 5800 nordmenn i aldersgruppen 16 - 65 år har deltatt i hovedundersøkelsen, som er utført via hjemmebesøk av ca. to timers varighet. Statistisk sentralbyrå har vært ansvarlig for den norske datainnsamlingen og har samarbeidet nært med Lesesenteret med hensyn til ferdigstillelsen av prosjektet.

Den internasjonale rapporten fra første runde av ALL, “Learning a living” (OECD

& Statistics Canada and ble offentliggjort 11. mai 2005. Den nasjonale ALL- rapporten (Lese- og mestringskompetanse i den norske voksenbefolkningen) ble presentert i september 2005. Rapporten er bl.a. distribuert til alle offentlige bibliotek i Norge og til alle kommuner og fylkeskommuner. Det ble i 2005 også utarbeidet 8 artikler med utgangspunkt i ALL-undersøkelsen som er presentert i "Samfunnspeilet – SSB sitt tidsskrift."

I samarbeid med ulike forskningsmiljøer har nasjonal prosjektleder hatt ansvaret for en monografiserie som skal fokusere på 9 ulike temaområder som er dekket av ALL-prosjektet. Den siste monografien ferdigstilles våren 2012 og skal oppsummere de internasjonale resultatene fra ALL 1 og ALL 2. Internasjonal rapport fra ALL 2 ble presentert 20.12.11 og har tittelen Literacy for Life: Further Results from the Adult Literacy and Life Skills Survey (OECD & Statistics Canada 2011)

Kjersti Lundtræ disputerte for ph.d-graden i spesialpedagogikk ved UiS i desember 2010 med en avhandling som tar utgangspunkt i data fra ALL-undersøkelsen: 16 – 24 åringers basisferdigheter. En studie av basisferdigheter relatert til selvpoppfatning, frafall i videregående opplæring og arbeidsledighet.

Nasjonal prosjektleder: Egil Gabrielsen

Prosjektmedarbeider: Kjersti Lundtræ

17. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) 2011

PIRLS 2011 er en videreføring av de to tidligere PIRLS undersøkelsene (2001 og 2006). Arbeidet i PIRLS 2011 startet høsten 2008, og 51 land og 3 kanadiske provinser har deltatt i PIRLS 2011. I tillegg til målgruppen på 4. trinn, har Norge også i 2011 tatt med et mindre utvalg elever på 5. årstrinn i PIRLS.

Arbeidet med PIRLS er knyttet § 1.4 - oppdragene og beskrives nærmere i kap. 10.2

Victor van Daal og Ragnar Gees Solheim har delt ansvaret som NRC, med Solheim som prosjektansvarlig. Anne Charlotte Begnum har vært data manager og Nina Nøttaasen Gabrielsen har vært en del av arbeidsgruppen for PIRLS 2011. Ragnar Gees Solheim har vært med i den sentrale arbeidsgruppen (QDG) som har arbeidet med spørreskjemaene i PIRLS 2011.

18. Secondary analysis of PIRLS 2001, 2006 and 2011 data

For å analysere flere underutvalg i PIRLS, ble det utviklet en metodologi for å anslå det relative bidraget som faktorer hos elev, hjem, skole og lærer har på leseforståelse på 4. og 5. trinn. Data fra minoritetsspråklige elever i så vel Norge som Sør Afrika er analysert og det arbeides også med videre analyser av nordiske sammenligninger. I tillegg har det blitt arbeidet med sammenligninger mellom land som er mindre like enn de nordiske landene.

Arbeidet ledes av Victor van Daal i samarbeid med Ragnar Gees Solheim,

Charlotte Begnum, Nina Gabrielsen og PIRLS-grupper i flere land. Støtte i det statistiske arbeidet blir gitt av Herman Adér.

The effect of orthographic depth on learning to read and spell in L1 and L2.

Learning to read and spell is harder in some languages than in others, because of differences in orthographic depth. It is examined whether differences in orthographic depth of L1 has repercussions for the learning of L2. In particular, we looked at whether Danish children were slower at learning to read and spell in English than their Norwegian and Swedish counterparts. We hypothesised that, due to the less transparent orthography, Danish children would be slower in becoming an independent reader, and would rely on visual memory skills. The Norwegian and Swedish children on the other hand were expected to rely more on phonological and orthographic skills and use these in building up word-specific representations.

Participants were assessed on reading and spelling in their first languages and in English with frequency-balanced cognate word lists and frequency-balanced word lists, respectively. L1 vocabulary was used as a covariate to ensure that the samples were comparable with respect to home and school background variables. Orthographic skills were assessed with a novel-word learning task. Visual memory skills were measured with a matrix test and with a visual association test.

The results of a first assessment wave analysed with both MANCOVA and SEM indicate that Danish readers of all age bands were slower and less accurate in naming both L1 and L2 words, and made more spelling errors, again in both L1 and L2, than the Norwegian and Swedish children. Furthermore we found that Danish children relied more on their visual memory skills, whereas Norwegian and Swedish children used their orthographic skills. It is concluded that shallow orthographies promote orthographic learning more and earlier than deep orthographies do.

Victor van Daal in collaboration with Vibeke Rønneberg (Literacy Master Student at UiS) and Malin Wass (postdoc at Linköpings Universitetet).

A manuscript on this research project is currently under review: - *Van Daal, V.H.P., Rønneberg, V., & Wass, M. (under review). Effects of orthographic depth on learning to read and spell in a first and in a second language: A 'natural' Scandinavian experiment.*

19. Stavangerprosjektet Det lærende barnet. En tverrfaglig studie av barns utvikling.

Prosjektet er en tverrfaglig, longitudinell studie som gjennomføres i samarbeid med Stavanger kommune. Førskolebarns ferdigheter i språk, matematikk, motorikk og sosial fungering blir kartlagt når barna er 2½ år og 4½ år. De samme barnas ferdigheter i lesing, skriving og regning vil bli kartlagt når barna er 7½ år og 9 ½ år.

Målet er å generere ny kunnskap om førskolebarns ferdigheter og om tidlige utviklingsfaktorens betydning for lesing, skriving og regning. Det vil også være fokus på barn som av ulike grunner har særskilte opplæringsbehov og barn som er flerspråklige. Alle de kommunale og en lang rekke private barnhager deltar. Kompetanseheving hos fagpersonell knyttet til barnehage og skole er også sentralt. Personalet i barnehagene har fått/får grundig skoleing i bruk av materialet som benyttes. Barnas foresatte har gitt skriftlig samtykke til deltakelse. Barna i prosjektet er født i perioden 01.07.05 til og med 31.12.07. Det deltar over 1350 barn i prosjektet. I førskolealder kartlegges barnas ferdigheter av barnas nærpå personer i barnehagene, gjennom lek og aktiviteter i daglige situasjoner. De eldste

barna i prosjektet begynte på skolen høsten 2011. Når barna er i skolealder blir det arrangert kurs for lærerne til barna som deltar i prosjektet. Prosjektet er tverrinstitusjonelt med forskere fra Lesesenteret, Senter for atferdsforskning og Institutt for førskolelærerutdanning. Det er også etablert et formelt forskningsmessig samarbeid med Høgskolen i Vestfold v/professor Thomas Moser og med Universitetet i Agder v/førsteamanuensis Heidi Omdal. Det er i løpet av 2011 holdt 12 fagkurs og 7 fagseminar/fagmøter om aktuelle emner i prosjektet. Populærvitenskaplig presentasjon er også gjennomført samt vitenskaplige presentasjoner på nordisk konferanse. To doktorgradsstipendiater arbeider med data fra prosjektet, fire mastergradsoppgaver med data fra prosjektet er ferdigstillet og en eksamensoppgave i prosjektledelse. Plangruppen som er ansvarlig for framdrift i prosjektet er: Ann-Mari Knivsberg, Lesesenteret, UiS; Elin Reikerås, Lesesenteret, UiS; Åse Kari Hansen Wagner, Lesesenteret, UiS; Anne Elisabeth Dahle, Lesesenteret, UiS; Ida Buch-Iversen, Lesesenteret, UiS; Inger Kristine Løge, Senter for atferdsforskning, UiS; Elsa Kaltvedt, Institutt for førskolelærerutdanning, UiS; Bjørg Danielsen Jølbo, Lesesenteret, UiS; Sigrun Svenneby Svendsen, Stavanger kommune; Unni L. Borg, Stavanger kommune; Liv C. Stuestøl, Stavanger kommune.

20. Diagnostisering og oppfølging av elever med lesevansker

Målsettingen i prosjektet er å utvikle ny kunnskap om lese- og skrivevansker, tilleggsvansker ved lesevansker og faktorer av betydning for tilegnelse av og bedring av lese- og skriveferdigheter. Deltakere er elever som henvises til Lesesenteret for utredning grunnet store og vedvarende vansker. Det innhentes informasjon fra elev, foreldre, lærere og PP-tjenesten. Dette gjøres ved hjelp av intervju, spørreskjema, kartleggingsmateriell og tester. Prosjektet startet 01.09.2005 og går fram til 31.12.2012.

Prosjektansvarlige er: Anne Elisabeth Dahle og Ann-Mari Knivsberg.

21. Scandinavian – British project: A research project on dietary intervention for children with autistic disorders and abnormal urinary peptide profiles

Dette er et samarbeid mellom Center for Autisme i København, Rikshospitalet ved UiO, ESPA Research - The Robert Luff Laboratory i Sunderland og Lesesenteret ved UiS. Målsetting i prosjektet var å kartlegge effekt av gluten- og kaseinfri diett for barn med autistiske særtrekk og avvikende urinpeptidmønstre. 74 barn deltok i prosjektet. Barna var matchet med hensyn til alder, grad av autistiske særtrekk og kognitivt funksjonsnivå. Halvparten ble tilfeldig trukket ut til å bruke diett i åtte/tolv måneder. Den andre halvparten var kontrollgruppe og fortsatte sitt ordinære kosthold i et år. Barna i kontrollgruppen begynte på diett etter tolv måneder. Det ble foretatt kartlegging av atferd og ferdigheter før barna ble tilfeldig trukket ut til deltakelse i de to gruppene. Tilsvarende kartlegging og testing ble foretatt etter åtte og tolv måneder og etter 24 måneder.

Første fagfelleverderte artikkel fra prosjektet er publisert i internasjonalt tidsskrift. Data ble også presentert på flere internasjonale konferanser i 2011. Videre arbeid med publisering pågår.

Prosjektet utføres i samarbeid mellom Paul Whiteley, Ann-Mari Knivsberg, Judith J. Jacobsen, Karl-L. Reichelt, Anders Seim, Paul Shattock, Maureen Pilvang, Jonna Deibjerg, Lennart Pedersen og Sarah Parlar Lorentzen.

22. BaCuLit

BaCuLit er et EU-prosjekt innen programmet Lifelong Learning (Comenius). Prosjektperioden er januar 2011 til desember 2012. BaCuLit bygger på resultatene fra EU-prosjektet ADORE (Teaching Adolescent Struggling Readers – A Comparative Study of Good Practices in European Countries), et prosjekt som Lesesenteret deltok i (2006 – 2010).

BaCuLit skal utvikle, utprøve og implementere etterutdanningsopplegg (In-service training) for lærere i videregående skoler. Innholdet i etterutdanningsopplegget skal være lesing av fagtekster i alle fag og på tvers av fag. Etterutdanningen vil bestå av 6 moduler (12 enheter á 3 timer). Prosjektet legger opp til en spredningsmodell hvor man utdanner instruktører, som i sin tur vil ha ansvar utdanning av lærere. I BaCuLit deltar 8 land og 12 institusjoner.

I løpet av høsten 2011 og våren 2012 vil etterutdanningsopplegget bli utprøvd i 7 land. Norge deltar som "utvikler" og skal bidra med de erfaringene vi har med etterutdanning av lærere. Etterutdanningsopplegget BaCuLit vil ikke bli utprøvd i Norge. Vi vil imidlertid ha stor nytte av de erfaringene man gjør når vi skal arbeide videre med etterutdanningstilbud i Norge.

Prosjektleder er Prof. Dr. Christine Garbe (Köln) og den sentrale arbeidsgruppen består av Prof. Dr. Christine Garbe, M.A. Martin Gross (begge Albertus Magnus universitetet i Köln), PD Dr. Karl Holle, Stephanie Schmill (begge Leuphana universitetet i Lüneburg).

Prosjektet har følgende partnere

1. Tyskland:

- Albertus Magnus universitetet, Köln
- Leuphana universitetet, Lüneburg
- LISUM - State Institute for School and Media Berlin-Brandenburg, Potsdam

2. Ungarn: Kecskemét College, Kecskemét

3. Nederland: National Center for Language Education, Nijmegen

4. Norge: Universitetet i Stavanger, Lesesenteret

5. Portugal: Institute of Education - University of Minho, Braga

6. Romania:

- Filocalia Foundation, Iasi
- Teachers' House "Alexandru Gavra" Arad

7. Sverige: Universitetet i Umea, Avdeling for språkstudier

8. Amerikanske eksperter:

- Prof. PhD William G. Brozo, George-Mason-University Fairfax, Virginia
- PhD Carol M. Santa, Montana Academy, Kalispell, Montana, Co-Founder of CRISS

Fra Lesesenteret deltar Liv Engen, Lise Helgevold og Ragnar Gees Solheim.

23. Leseglede, barnelitteratur for gassiske barn

Prosjektet leseglede er et pilotprosjekt med produksjon av barnebøker på gassisk som mål. Prosjektet har pågått siden 2007. Prosjektet endret karakter da Lesesenteret på slutten av 2008 fikk en forespørsel fra det gassiske utdanningsdepartementet om et utvidet samarbeid omkring leseopplæring i Madagaskar. I den forbindelse har Lesesenteret hatt kontakt med Norad og Utdanningsdirektoratet, og det ble opprettet en prosjekt-gruppe bestående av Åse Kari Hansen Wagner, Øyvind Dahl, Klaus-Christian Küspert, Ragnar Gees Solheim, David Alexandre Wagner og Per Henning Upstad.

I 2011 har det blitt arbeidet med en søknad til Fredskorpset som gjelder gjensidig kompetanseutveksling på området barnebokproduksjon og litteraturformidling. Ønsket er å gi samarbeidspartnere i Madagaskar opplæring og trening i Norge, kombinert med at fagpersoner fra Norge kan bidra i oppbyggingen av fagkompetanse gjennom opphold i Madagaskar. Endelig søknad sendes inn første del av våren 2011, med tanke på tildeling og oppstart 3. og 4. kvartal.

24. Læringslab

Lesesenteret har i 2011 arbeidet med en søknad til universitetsfondet med tanke på å realisere et intrafakultært læringslaboratorium som tentativt er kalt Stavanger HumLab.

I søknaden beskrives Stavanger HumLab som tredelt: 1) Fysiske fasiliteter for empirisk forskning, 2) Et kompetansemiljø og 3) Administrasjonssenter for mobilt utstyr. En ser for seg at HumLab skal være:

1. Et fysisk sted med fasiliteter som muliggjør :

- A) Empirisk forskning, bla. eksperimenter, kvasi-eksperimenter, observasjon osv.
- B) Praktisk samarbeid og sosial interaksjon mellom forskere fra hele det Humanistiske fakultet
- C) Undervisning og veiledning av studenter
- D) Studentforskning, på PhD, master og lavere nivå.
- E) Et sted å oppbevare forskningsutstyr, samt administrere innkjøp, logistikk og vedlikehold av dette.
- F) Fasilitering av forskningsmiljøer på HUM for å nå standarden for senter for fremragende forskning (SFF). HumLab vil være sentral i å oppfylle kravene til samlokalisering for miljøer som vil danne et SFF.
- G) En drivkraft for å styrke lokal forskning og legge til rette for forsknings-samarbeid med det offentlige og næringsliv, og legge til rette for forskning på tvers av institutt/senter og , fakultet
- H) Et attraktivt sted for forskere og anerkjent som tankesmie regionalt, nasjonalt og internasjonalt

2. Et kompetansemiljø som skal betjene hele HUM ved UiS, og som skal tilby kompetanse relatert til :

- A) Statistiske metoder som er relevante for eksperimentell forskning, men som det i dag trolig er lite kunnskap om ved UiS.
- B) Forskningsdesign relatert til eksperimenter og kvasieksperimenter

- C) Observasjonsstudiemetodikk, etnografiske metoder
- D) Metodikk for studier av lesing
- E) Psykofysiologiske metoder, som øyebevegelsemålinger, elektroencefalografi, hudledningsevne, hjerterate osv.
- F) Analyse av videomateriale og annet observasjonsmateriale
- G) Design og programmering av stimulusmateriale, samt kobling mot psyko-fysiologisk utstyr og innsamling av atferdsrespons
- H) Lingvistiske analysemetoder
- I) En ressursentral for mobilt utstyr og assosiert metodikk som :
- J) Videoutstyr til filming i klasseromssituasjoner eller barnehager
- K) AV utstyr til opptak av dans eller musikk
- L) Metodekompetanse relatert til "a" og "b".

Arbeidet med søknaden har vist at det er flere institutter og sentre som ønsker å benytte seg av en fremtidig HumLab. Senter for atferdsforskning har spilt inn flere konkrete forskningsideer/ områder. Blant annet synes det mulig å koble HumLab til senterets satsing på mobbeforskning. Et mulig område som er spilt inn, er mobbingens effekter med tanke på psykofysiologiske forhold relatert til posttraumatisk stresslidelse.

IKS har også spilt inn flere forslag og David Wagner er i gang med øyebevegelsesstudier av tegneserielesing.

Kolbjørn Brønnick har arbeidet med laben i en 50% stilling mye av 2011, og han er nå ansatt i en 20% stilling. Det har også vært en psykologistudent fra Universitetet i Bergen ved laben, i sin eksterne forskningspraksis.

Det har foregått forskning i laben som i 2012 med stor grad av sikkerhet vil resultere i internasjonale, fagfelleverderte artikler. Spesielt gjelder dette studier på hvilke effekter skrivemodalitet (håndskrift, PC-tastatur, iPad tastatur) har på hukommelse og læring. Oddny J. Solheims arbeid med mestringsstro kan også trekkes fram. Til tross for dette, er det i laben et potensiale som en i 2012 bør arbeide med å realisere i ennå større grad. Arbeidet med søknaden har tydeliggjort at det her er mye å vinne på å rekruttere studenter tidligere, samt prøve å involvere flere aktører på HUM og innad på Lesesenteret.

Ansvarlige: Kolbjørn Brønnick, Per Henning Upstad, Atle Skaftun og Jostein Tollaksen.

25. Utenlandsadopterte barns språklige mestring

Prosjektet fokuserer på språklig utvikling hos en gruppe utenlandsadopterte skoleelever. Prosjektet er longitudinelt, og startet da barna gikk i 1./2. klasse. De går nå i 6./7. Med språklig mestring menes utvikling av muntlig språk, skolerelatert språk, skriftspråklige ferdigheter og læring i skolealder. Språklig fungering studeres ved hjelp av observasjon i klasserommet, intervju med foreldre og lærere, språktester, leseprøver og innsamling av skolearbeid til kvalitativ vurdering. Det er planlagt en siste datainnsamling våren 2012.

Prosjektansvarlig: Åse Kari H. Wagner i samarbeid med Nina N. Gabrielsen

26. *Literate expertise revisited*

Prosjektet *Literate expertise revisited* vil ta opp en 30 år gammel utfordring til literacyforskningen om å bidra til en generell teori om ekspertise på tvers av ferdighetsdomener, og utfordrer slik den utbredte antakelsen om at lesing og skriving skiller seg avgjørende fra ferdigheter i alminnelighet ved at eksperter bruker mer tid enn noviser på representative oppgaver. Prosjektet har som ambisjon å forankre en teori om lese- og skriveferdighet i grensesnittet mellom individ og omgivelser, basert på studier av ferdighetsutøvelsens nåtid.

Prosjektet har grunnforskningskarakter i form av at det utfordrer grunnleggende antakelser i individorientert lese- og skriveforskning, samtidig som det utforsker empirisk forholdet mellom individ og omgivelser innenfor de to domeneene slik dette arter seg i utøvelsens nåtid.

Begge disse momentene vil kunne svare på en uttalt ambisjon i forsknings-tradisjonen om å bringe sammen det beste fra ulike tanketradisjoner.

Aslaug Fodstad Gourvenec begynte i januar 2011 som stipendiat i prosjektet og Uppstad har vikarstipend for 2011- 2012 innenfor rammen av prosjektet.

Det ble i 2011 søkt FRIHUM om finansiering. Prosjektet fikk ikke tildeling, men fikk karakteren 6 (støtteverdig).

Prosjektansvarlig er Atle Skaftun

Prosjekt knyttet til kartlegging og testing

27. *TRAS - Materiell for kartlegging av språkfunksjoner i tidlig alder*

Lesesenteret har i flere år samarbeidet med Bredtvet kompetansesenter, Statped-Vest, Institutt for spesialpedagogikk (UiO) og Senter for atferdsforskning (UiS) om TRAS. TRAS ble første gang utgitt i 2003, og siden den gang har materialet blitt oversatt og tilpasset flere språk (dansk, svensk, grønlandsk, samiske språk, færøysk og islandsk). TRAS har gitt helt nye muligheter for nordisk samarbeid omkring språkutvikling i førskolealder. Det er opprettet et nordisk TRAS-nettverk som har hatt årlige møter, og flere nordiske konferanser har vært arrangert.

TRAS-materialet kom i sterkt revidert utgave i 2011: TRAS: Observasjon av språk i daglig samspill. Denne ble lansert i forbindelse nordisk samarbeidsmøte og stor nordisk konferanse (Observasjon og tiltak hånd i hånd – i barnehage og skole).

Medarbeidere i TRAS fra Lesesenteret er Ragnar Gees Solheim og Åse Kari Hansen Wagner. Medarbeidere fra de andre samarbeidspartnerne har for revidert utgave vært Unni Espenakk, Jørgen Frost, Margaret K. Færevaaag, Erna Horn, Inger K. Løge.

28. *Kartlegging av staveferdighet*

Prosjektets mål er å utvikle en ny diagnostisk staveprøve som teoretisk og innholdsmessig baserer seg på funn fra nyere staveforskning. Prøven blir standardisert på 3. - 10. trinn høsten 2012.

Prosjektansvarlig: Oddny Judith Solheim

29. Leselos - observasjonsmaterieell for å gi informasjon om elevenes leseforståelse

Leselos er et observasjonsverktøy som er beregnet på å støtte elevenes leseutvikling. Verktøyet er tilpasset til å følge elevene på alle trinn og i alle fag.

Leselos er et observasjonsmaterieell som retter oppmerksomheten elevenes leseferigheter gjennom områdene målretting, førforståelse, koding, ordforråd, lesefortåelse og metakognisjon. Verktøyet kan fungere som sjekklister for undervisningsplanlegging, for kvalitative observasjoner av elevenes leseutvikling og for tilrettelegging av lærergruppens kompetanseutvikling om lesing.

Leselos består av veileder, observasjonsskjema, nettkurs og digital nettbaser. Veilederen gir faglige egrunnelser og praktisk veiledning for å utvikle og observere elevens leseferdigheter. Observasjonsskjemaet gir informasjon om faktorer en må være oppmerksom på i det daglige og faglige arbeidet med lesing i skolen og foreligger både i papir- og digitalversjon. Rutiner for bruk av Leselos innebærer at lærer-gruppene skal samles med jamne mellomrom (en gang pr semester) for å drøfte trekk ved egen leseundervisning og egne observasjoner.

Leselos I papirformat ble ferdigstilt våren 2010, mens den digitale nettbasen og nettkursene ble tilgjengelige høsten 2011. Arbeidet med implementering av Leselos videreføres neste år.

Kompetansehevingskurs i lesing inkludert Leselos har inneværende år blitt holdt følgende steder:

I kommunene: Bergen, Klepp, Tysvær, Bærum, Halden, Fredrikstad.

I regionene: Alstadhaug, Lister, Lindesnes, Namdalen

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Prosjektansvarlig: Liv Engen og Lise Helgevold

30. Lesing på skjerm

Utprøving av digital versjon av leseprøven for 11. trinn er under planlegging. Målet er å skaffe kunnskap om hvorvidt og på hvilke måter digitalisering av tekstene i en kartleggingsprøve (både sakprosa og narrativ tekst) innvirker på elevenes resultater. Utprøvingen vil bli gjennomført på 10. trinn mars-april 2011 og bygge på resultatene fra den nasjonale utprøvingen av kartleggingsprøven på 11. trinn.

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Ansvar: Anne Mangel

31. Kartleggingsprøver og nasjonale prøver i lesing

Lesesenteret har fått i oppdrag fra Utdanningsdirektoratet å utvikle kartleggingsprøver i lesing for 1., 2., 3., (og 6.) trinn, samt for 1. trinn på videregående skole. I tillegg utvikler senteret nasjonale prøver i lesing for 5. trinn, noe som innebærer utarbeiding av årlig prøve inkludert vurderingsveiledning og veiledningsmaterieell.

Arbeidet med kartleggingsprøver og nasjonale prøver er knyttet § 1.4 - opp-

dragene og beskrives nærmere i kap. 10.2

Utvikling av læremidler

32. Pedagogiske ressurser til bruk i barnehagers arbeid med språk- og lesestimulering

Lesesenteret har vært i kontakt med pedagoger som er kjente for å jobbe svært godt med språkstimulering i praksis. Vi har bedt dem om å lage en erfaringsbasert og begrunnet oversikt over det de mener er de viktigste ressursene i barnehagens arbeid med språk- og lesestimulering. Disse ressursene illustrerer først og fremst god praksis som springer ut av kreative og engasjerte barnehageansattes behov for å gi barnehagebarna et best mulig pedagogisk tilbud. Det er ikke et mål å iverksette blåkopier av disse praksisene, men snarere å bruke dem som en inspirasjonsskilde. Oversikten er publisert på Lesesenterets nettside i 2010.

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Prosjektleder: Trude Hoel

33. Fagbok: Lesefrø – språkstimulering gjennom leseaktiviteter

Lesefrø er et utviklingsprosjekt som pågikk fra 2008 til 2010. Fire barnehager (med en stor andel minoritetsspråklige barn) og tre bibliotek har deltatt. Hovedmålet med Lesefrø har vært å drive språkstimulering med utgangspunkt i leseaktiviteter og bøker, og utvikle metoder, som motivert og dialogisk høytlesing, bruk av konkrete og fokusord, tekstskaiping, rollelek, leselogg og lesegrupper, som kan implementeres i andre barnehager. Det å etablere gode rutiner omkring språkstimulering via lesing har stått sentralt. Vi ser et grunnleggende behov for å øke fokus på språkstimulering gjennom leseaktiviteter i barnehagesektoren, fordi verdien av tidlig innsats i barnas språkutvikling er svært stor. Metodene som er brukt i Lesefrø-prosjektet passer godt inn i den norske barnehagekulturen, samtidig som de har stort fokus på overgangen barnehage-skole. I 2011 kom fagboka Lesefrø. Språkstimulering gjennom leseaktiviteter på Cappelen Akademiske forlag. Boka, som baserer seg på erfaringer fra Lesefrø-prosjektet, har vært månedens bok i Pedagogisk bokklubb, og den er nå også oversatt til dansk.

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Forfattere: Trude Hoel, Gunn H. O. Oxborough og Åse Kari H. Wagner

34. Å streve med lesing og skriving

Mange barn, unge og voksne strever med lesing og skriving. Årsakene kan være mange, enten det er lese- og skrivevansker, dysleksi, dårlige eller få erfaringer knyttet til lesing og skriving, språkvansker, flerspråklighet, etc. Det viktige er hvordan vi kan bidra til å gi lærere økt kunnskap og et bedre utgangspunkt for å kunne motivere og hjelpe disse gruppene videre mot større grad av mestring. For å gjøre kunnskap og informasjon på dette området lettere tilgjengelig for lærere via nettet, har vi laget nye tekster og samlet en rekke artikler under fanen Lese- og skrivevansker på Lesesenterets websider.

Prosjektleder: Kjersti Lundetræ

35. En oversikt over småbøker som utgis i Norge

Lesesenteret har laget en oversikt over tilgjengelige småbøker fra norske forlag som ligger på våre nettsider, www.lesesenteret.no. Småbøkene er gruppert etter 11 vanskegradsnivå. Kriterier for nivådeling er gjort i forhold til ord, setninger, bilder og tekstopsett. På hvert nivå er det en liste med oversikt over hvilke småbøker som finnes, målform, bokstavform og hvilke forlag de blir utgitt på.

Tidsperspektiv: Ferdigstilt. Ligger tilgjengelig på nett og oppdateres årlig.

Prosjektansvarlig: Lise Helgevold

Medarbeidere: Trond Egil Toft, Ingvild Aslaksen

Pedagogiske utviklingsprosjekt

36. Kompetanseheving i Klepp Kommune

Kompetanseheving i personalet etter materiellet Lesing er... og etter månedlig arbeidsplan fra Lesesenteret. Kompetansegivende videreutdanning for lærer.

Veiledning i utarbeidelse av kommunens plan for lesing samt implementering av Leselos

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Prosjektansvarlig: Lise Helgevold.

37. Ny GIV

NY GIV er et prosjekt hvor elever støttes i overgangen mellom grunnskolen og videregående skole. Målet er at flere elever gjennomfører videregående utdanning, og virkemidlet er tett oppfølging av elever i forhold til de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og regning.

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Prosjektansvarlig: Margunn Mossige.

38. Utviklingsprosjekt i Sunde og Brådet barnehage

Målet med prosjektet er å etablere et rikt og variert språkmiljø i barnehagen, der personalet er språklige forbilder og der barnehagens områder/rom gjenspeiler at det blir jobbet aktivt med språkstimulering. Personalet skal få en større samlet kunnskap og bevissthet om barns språkutvikling, og de skal bli trygge i formidlerrollen. Barna skal utvikle et rikt språk, de skal bruke språket aktivt, barnas nysgjerrighet i forhold til bøker, sanger, bilder og media, litteratur skal stimuleres og barna skal utvikle et positivt forhold til tekst og bilder og et ønske om å utforske tekst, symboler og bokstaver.

Prosjektet ble avsluttet i 2011 etter en kursdag, igangsetting av avdelingsvise

satsinger og to dager med veiledning i barnehagene.

Et § 1.4 - prosjekt – se også kap. 10.2

Faglig veileder: Trude Hoel

2.2 Programområder

Det er to programområder som er knyttet opp mot fagmiljøet på Lesesenteret. *Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv* (godkjent i 2008) har utspring i en aktiv, tverrfaglig forskergruppe som arbeidet med lesevansker og tilleggs-vansker ved lesevansker. I programområdet deltar kolleger fra Senter for adferdsforskning og Institutt for førskolelærerutdanning (IFU).

Program for studier av ferdighetsutøvelse (godkjent i 2009) springer ut av en forskergruppe på metodologi som har vært aktiv i flere år ved UiS. I programområdet deltar kolleger fra andre institutt ved UiS sammen med to kolleger som er professor II.

Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv (LSRiL)

Det overordnede målet i programmet er å generere kunnskap og spisskompetanse om utvikling, læring og anvendelse av lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv.

Programmet består av tre sammenhengende forskningsområder og har en tverrfaglig tilnærming til disse.

Det første inkluderer barnehage- og grunnskolebarn. Utgangspunktet er programmetts hovedprosjekt, Stavangerprosjektet Det lærende barnet, som startet i 2007. Det er et samarbeidsprosjekt mellom Lesesenteret og Stavanger kommune. Flere igangværende og planlagte prosjekter er knyttet til dette området i programmet; prosjekt med fokus på flerspråklige barns ferdigheter, bruk av IKT i barnehagen og prosjekter rettet mot elever med lese- og skrivevansker.

Det neste forskningsområdet omfatter elever i videregående skole og voksne. Fokus er her på betydningen av lesing, skriving og regning for gjennomføring av videregående opplæring, yrkesvalg, inkludering i arbeidslivet og uførhet.

I det tredje forskningsområdet rettes søkelyset mot personalets kompetanser i forhold til barnas læring. Prosjektene benytter ulike metodiske tilnæringsmåter. Programmet er organisert under Lesesenteret, men gjennomføres i faglig samarbeid mellom Lesesenteret, SAF, IFU og IAS. Det startet i januar 2009.

Programmet har for tiden ni forskere med førstekompetanse. Tre stipendiater har vært knyttet til programmet i 2011. En av disse disputerte i løpet av året. En førsteamanuensis har fått to-årig post-doc.-stipend. En har oppnådd førstelektorkompetanse. To uavhengige, nordiske professorer, Pekka Niemi ved Universitetet i Turku, Finland, og Roger Säljö ved Universitetet i Gøteborg, Sverige, utgjør kvalitetsrådet, som bistår med evaluering, synliggjøring og utvikling av arbeidet i programområdet. Programmet har også et nært samarbeid med statistiker Judith L. Jacobsen, København. Det arbeides i programmet aktivt for utviding av nasjonalt og internasjonalt nettverk og for frikjøp av tid til forskning, støtte til kjøp

av tjenester og dekning av fellesmøter for forskere i nettverkene.

Arbeidsformen i programmet er forskergruppeaktivitet som tilbakemeldinger på utkast til publisering og kreative innspill og ideer til nye prosjekter etc.

Programmet ledes av Ann-Mari Knivsberg.

Program for studier av ferdighetsutøvelse (PFSU)

Programområdet Program for studier av ferdighetsutøvelse springer ut av ei forskargruppe på metodologi som har vore aktiv over fleire år ved UiS. I denne forskargruppa er det ei felles interesse for grunnlagsspørsmål som gjeld ferdigheter i bruk og læring av skrift. Gruppa er godt samkjørt og samtidig open for nye medlemmar som deler eit slik interesse. Programområdet PFSU har ein ambisjon om å vera ein pådrivar for metodologisk refleksjon både inn mot master – og Phd-programma ved fakultetet (og med vidare relevans for andre miljø ved UiS) og i publikasjonar innan literacy-feltet.

PFSU har tre strategiske fokus: 1) publisering 2) kvalifisering 3) eksterne midlar. I høve til punkt 1 er stoda bra. Mengda prosjekt og artikkelutkast i programområdet under arbeid er lovande. Skriveseminar i Orgiva, Spania i september var eit konkret tiltak for fokus på skriving - både av artiklar og søknader. I høve til punkt 2 har to medlemmer i programområdet søkt personleg opprykk til professor i 2011, og søknadene er til vurdering. I høve til punkt tre er både arbeidet med søknader intensivert og kvaliteten på prosjekta sikra i alle ledd. På fleire av søknadene får me toppkarakter, men ikkje tildeling. Den eine søknaden var også med i Fellesløftet, men blei nedprioritert internt på universitetet. PFSU har også i 2011 vore pådrivar for etableringa av ein fakultær læringslab på fakultetet, og medlemmer frå PFSU har drive fram initiativet med den nordiske forskarkonferansen Skriv! Les!, som blei arrangert i mai i Stavanger. Denne konferansen utmerkar seg med å føra saman lese- og skriveforskarar i norden i ein og same konferanse.

PFSU har i 2011 vore involvert i metodekurset i lesevitskap (Sven Strömquist), og i PhD-kurset "Music Reading as interpretation, skill and performance", (Per Dahl) og har starta opp ein eigen master-modul med fokus på heilskaplege perspektiv på utvikling av lese og skriveferdigheter (Oddny Judtih Solheim og Atle Skaftun). Tre av stipendiatane i programområdet har gjennomført 50 % seminar hausten 2011. Kolbjørn Brønnick vart knytt til Lesesenteret frå januar 2011 og har vore sentral i arbeidet med å utvikla læringslaben gjennom sin kompetanse på metodologi i eksperimentell forskning. Brønnick fekk professorkompetanse hausten 2011, og publikasjonane hans for 2011 er lista her, sjølv om dei tematisk ikkje fell inn i kjerneområdet for programmet. Brønnick har i 2011 initert fleire forskingsprosjekt innafor lese- og skrivefeltet.

Leiar for programområdet er Per Henning Uppstad.

3 Diagnostisering, rådgiving/ konsulentvirksomhet

3.1 Diagnostisering

En sentral arbeidsoppgave innen senterets spesialpedagogiske virksomhet er utredning av elever med svært alvorlige lese- og skrivevansker/dysleksi. Lesesenteret er et nasjonalt spesialpedagogisk kompetansesenter med mandat til å bistå PPT i kommuner/fylkeskommuner i elevsaker der PPT har behov for hjelp. Elevene er på forhånd utredet av PPT på hjemstedet. Dersom undervisningstilbud som er gitt over tid ikke har ført til en positiv utvikling, kan PPT henvise eleven til videre utredning ved Lesesenteret. Søknadsskjema er lagt ut på Lesesenterets nettsider, men kan også fås ved henvendelse til Lesesenteret per telefon eller mail.

Diagnostisering av elever ved Lesesenteret strekker seg over to dager, og både eleven selv og foresatte deltar aktivt. I løpet av disse dagene søker en å få et helhetlig bilde både av elevens sterke sider, elevens vansker samt faktorer som kan fremme en positiv lese- og skriveutvikling. Å gi eleven og foresatte ny motivasjon og tiltro til mestring og videre utvikling er en viktig del i utredningen. I tillegg legges det opp til samtaler med foresatte.

Senteret har utarbeidet ulike spørreskjema for å kvalitetssikre arbeidet som utføres i forbindelse med elevutredningene. Ved hjelp av spørreskjemaene sjekkes det om kommunen er fornøyd med arbeidet som er utført ved Lesesenteret, hvordan rådene i rapportene som er utarbeidet ved Lesesenteret er mottatt, og om vårt arbeid har ført til endringer i elevens opplæringstilbud. Etter 7 måneder sjekkes det også om våre råd har ført til en positiv utvikling i elevens leseferdighet. PPT kan i tillegg benytte kvalitetssikringsprogrammet som et redskap i det videre arbeidet med eleven og i veiledning av nøkkelpersoner rundt eleven.

Lesesenteret har tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS til å benytte data fra elevutredningene og spørreskjemaene i forskning dersom foresatte har gitt skriftlig tillatelse til dette. Materialet kan gi viktig informasjon om barn og unge med svært alvorlige lesevansker og om tiltak for å forbedre leseferdigheten til denne elevgruppen.

8 elever ble henvist til Lesesenteret i løpet av 2011 fra 4 fylker (Rogaland, Hedmark, Hordaland, Sogn og Fjordane). En henvisning ble avslått fordi eleven nettopp hadde vært utredet ved et annet kompetansesenter. 6 elever ble utredet i løpet av 2011, og 6 elever står på venteliste per 31.12.2010. Kapasitetsmessige årsaker ligger til grunn for at ikke alle henviste elever har fått tilbud om utredning i løpet av 2011. I forhold til en elevsak ble det gitt tilbud om konsultasjon fordi eleven hadde moderate lesevansker. Elevens foresatte, spesialpedagog ved hjemmeskolen og saksbehandler ved PPT i hjemkommunen var til stede ved konsultasjonen.

Lesesenteret deltar i et samarbeid andre kompetansesentre i Statpedsystemet (Bredtvet og Eikelund) som også utreder elever med lese- og skrivevansker. Samarbeidet avdekker et omfattende behov for utredninger av elever med lese- og skrivevansker, og at dette arbeidet må prioriteres.

3.2 Generell rådgiving

Lesesenteret gir råd og veiledning til foresatte, lærere, ansatte ved PPT og skoleadministrasjon m.m. i spørsmål innenfor områdene lesing, skriving, kartlegging og lese- og skrivevansker. Henvendelsene er stort sett på telefon og mail. Disse henvendelsene registreres verken i forhold til omfang eller tema.

4 Kursvirksomhet, etterutdanning

4.1 Kurs

Gjennom mange år har Lesesenteret holdt kurs om lesing og lesevaner rundt omkring i hele landet. Mange forespørsler gjør at vi i 2011 har endret praksis når det gjelder kursvirksomheten.

Lesesenteret har ikke kapasitet til å imøtekomme kurshenvendelser fra barnehager, skoler, kommuner og fylker, og på den måten klare å dekke hele landet. For i større grad å nå ut til barnehager og skoler i hele landet har vi satset på å:

- 1. Utvikle gode nettressurser (kurs, forelesninger, materiell).
- 2. Sette opp kurs på sentrale emner rundt om i landet.

Det er satt opp kursrekker i tema som *Den fortsettende leseopplæringen*, *Elever med lese- og skrivevaner* og *Leseopplæring for 5.-10. trinn* flere steder i landet.

I tillegg er det laget en rekke nettressurser og kurs, som f.eks. *Lesing er og Lese los*.

Det er også holdt en rekke kurs rundt om i landet, mange av dem knyttet prosjekter som gjennomføres, som f.eks. *Stavangerprosjektet*, *Leselos*, *Ny GIV*, o.l.

Se kap. 11 for oversikt over kurs.

4.2 Konferanser

Nasjonal konferanse

Den nasjonale konferansen om lesing ble avholdt i Stavanger Forum 28. og 29. 03.2011. Konferansen belyste barns utvikling og opplæring i overgangen barnehage – skole, og reiste debatt om kartlegging. Kartlegging i skole og barnehage var sentralt i flere av foredragene på konferansen, og forskjellige synspunkt kom fram.

Konferansens tema var "Barnehage + skole = sant", og det deltok 620 delegater fra både barnehage- og skolesektoren.

Skriv!Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing

Den første i en planlagt rekke av konferanser hvis hovedmålsetting er å samle nordiske lese- og skriveforskere til samme torg samtidig. Målet er at konferansen skal bidra til flere og større nettverk mellom lese- og skrivefeltet, og at vi som forskningsfelleskap gjennom dette kan bidra til å sette dagsorden for fremtidens lese- og skriveforskning, til individets og samfunnets beste. Konferansen ble arrangert i samarbeid med Skritesenteret, gjennomført i Stavanger fra 30. mai til 1.juni og samlet 120 nordiske lese- og skriveforskere. Konferansen følges opp med en publikasjon som blir utgitt i 2012.

Prosjektansvarlig: Oddny Judith Solheim

4.3 Lesing er

I 2011 har vi omarbeidd kursrekka *Lesing er* frå å vere ei kursrekke med oppmøte til å bli eit nettbasert kurs. Kurset strekker seg frå september 2011 til april 2012, og det er ingen krav til fysiske møte. Kursmateriellet blir formidla som førelesingar tatt opp på film og gjort tilgjengeleg til påmelde deltakarar via læringsportalen it's learning. Lærestoffet blir formidla gjennom førelesingar på nett og litteratur. I tilknytning til kvart emne bidrar kursdeltakarane til refleksjonar, diskusjonar og erfaringsdeling på tvers av dei deltakande skulane på it's learning.

Et § 1.4-prosjekt - se også kap. 10.2.

4.4 Ny GIV

Ny GIV er et prosjekt hvor elever støttes i overgangen mellom grunnskolen og videregående skole. Målet er at flere elever gjennomfører videregående utdanning, og virkemidlet er tett oppfølging av elever i forhold til de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og regning.

Lesesenteret har, sammen med Skrivesenteret, ansvaret for utvikling og gjennomføring av lærerskolering av en norsklærer fra alle skoler med ungdomstrinn og fra videregående skole. Lærerskoleringen har foreløpig omfattet mer enn halvparten av den aktuelle gruppen, det vil si om lag 1000. Skoleåret 2012/2013 skal opplegget gjennomføres for 100% av skolene, Skoleringen har gått over seks dager, hvor Lese- og Skrivesenteret har ansvar for fem. I 2011 har det vært gjennomført sju samlinger. Prosjektet har ført til et nært samarbeid med Skrivesenteret,, Matematikksenteret, Høgskolen i Lillehammer, Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet. Prosjektet får tilført egne midler.

Et § 1.4-prosjekt - se også kap. 10.2.

5 Undervisning, videreutdanning og veiledning

5.1 Veiledning av doktorgradstipendiater

Flere ansatte ved Lesesenteret veileder/har veiledet doktorgradsstudenter. Dette gjelder både stipendiater ved Lesesenteret, fast ansatte som har frikjøp i deler av stillingen til arbeid mot doktorgrad, samt eksterne doktorgradsstudenter.

Ann-Mari Knivsberg og Bjørn Ellertsen (biveileder):

- Anne Elisabeth Dahle (tidligere stipendiat; arbeider nå i vanlig fagstilling)
Tema: Tilleggsvisker hos elever med lesevisker

Per Henning Uppstad:

- Gunn H. Ofstad Oxborough
Tema: Den lesende skriver – visuell oppmerksomhet og skriving

Elin Reikerås og Ann-Mari Knivsberg (biveileder):

- Tone Salomonsen
Tema: Små barn (0-6 år) og matematikk

Åse Kari H. Wagner:

- Elisabeth Brekke Stangeland
Tema: Sammenheng mellom språk og sosial fungering hos små barn

Atle Skaftun og Per Henning Uppstad (biveileder):

- Arne Olav Nygard
Tema: Lesaren i teksten. Perspektiv på lesing i digitale medium.

Vibeke Hetmar og Per Henning Uppstad (biveileder):

- Anne Håland
Tema: Sakprega lesing og skriving

Vibeke Hetmar og Atle Skaftun (biveileder):

- Trude Hoel
Tema 5- og 6-åringers muntlige fortellerkompetanse

Vibeke Hetmar og Atle Skaftun (biveileder):

- Lise Helgevold
Tema: Elevers bruk av lesestrategier og leseforståelse

Atle Skaftun og Per Henning Uppstad (biveileder)

- Aslaug Fodstad Gourvenec

Tema: Utvikling av faglighet. Litterær kompetanse på ungdomstrinnet og i den videregående skole

Anne Mangen (biveilder)

- Espen Reiss Mathiesen
Tema: Lesebroen – leseplater som ”bro” fra papirbaserte nyhetsmedier til nye lesere og mellom gamle og nye lesevaner”

5.2 Masterstudium i lesevitenskap og Literacy Studies

Høsten 2011

Etter et års utsettelse ble det først høsten 2011 igjen tatt opp masterstudenter i lesevitenskap og Literacy. Nye undervisningsoppgaver på disse masterstudiene vil derfor komme i 2012.

5.3 Masterstudium i spesialpedagogikk, 1. og 2. år

Våren 2011:

I løpet av studiets 2. semester har Lesesenteret ansvar for tre 10 studiepoengs emner: MSP109 – Helhetlige perspektiver på utvikling av skriftspråklige ferdigheter, MSP112 – Kartlegging og tiltak og MSP113 – Diagnostisering av lese- og skrivevansker.

På MSP109 hadde vi 7 studenter og det ble gitt 27 forelesningstimer i tillegg til 12 seminartimer og 9 veiledningstimer (2 timer fellesveiledning og 1 time individuell veiledning pr student). Studentene har skrevet refleksjonslogger og en individuell fagtekst. På MSP112 var det 21 studenter og det ble gitt 28 forelesningstimer. I tillegg var det et 15 timers obligatorisk kurs i Reynell der godkjent rapport var et arbeidskrav. På MSP113 hadde vi 10 studenter som fikk 18 forelesningstimer og et 8 timers obligatorisk kurs i Logos der godkjent rapport var et arbeidskrav. Hver student fikk i tillegg veiledning på en individuell diagnostiseringsrapport.

I tillegg er det gitt veiledning på 3 masteroppgaver.

Høsten 2011:

Vi har gjennomført introduksjonsmodulen MSP104 – Lese- og skrivevansker – introduksjon til temaområdet (10stp) for studenter på 1. semester. Vi har hatt 24 forelesningstimer og 8 seminartimer med studentene. I tillegg har studentene skrevet tre, og respondert på seks, refleksjonslogger i tilknytning til sentrale emner. Det har også vært gjennomført en 4 timers skriftlig eksamen. Det har deltatt 43 studenter, hvorav 7 deltidsstudenter.

Vi har også undervist andreårsstudenter i bruk av SPSS (14 timer) og Nvivo (14 timer). I tillegg har vi vurdert mappeoppgaver i disse emnene.

Vi har gjennomført ”Forum” (5stp) for studenter på andreåret som vil skrive mas-

teroppgave i tilknytning til Lesesenterets fagfelt. Målet for Forum er at studentene skal utvikle en prosjektbeskrivelse for mastergradsarbeidet. Fem studenter deltok på Forum ved Lesesenteret høsten 2011.

Masteroppgaver i spesialpedagogikk

- Siw Klemetsen Trengereid, juni 2011.
Tittel: Hvordan minoritetsspråklige elever opplever undervisning av akademisk vokabular.
Veileder: Per Henning Uppstad
- Cathrine Bjørø Øverland, desember 2011.
Tittel: Påvirkes leseforståelse og leseflyt av musikk, eller bruk av konsentrasjonsverktøyet?
Veileder: Per Henning Uppstad
- Merethe Wathne, desember 2011.
Hva kjennetegner skolesituasjoner hvor elever med lese- og skrivevan-
sker opplever mestring?
Veileder: Oddny Judith Solheim

5.4 GLSM - Grunnleggende lese-, skrive- og matematikkundervisning

Lesesenteret har ansvaret for den obligatoriske 10studiepoengsmodulen Grunnleggende lese, skrive- og matematikkopplæring (GLSM) i allmennlærerutdanningen. I 2011 var det 106 studenter på studiet. Det ble gitt ca 52 forelesningstimer. I tillegg hadde studentene seks dagers observasjonspraksis i småskolen, samt en muntlig og to skriftlige mappeoppgaver som omhandlet lese-, skrive og regneutvikling, undervisning som fremmer forståelse, og en valgt del av pensum. Studiet ble avsluttet med muntlig eksamen.

Det har vært gitt ca. 694 arbeidstimer i forbindelse med forelesninger, administrasjon, tilbakemelding og vurdering av mappekrev, muntlig eksamen og kursing av praksislærerne.

5.5 Grunnskolelærerutdanning 1 (1-7) og 2 (5-10)

Lesesenteret har hatt ansvar for temaene begynneropplæring (kun 1-7), lese- og skrivevan-
sker og flerspråklighet i norskfaget i de nye grunnskolelærerutdanningene. Undervisningen ble samkjørt for de to utdanningsløpene og vi leverte 36 forelesningstimer. I tillegg vurderte vi et skriftlig arbeidskrav. Vi hadde 58 studenter fra GLU1 og 28 studenter fra GLU2.

5.6 Videreutdanningskurs innenfor “Kompetanse for kvalitet. Strategi for videreutdanning av lærer”.

Videreutdanningskursene i Lesing 1 og Lesing 2 er en del av Utdanningsdirektoratets satsing ”Kompetanse for kvalitet. Strategi for videreutdanning av lærere”, og retter seg mot lærere som underviser på 1.7. trinn. Ordningen innebærer at lærere i full stilling har 40% frikjøp for å ta denne videreutdanningen. Studieåret 2011/2012 er det 33 studenter på Lesing 1 og 17 studenter på Lesing 2. Studentene kommer fra Stavanger, Sandnes, Sola, Rennesøy, Hjelmeland, Sirdal, Kvinesdal, Bygland, Hægebostad og Lillesand kommune. Utdanningen gir 30 + 30 studiepoeng.

Studiene er nettbaserte med 5 samlinger på 2 dager hver. Samlingene er tema-baserte, og ansatte på lesesenteret deltar som forelesere med sin spisskompetanse på ulike områder innenfor leseopplæring. I tillegg er det også eksterne gjesteforelesere på noen emner. Mellom samlingene er det ulike arbeidskrav som leveres digitalt. Studentene får stor grad av individuell oppfølging via nettet.

Studentene som deltar på videreutdanning innenfor Kompetanse for kvalitet er svært fornøyde med videreutdanningen, noe som fremkommer av Deltakerundersøkelsen i 2011, utført av Oxford Research. Lærerne rapporterer blant annet om at videreutdanningen har dannet utgangspunkt for refleksjon over egen praksis og forbedret deres måte å undervise på. <http://www.udir.no/Upload/Rapporter/2011/5/videreutdanning.pdf?epslanguage=no>

Lesesenteret har tatt på seg et koordineringsansvar når det gjelder samarbeid mellom de ulike universiteter og høyskoler som tilbyr videreutdanning i Lesing 1 og 2, og det samarbeides både når det gjelder utvikling av fagplaner, innhold på samlinger og sensur.

Faglig ansvarlig er: Toril Frafjord Hoem

5.7 Fagligpedagogisk studium for lærere som underviser i lesing og skriving

Dette er et 30-poengs videreutdanningskurs for lærere i voksenopplæringen som har lærerutdanning eller tilsvarende. Tema er voksenpedagogikk og lese- og skriveopplæring, og kurset arrangeres i samarbeid med og støttes økonomisk av VOX. UiS Pluss administrerer, mens undervisningen gjennomføres av tilsatte på Lesesenteret, VOX samt ekstern foreleser.

Studiet er delt i fem moduler, og det gjennomføres fire samlinger på tre dager, samt samarbeid og veiledning over internett. 2010/2011 var det 12 deltakere, 2011/2012 er det 8. Evalueringen er god/svært god.

Ansvarlig: Margunn Mossige

5.8 Lær å lære

Lær å lære er en videreutdanning for lærere (10 stp.). Der er avholdt tre studier; våren 2011 i Stavanger og Haugesund, og høsten 2011 i Stavanger. Samlet deltakerantall har vært om lag 70. Studiet er arrangert i samarbeid med Rogaland fylkeskommune som har kjøpt de fleste studieplassene og studiet er administrert av UiS Pluss.

Studiet har hatt ettermiddagssamlinger med undervisning og veiledning. I undervisningen er det lagt vekt på modellundervisning, at den metodikk som det undervises i, blir anvendt i praksis av kursholderne.

Det er brukt lærekrefter fra Lesesenteret og eksternt engasjerte lærere fra Gand videregående skole. Sensorene er hentet fra Lesesenteret. I evalueringen foretatt av UiS Pluss uttrykker studentene at de er fornøyde/svært fornøyde med studiet.

Studiet er utviklet i 2010/2011 av Ingeborg Margrete Berge, Venke Håland, Kristine Gilje Skjæveland og Margunn Mossige.

Ansvarlig: Margunn Mossige

6 Nasjonalt og internasjonalt samarbeid

6.1 Samarbeid med Utdanningsdirektoratet

Lesesenteret har et omfattende samarbeid med Utdanningsdirektoratet.

Som nasjonalt senter for leseopplæring (§1-4) får Lesesenteret egne bevilgninger og et årlig oppdragsbrev fra Utdanningsdirektoratet. Utdanningsdirektoratet er også ansvarlig for organisering og drift av Statped, og Lesesenteret forholder seg til Utdanningsdirektoratet i sitt arbeid som spesialpedagogisk kompetansesenter.

Samarbeidet er omtalt i kap. 10.

6.2 Nasjonalt samarbeid

Program for skolebibliotekutvikling ved Universitetet i Agder

Programmet er en statlig satsing for å styrke skolebiblioteket som arena for læring og lesing. Flere lærere skal få kunnskap om skolebibliotek og hvordan det kan brukes aktivt i undervisningen. Lesesenteret har en representant i styringsgruppa for programmet (Trude Hoel).

Ny GIV

I lærerskoleringen og yrkesrettingsdelen av Ny GIV samarbeider Lesesenteret med Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Matematikksenteret og spesielt tett med Skrivesenteret.

Stavangerprosjektet Det lærende barnet.

Dette er en tverrfaglig, longitudinell studie som gjennomføres i samarbeid med Stavanger kommune. Forskningsmessig er det også etablert et formelt samarbeid med Høgskolen i Vestfold v/professor Thomas Moser og med Universitetet i Agder v/førsteamanuensis Heidi Omdal.

6.3 Nordisk samarbeid

TRAS

TRAS er oversatt til de fleste nordiske språk (bl.a. dansk, svensk, grønlandsk og samiske språk), og utbredt i bruk i våre naboland. Et nordisk samarbeid rundt TRAS ble etablert for flere år siden, og flere nordiske nettverksmøter/konferanser er arrangert. I forbindelse med lanseringen av det reviderte TRAS vil det nordiske samarbeidet få en ny giv, og det ble i den anledning gjennomført en stor konferanse i Oslo i desember 2011. (Se mer om TRAS i kap. 2.1.)

Professor II

Lesesenteret har også spesiell kontakt med flere nordiske fagmiljø gjennom professor II-stillinger. Dette gjelder universiteter i Lund, Lindköping og København.

PIRLS

I forbindelse med PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – se kap. 2.1.) har det også utviklet seg et godt nordisk samarbeid. Det har vært vanlig at de nordiske deltagerne på de faste NRC-møtene i PIRLS har hatt egne møter før eller etter NRC-møtet, det er blitt samarbeidet omkring utvelgelse av tekster og nordiske tillegg til spørreskjemaene, og det er blitt utvekslet informasjon og erfaringer i forbindelse med analysearbeid og skriving av rapporter.

TOBANO

Lesesenteret ved Åse Kari H. Wagner deltar i det nordiske nettverket TOBANO (Tospråklige barn i Norden), initiert av Høgskolen i Østfold.

Programområdet Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv

I programområdet Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv samarbeider gruppen med to uavhengige, nordiske professorer, Pekka Niemi ved Universitetet i Turku, Finland, og Roger Säljö ved Universitet i Gøteborg, Sverige, om kvalitetssikring av arbeidet i gruppen. Det arbeides også nært sammen med statistiker Judith L. Jacobsen, København.

Nordisk barne- og ungdomslitteraturkonferanse

Konferansen ble holdt i Stavanger i februar 2011. Konferansen er Nordens største arrangement om barn og unges litteratur og lesing, og den omfatter foredrag og opplesninger av norske og utenlandske forskere, formidlere og forfattere. Deltakere er bibliotekansatte, forlagsfolk, litteraturvitere, lærere, oversettere, kritikere, forfattere og illustratører. Arrangør var Rogaland fylkeskommune og Lesesenteret, ved Trude Hoel, var samarbeidspartner.

Skriv!Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing.

Konferansen ble arrangert i samarbeid med Skrivsesenteret, gjennomført i Stavanger fra 30. mai til 1.juni 2011.

Se kap. 4.2

Nordic symposium at the Skriv! Les! Nordic research conference

Anne Mangen (2011). Host and organizer of Nordic symposium "Embodied aspects of cognition", at the Skriv! Les! Nordic research conference on writing and reading, Stavanger May 30-June 1

6.4 Internasjonalt samarbeid

BaCuLit

BaCuLit-prosjektet har som målsetting å utvikle, teste og implementere en minimumsplan for etterutdanning i lesing av lærere på mellom- og ungdomstrinn i Europa.

Margunn Mossige har deltatt i utarbeidelse av søknad til Comenius-programmene for livslang læring, og søknaden er innvilget. Selve prosjektet går fra jan 2011 til des. 2012. Se mer om BaCuLit i kap. 2.1.

COST Action IS0703

Learning to Write Effectively. Per Henning Uppstad og Anne Mangen er Management Committee (MC) Members, Atle Skaftun er vararepresentant. Anne Mangen er leder for WG (Working Group) 4, "Technological Advances in Writing Tools." COST er EU-finansierte forskningsnettverk.

Leseglede, barnelitteratur for gassiske barn

Prosjektet leseglede er et pilotprosjekt med produksjon av 3 barnebøker på gassisk som mål. Lesesenteret har samarbeidet med Universitetet i Toliara om prosjektet, samt et gassisk forlag. Prosjektet har pågått siden 2007 og en nærmere beskrivelse finnes under kap. 2.1.

Skandinavisk/britisk prosjekt om autisme/Asperger syndrom

Samarbeid med dr. med. Karl-L. Reichelt, UiO, forskere ved ESPA Research - The Robert Luff Laboratory, Sunderland og forskere ved Center for Autism, København om skandinavisk/britisk prosjekt om autisme/Asperger syndrom.

PIAAC 2011

Egil Gabrielsen er oppnevnt av OECD som medlem av Literacy expert group i forbindelse med planleggingen av PIAAC 2011 (Program International Assessment Adult Competencies). Det ble holdt ett møte i 2010 (Princeton). Kjersti Lundetræ er med i den nasjonale referansegruppen og har deltatt på 3 møter.

Utenlandsopphold 2011:

Anne Mangen: - Visiting scholar November, 2010 – February, 2011, Institute for Cognitive Neuroscience, University of Marseilles, France (research team: Language, Music, and Motor Control. Primary contact Dr. Jean-Luc Velay)

Victor Van Daal: - From 1-9-2010 till 1-7-2011 Fellow-in-Residence at Netherlands Institute of Advanced Study (NIAS). Meijboomlaan 1, 2242 PR Wassenaar, the Netherlands.

7 Informasjon og kommunikasjon

7.1 Lesesenteret på nett

www.lesesenteret.no

Lesesenterets nettsider - www.lesesenteret.no - avspeiler virksomheten ved Lesesenteret. Nettsidene inneholder nettressurser for våre målgrupper og aktuelt nyhetsstoff knyttet til forskning/aktivitet ved senteret. Sidene benyttes også som markedsføringskanal for kurs, konferanser og faglitteratur/trykksaker fra Lesesenteret.

Nettsidene har hatt ca 115 000 besøkende i 2011, noe som er en økning fra ca 92 000 i 2010. Overgang til nytt statistikkprogram gjør sammenlikningen litt usikker, men tallene tyder på at bruken av nettstedet er god, og stigende.

Innholdsmessig har tilfanget av ressurser økt i 2011, blant annet på grunn av at flere av de fagansatte er begynt å publisere stoff selv.

Vimeo

Lesesenteret har hatt en stor økning i antall publiserte filmer på nettet i 2011. Vi benytter Vimeo som lagringsmedium, der det er lagt ut over 80 gamle og nye filmressurser i 2011.

Tjenesten ble etablert i slutten av februar 2011, og filmene er spilt over 6 000 ganger siden etableringen.

Sosiale medier

I november 2011 gjorde Lesesenteret sitt inntog i de sosiale medier med egen side på Facebook. For å skape litt blest om dette ble det i desember publisert julekalender på Facebook med boktips fra de ansatte, - en ny bok hver dag. Dette hadde invirkning, og ga rask økning i antall "Likes". I løpet av en måned er det over 200 som liker Lesesenteret, og dette kan bli en ekstra kanal på nettet for å kommunisere med våre målgrupper.

Twitterkonto er også opprettet, og denne vil samkjøres med Facebook-kontoen.

www.timss-pirls.no

I forbindelse med gjennomføringen av PIRLS 2011 er det opprettet et eget nettsted for å ivareta behovet knyttet til å formidle informasjon knyttet til gjennomføringen av prosjektet.

www.noles.no

Sommeren 2011 ble det etablert et eget nettsted sammen med Nynorsksenteret og Skrivesenteret for å ivareta behovet Nolesnettverket har for å utveksle informasjon i forbindelse med og mellom samlinger i nettverket.

7.2 Populærvitenskaplige artikler og mediedekning

UniverS er Universitetet i Stavangers magasin for formidling av forskningsresultater. Magasinet kommer ut 4 ganger i året, og i 2011 var det 8 saker og 3 notiser som hadde sitt utspring i aktiviteter ved Lesesenteret. Aktuelle saker ble viderepublisert på forskning.no og på alphagalileo.org, samt presentert for media.

Over 42 saker i norske papiraviser er relatert til aktiviteter ved Lesesenteret i Norge i 2011. I tillegg til dette er det 57 saker i forskjellige nettmedier. Tallene baserer seg på medieovervåkingstjenesten Retriever.

7.3 Kurs på nett

I 2011 har vi laget 2 hele kurs som er tilgjengelig via nettet i tillegg til enkeltforelesninger.

Leselos

Den ene er Leselos, som er en samling av 7 forelesninger, som sammen med filmeksempler, veiledningshefte, og andre ressurser danner et godt grunnlag for å kunne ta i bruk Leselos for den enkelte lærer. Kurset er fritt tilgjengelig på www.lesesenteret.no

Les mer om Leselos i kap. 10.2.

Lesing er

I kurset *Lesing er* har studenter meldt seg på kurset for å få personlig oppfølging av fagpersonell ved Lesesenteret. Her bli forelesninger publisert via nett, og It's learning benyttes for å kommunisere med studentene.

Les mer om Lesing er i kap. 10.2.

8 Personalsituasjonen

Per 31.12.2011 hadde Lesesenteret 20 fast tilsatte i faglige stillinger (inkludert senterleder; derav 1 i redusert stilling, samt en i 90 % permisjon tom august 2013), samt 4 fast tilsatte i administrative stillinger. Videre hadde vi per 31.12.2011 4 doktorgradsstipendiater, 2 professor II-stillinger (samt en professor II engasjert på timebasis), samt 9 personer tilsatt i tidsavgrensede stillinger. Lesesenteret har også samarbeid med professor Finn Egil Tønnesen (ansatt ved Institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk), som er mentor i programområdet PFSU (se 2.2) og som disponerer kontor ved senteret.

8.1 Fordeling av stillinger

Følgende personer var knyttet til senteret i løpet av 2011:

Faglig og administrativ ledelse:

- Senterleder Åse Kari H. Wagner
- Nestleder Atle Skaftun (til august 2011; deretter i vanlig fagstilling)

Faste faglige stillinger:

- Professor Ann-Mari Knivsberg
- Professor Bjørn Ellertsen (50% tom 30.11, deretter sluttet)
- Professor Victor van Daal
- Førsteamanuensis Liv Engen (20 %)
- Førsteamanuensis Atle Skaftun
- Førsteamanuensis Anne Mangen (100 % til 31.07.2011, deretter permisjon i 90 % av stillingen til 1.8.2013 grunnet post-dok-stilling ved HiOA)
- Førsteamanuensis Elin Reikerås
- Førsteamanuensis Astrid Skaathun (70 % fram til 31.07.2011, deretter pensjonist)
- Førsteamanuensis Egil Gabrielsen (permisjon i stilling som prorektor fram til 31.07.2011, deretter vanlig fagstilling)
- Førsteamanuensis Oddny Judith Solheim
- Førsteamanuensis Per Henning Uppstad
- Førsteamanuensis Anne Elisabeth Dahle
- Førstelektor Anne Brit Andreassen (60 % fram til 31.07.2011, deretter pensjonist engasjert på timebasis)
- Universitetslektor Nina Nøttaasen Gabrielsen
- Universitetslektor Trude Hoel
- Universitetslektor Lise Helgevold
- Universitetslektor Anne Håland
- Universitetslektor Arne Olav Nygard
- Universitetslektor Margunn Mossige
- Førsteamanuensis Ida Buch-Iversen (morspermisjon fram til 31.10.2011)
- Førsteamanuensis Kjersti Lundetræ (i engasjement fram til 31.10, deretter fast stilling)
- Førstelektor Anne Charlotte Begnum (i engasjement fram til 31.10, deretter fast stilling)

Faste faglige stillinger med annen administrativ tilknytning:

- Professor Finn Egil Tønnessen (tilsatt ved Institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk, men knyttet til Lesesenteret i forskningsdelen av stillingen)

Tidsavgrensede faglige stillinger:

- Professor Kolbjørn Brønnick (50 %, dels 20 %)
- Universitetslektor Kristine G. Skjæveland (50 %)
- Universitetslektor Åse Kathrine Gjestsen (20 % tom 01.06.11)
- Universitetslektor Angelika Kittel (tom 28.02.2011)
- Universitetslektor Toril Frafjord Hoem
- Psykolog Ragnar Gees Solheim (50 %)
- Universitetslektor Bente Walgermo (80 %)
- Universitetslektor Miriam E. G. Natvik (engasjert fra 1.1.2011 til 31.12.2011)
- Vitenskaplig assistent Grethe Helen Gjerde (30 % til sommeren 2011)
- Prosjektmedarbeider Bjørg Danielsen Jølbo (50 % fom 15.08.2011)
- Universitetslektor Christine Jane Spence (25 % tom 01.09.2011)

Professor II:

- Professor II Sven Strömqvist 10 % (Hovedstilling ved Lunds Universitet)
- Professor II Stefan Samuelsson 10 % (Hovedstilling ved Linköpings Universitet)
- Professor Vibeke Hetmar 10 % (Ansatt ved Danmarks pædagogiske Universitetsskole, lønnet på timebasis fra Lesesenteret)

Faste administrative stillinger:

- Seniorskonsulent Jostein Tollaksen
- Seniorskonsulent Trond Egil Toft
- Seniorskonsulent Ellen Rafos
- Konsulent Astri Engelsgjerd

Tidsavgrenset administrativ stilling:

- Førstesekretær Britt E. Olsen (80 % til sommeren 2011)
- Rådgiver Alexandra Halsan (50 % fom oktober 2011)

Stipendiatstillinger:

- Doktorgradsstipendiat Tone Salomonsen
- Doktorgradsstipendiat Gunn H. Ofstad Oxborough
- Doktorgradsstipendiat Elisabeth Brekke Stangeland
- Doktorgradsstipendiat Aslaug Fodnes Gourvenec

8.2 Utsikter for 2012

Staben ved Lesesenteret vil i 2012 bli ytterligere styrket, med 3 treårige stillinger tilknyttet ungdomstrinnssatsingen, et toårig engasjement på oppsparte midler § 1.4, en ny doktorgradsstipendiat og flere kortere engasjement. Vi håper dessuten å få tilført nye stillinger til utvidet mandat for PP-tjenesten (nasjonalt senter/§ 1.4).

Målet er også å redusere andelen midlertidige stillinger; ved å omgjøre engasjement på Lesing 1 og 2 (kompetanse for kvalitet) samt engasjement på kartleggingsprøver til faste stillinger.

9 Råd og utvalg

9.1 Styre for Senteret

Universitetet i Stavanger innførte fra høsten 2011 styrer på fakultets- og instituttnivå. Det tidligere senterrådet ble dermed erstattet av et helt nytt senterstyre.

Senterstyrets mandat, sammensetning og ledelse

Målsetting og ansvar

Målsetting med innføring av senterstyre er å styrke studenters og ansattes innflytelse på utviklingen av universitet og eget senter. Tilsvarende som på fakultetsnivå, er myndigheten knyttet til beslutninger av overordnet, strategisk og økonomisk betydning, mens den daglige driften innenfor de rammene senterstyret og ledelsen på nivåene over trekker opp, ivaretas av senterleder.

Senterstyret fatter vedtak innenfor de rammer som UiS-styret og fakultetsstyret fastsetter, gjeldende lover og bestemmelser og de rammer som ellers trekkes opp av senterledelsen.

Senterleder er sekretær for senterstyret og effektuerer disses vedtak (på tilsvarende vis som dekan gjør for fakultetsstyret).

Senterleder har resultatansvar for egen enhet og rapporterer til dekanen.

For prosjekter som er direkte styrt av Utdanningsdirektoratet (Nasjonalt senter/§ 1.4), skjer rapporteringen til Utdanningsdirektoratet.

Senterstyrets mandat

Senterstyret har ansvar for å fastsette overordnede mål, prioriteringer og strategier for enheten innenfor rammer gitt i regelverk og overordnede nivåers beslutninger. Dette ivaretas ved at de tar stilling til og vedtar:

- Enhetens strategi og overordnede faglige prioriteringer
- Budsjett og hovedfordeling (for basisbevilgning UiS), med vekt på strategiske prioriteringer
- Saker av stor strategisk eller prinsipiell betydning
- Foreslå eksterne medlemmer til egne senterstyre

Senterstyret vil også inngå i institusjonelle og fakultære prosesser rundt universitetets overordnede strategi og fakultetets handlingsplaner.

Medlemmer:

Vitenskapelig personale (3):

Faste medlemmer:

- Anne Håland
- Trude Hoel
- Atle Skaftun

Varamedlemmer (i rekkefølge):

- Arne Olav Nygard
- Nina Nøttaasen Gabrielsen
- Anne Elisabeth Dahle
- Margunn Mossige

Studentrepresentanter (2) hvorav 1 Ph.d.-student – velges for ett år om gangen:

- Gunn Helen Ofstad Oxborough
- Fredrik Sele

Teknisk-administrativt personale (1)

Fast medlem:

- Jostein Tollaksen

Varamedlem:

- Ellen Rafos

Ekstern representant (1)

Fast medlem:

- Synnøve Matre, HiST

Varamedlem:

- Sigurd Aukland, Klepp kommune

Sekretær: Åse Kari H. Wagner, senterleder.

Styreleder er Synnøve Matre.

Det nye senterstyret hadde sitt første møte høsten 2011, og skal ha 4-5 møter i året.

9.2 Fakultetsstyre

Egil Gabrielsen fra Lesesenteret er fast medlem i det nye styret for Det humanistiske fakultetet.

Styret har 4-5 møter i året.

Ansatte ved Lesesenteret er ellers medlemmer i en rekke råd og utvalg, både nasjonalt, internasjonalt og internt på UiS.

10. Måloppnåelse i forhold til Utdanningsdirektoratet

10.1 Landsdekkende kompetansesenter (Statped)

Som landsdekkende kompetansesenter for lese-/skrivevansker, dysleksi (innen Statped) har Lesesenterets arbeid hovedsakelig bestått i følgende:

- Drive forskning på internasjonalt nivå på lese-, skrivevansker/dysleksi (se kapittel 2.1)
- Tilby diagnostisering av elever med store lese-, skrivevansker (se kapittel 3)
- Samarbeide med andre spesialpedagogiske kompetansesentre om prosjekt, materiellutvikling med mer. Her kan vi særlig nevne følgende: Vi har i flere år hatt et tett samarbeid med Bredtvet, Statped Vest og Senter for atferdsforskning om TRAS (se kap. 2.1). Også Universitetet i Oslo deltar i dette samarbeidet. TRAS kom i ny revidert utgave i desember 2011. TRAS-gruppen arrangerte i den forbindelse også nordisk TRAS-møte (40 deltakere) og en stor nordisk 2-dagers konferanse om barns språk: Observasjon og tiltak hånd i hånd – i barnehage og skole. Formålet med konferansen var å sette fokus på betydningen av tidlig observasjon og tilrettelegging for god språkutvikling i barnehage og skole. Målgruppen var fagpersoner fra barnehage, skolens barnetrinn, PPT, universitet og høgskole. Ca 400 deltakere, fra nordiske land samt USA.
  - » Vi deltar i samarbeidsrådet for språk/tale/lese/skrive (som er brukergruppenes råd). Anne Elisabeth Dahle, Anne Brit Andreassen og Åse Kari H. Wagner har deltatt på disse møtene.
  - » Vi har høsten 2010 deltatt i samarbeidsgruppa for dysleksi (som er et samarbeid mellom fagpersoner ved ulike Statped-sentre som driver utredning i forhold til dysleksi). Her er det Anne Elisabeth Dahle og Anne Brit Andreassen som har deltatt. Dette er et fruktbart samarbeid for alle parter.
- Tilby kompetanseheving innen området til kommuner/regioner ved kursvirksomhet (se kapittel 4)
- Gi veiledning/delta i regionale/kommunale utviklingsprosjekt (veiledning er særlig aktuelt i forbindelse med utredninger, se kapittel 3)

Den spesialpedagogiske virksomheten har blitt utført både gjennom rådgivning, utredninger, kursvirksomhet, forsknings- og utviklingsarbeid. Innenfor universitetet har senteret drevet spesialpedagogisk virksomhet i form av undervisning og forskerutdanning (se kap. 5). Senterets spesialpedagogiske virksomhet har blitt drevet i henhold til samarbeidsavtalen mellom Statped og Høgskolen i Stavanger fra 2000.

I det spesialpedagogiske arbeidet har det blitt lagt vekt på å ivareta både individrettet og systemrettet arbeid med tanke på forebygging og avhjelping av lese- og skrivevansker. I dette arbeidet har det også vært lagt stor vekt på at lese- og skrivevansker ofte opptrer sammen med andre vansker. Samtidig har det spesialpedagogiske arbeidet hatt stort fokus rettet mot elevers muligheter og sterke sider, og all utført spesialpedagogisk virksomhet har ivaretatt et helhetlig og positivt

perspektiv med hensyn til elevers muligheter og begrensninger.

Det har de siste årene blitt nedlagt et stort arbeid for å videreutvikle det kvalitetssikringssystemet senteret har i forbindelse med utredninger. Nye skjema for systematisk innhenting av informasjon om diagnostiseringen, vurderinger, konklusjoner, tiltak og oppfølging ble utviklet i 2008. Erfaringene som ble gjort i forhold til det nye systemet, er svært positive, og har derfor blitt fulgt opp siden. Informasjonen Lesesenteret på denne måten får inn etter en diagnostisering blir lagt inn i en egen database. Data fra denne basen brukes for å forbedre arbeidet med diagnostisering og tiltak, samt i forskingsøyemed (se kap. 2.1). I 2010 disputerte Anne Elisabeth Dahle til doktorgraden på temaet Problematferd ved dyslekti. Svake regneferdigheter ved dysleksi, med data fra Lesesenterets diagnostiseringer.

10.1.1 Lesesenteret ut av Statped

Avtalen mellom Statped og Lesesenteret ble avviklet per 01.01.2012, slik Stortingsmelding 18, Læring og fellesskap, la opp til.

Mye står igjen å avklare, dels etter mars 2012. Det vi vet per januar 2012, er:

- Lesesenteret vil i stedet, sammen med Matematikksenteret, NAFO og det nye senteret for læringsmiljø og atferdsforskning (nåværende SAF ved Universitetet i Stavanger samt Lillegården kompetansesenter i Porsgrunn) få et utvidet mandat for PP-tjenesten. Vi vet så langt ingenting om verken mandat eller oppdrag.
- Statped og Lesesenteret vil forbli samarbeidspartnere. På hvilken måte gjenstår å se.
- Lesesenteret har spisskompetanse på dysleksi og lese-/skrivevansker. Vi har i mange år drevet – og skal fremdeles drive – forskning på dette feltet, vi har hatt et landsdekkende ansvar, og vi har et stort ansvar innad i universitetet på dette feltet (både i grunnutdanning [førskolelærerutdanning, grunnskolelærerutdanning], i kompetanse for kvalitet, i mastergradsstudier i spesialpedagogikk og lesevitenskap, samt i doktorgradsutdanningene).
- Det at Lesesenteret går ut av Statped og ”rendyrkes som nasjonalt senter” (jf stortingsmelding 18) gjelder dermed i hovedsak det organisatoriske; Lese- og skrivevansker vil forbli et svært sentralt faglig felt.
- Vi ønsker å fortsette samarbeidet vi har med Statped Vest og Bredtvet angående diagnostisering.

10.2 Nasjonalt senter (§ 1.4-området)

Virksomheten som nasjonalt senter blir bestemt av mandatet som ble gitt i forbindelse med etableringen i 2004/nye mandat fastsatt av Kunnskapsdepartementet november 2010, og oppdragsbrev for 2011-12 fra Utdanningsdirektoratet. Oppdragsbrevet inneholder dels generelle oppgaver for alle de nasjonale sentrene, dels spesielle oppgaver for Lesesenteret. Mandatene gir de overordnede føringer for sentrenes oppgaver og aktiviteter. Ut fra sentrale statlige satsinger gir Utdanningsdirektoratet i det årlige oppdragsbrevet prioriteringer innenfor strategiplanene og mandatene. I oppdragsbrevet pålegges alle de nasjonale sentrene en del felles oppgaver, samt at de enkelte sentrene gis spesifikke oppgaver. I det føl-

gende refereres oppgavene punktvis, tilsvarende oppdragsbrevet, og i tilknytning til hver oppgave nevnes så senterets arbeid som har vært spesielt viktig i arbeidet med oppgaven.

De nasjonale sentrene skal

A. Læreplanrelatert virksomhet

» Bistå direktoratet i justering og videreutvikling av læreplaner og veiledninger til læreplaner for fag

Vi har meldt inn mulige navn til referansegrupper i flere fag. Læreplangruppa for norsk har også fått innspill.

» Bidra til utvikling av veiledninger til læreplaner fag og bidra slik at veiledningene blir brukt av lærere og skoleledere

Lesesenteret, ved Atle Skaftun, deltok i arbeidsgruppa for rammeverk for grunnleggende ferdigheter. Fullført 2011.

» Bruke sentrenes kontaktflater i sektoren til systematisk å innhente og dokumentere erfaringer med implementering og bruk av læreplaner for fag, herunder individuell vurdering og grunnleggende ferdigheter

Vi gjennomførte en rimelig stor undersøkelse ifm informasjonsinnhentingssopdraget (jf. under).

Vi har også kursvirksomhet over hele landet, fra barnehage til UH-sektoren (se kap. 4), samt driver etter- og videreutdanninger med deltakere fra ulike deler av landet (se kap. 4 og 5). Denne brede kontaktflaten gjør at vi fanger opp mye informasjon som i sin tur påvirker både kursutvikling og innholdet i kursene.

» Informasjonsinnhentingssystemet for læreplanverket

Rapport ble levert i april 2011, i henhold til oppdrag.

B. Formidling og veiledning

» Utvikle og iverksette felles retningslinjer for kommunikasjon og formidling i samråd med direktoratet

» Sentrene skal utvikle felles strukturer for organisering av innhold og tjenester på nett og etablere en fast samarbeidsordning for utvikling og publisering av nettbaserte ressurser. Nettjenestene skal være samordnet med direktoratets netjtjenester.

For å øke formidling på nett har det vært et mål for oss på Lesesenteret at flere av de fagansatte selv skal publisere nettartikler. Derfor har 12 av de ansatte gjennomført kurs i nettpubliseringssystemet vårt. Dette har resultert i at flere publiserer selv, og flere nettressurser.

Arbeidet med Ny GIV har ført til en rekke nettressurser rettet mot ungdoms- og videregående skole.

Eget område på nettsidene for barnehager (etablert i slutten av 2010) og videregående skoler (etablert i 2011) gjør at vi tilbyr målrettede nettressurser for hele målgruppen vår.

I samarbeid med systemutviklere ved IT-avdelingen ved UiS og senter for IKT i Utdanningen arbeides det med å tilpasse Lesesenterets nettpubliseringsløsning slik at det kan knyttes metadata til nettressurser i henhold til gjeldende standarder (NorLom/Grep). Dette skaper grunnlaget for utveksling av metadata, for på den måten å kunne samordne Lesesenterets nettressurser med direktoratets netjtjenester. Målet var å ferdigstille dette arbeidet i 2011, men det er enda ikke helt ferdig. Arbeidet fortsetter i 2012.

I 2011 ble det startet et arbeid for å omstrukturere nettstedet www.lesesenteret.no for å gjøre dette mer tilpasset og bedre egnet for Lesesenterets målgrupper. Metadataprosjektet var en viktig del av dette arbeidet, og realiseringen av omstruktureringen har derfor latt vente på seg. Prosessene går nå parallelt, og arbeidet fortsetter i 2012.

I kap. 7 fins en nærmere beskrivelse av Lesesenterets nettsider, sammen med det vi har av tall for besøkende.

Den digitale utgaven av Leselos ble lansert høsten 2011, og er tatt i bruk av flere kommuner/skoler. Dette omtales nærmere under neste punkt.

Blant ressursene som er gjort tilgjengelig er det en økning i antall ressurser som baseres på lyd, bilde og film. Eksempel på dette er undervisningsopplegget Drama, lesing og elevaktiv læring (også omtalt nærmere under) – et opplegg der drama skal bidra til å utvikle elevenes lesekompetanse. Her er det brukt film av undervisningsopplegget i bruk, kombinert med tilgjengeliggjøring av tekster til bruk i undervisningen.

Vi har gjennomført forprosjekt med NettOp for å utvikle redskap for visuell publisering av fag- og populærvitenskaplige artikler. Dette ble ikke videreført grunnet at resultatet gjorde oss for avhengig av NettOpp og ga oss for få muligheter til å bidra selv.

Vi tok med oss erfaringene fra dette inn i et nytt forprosjekt, denne gangen sammen med Melvær & Lien. Forprosjektet ble avsluttet i månedsskiftet oktober/november, og ser så positivt ut at vi vurderer å gå videre i samarbeidet med M&L.

Et mål med dette arbeidet er ved enkle grep og tilpasninger å kunne formidle samme fagstoff gjennom flere kanaler. Et foredrag skal kunne bli en nettressurs, en artikkel kunne formidles via web, bærbare enheter og pdf/trykk, og ved hjelp av små tilpasninger være egnet for alle disse formatene.

Det er ikke avholdt møter i noe samarbeidsorgan for nettedaktører på de forskjellige sentrene i 2011. Etter arbeidsgruppen som utarbeidet forslag til tiltak for å samkjøre sentrenes formidlingsarbeid leverte sin rapport høsten 2010 har det blitt avventet et initiativ fra direktoratet for å ivareta dette samarbeidet.

Ansvar: Trond Egil Toft, Arne Olav Nygard, Jostein Tollaksen

» *Utvikle, systematisere og formidle gratis ressurser og støttemateriell. Særlig oppmerksomhet skal rettes mot behovet for ressurser om grunnleggende ferdigheter og individuell vurdering i hele grunnopplæringen.*

SFO-materiellet er publisert. Hefter og materiell klartgjort til nedlasting på Ipad (app). Bok i bruk er videreført på nettsiden. Her er det skissert eksempler på både lesing av fagtekster og læreboktekster i ulike fag, samt lesing av skjønnlitterære tekster. Bok i bruk-oppleggene skisserer aktivt arbeid med lesing på ulike trinn i skolen og inneholder praksisfortellinger og refleksjoner fra autentisk skolehverdag.

Lesesenteret har i samarbeid med Nynorsksenteret og Skrivesenteret, og i regi av Snøballfilm, laget 4 filmer om lesing og skrivning som grunnleggende ferdigheter. Filmene dekker flere fag (eksempelvis RLE, naturfag, samfunnsfag) og flere trinn (eks. 5.-13. trinn). Filmene er en blanding av forslag til praktisk arbeid med de grunnleggende ferdighetene og teoretisk refleksjon. To av filmene viser hva ferdighetene lesing og skrivning består i og viser klipp fra ulike klasserom fra ulike fag og ulike trinn i grunnskolen og videregående skole. De to andre filmene viser konkrete undervisningsopplegg og hvordan arbeid med lesing og skrivning er en integrert del av henholdsvis samfunnsfag på ungdomstrinnet og naturfag på barnetrinnet. Filmene ble lansert våren 2011, og ligger på nettstedet www.skoleipraksis.no

Selvhjelpsmateriell i lesing for elever på videregående skole er under utprøving. Skrivetrappa er ferdig. Materiell fra Fagbok i bruk for videregående skole er lagt på nett. Lesing er...-artiklene er tilrettelagt for nett i samarbeid med UiS' NettOp. Nettbasen i tilknytning til oppdraget Å streve med lesing og skrivning er klar. Praksisfortellinger og undervisningsopplegg fra grunnskolen (Lesing 1 og 2, Ny GIV) og videregående skole (Ny GIV) er lagt ut.

Leselos-basen er ferdigstilt (se www.lesesenteret.no). Denne inneholder digital versjon av Leselos, veiledningshefte, skjema for alle trinn, samt et nettkurs bestående av flere filmer (til veiledningsheftets ulike kapitler), kom-i-gang-demonstrasjoner og Leselos-i-bruk-filmer (lærersamtaler på 2. trinn og 6. trinn).

På Lesesenterets nettside er det en egen "barnehageknapp" som fører til senterets barnehageressurser på nett. I 2011 har det blitt publisert en rekke nye gratis nettressurser. I tillegg til oversikt over pedagogiske ressurser til bruk i barnehagen har det blitt publisert filmer om leseaktiviteter i barnehagen, erfaringsbaserte tekster om språkstimulerende aktiviteter og bok i bruk, fagartikler om verdien av tidlig innsats og en nettforedlesning om språkstimulering i barnehage og skole.

» *Utvikle nettbaserte ressurser for arbeid med grunnleggende ferdigheter i yrkesfaglige utdanningsprogrammer, VG1 og VG2 fellesfagene. Individuell vurdering inkludert.*

Yrkesfagssatsingen startet opp høsten 2011, se under C. Kompetanse og kvalitet. Deling av undervisningsopplegg og ressurser på nett er et viktig mål i dette prosjektet. Vi samarbeider bl.a. med Nasjonal digital læringsarena.

Undervisningsopplegg fra Ny GIV er også lagt ut.

Vi arrangerer videreutdanning for lærere i videregående skole (se Lær å lære, under kapittel 5) for å få inn eksempel på undervisning i grunnleggende ferdigheter i yrkesfag. Dette legges ut våren 2012.

Drama, lesing og elevaktiv læring er fullført og lagt på nett. Opplegget er laget for ungdomstrinnet og videregående skole, og består av undervisningsopplegg rundt tre tekster, både skjønnlitterære og sakprosaetekster, hvor en bruker prosess-drama. Opplegget er beskrevet ved hjelp av tekst og seks korte filmer som illustrerer arbeidsformen.

Ansvarlige: Aud Berggraf Sæbø og Margunn Mossige

» Lage en oversikt over eksisterende pedagogiske ressurser i barnehage med relevans for Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

» I 2011 skal sentrene skal felleskap planlegge videre felles satsning overfor barnehagene

En oversikt over pedagogiske ressurser for språk- og leseutvikling er å finne på Lesesenterets hjemmeside. I samarbeid med alle de nasjonale sentrene er det utarbeidet en brosjyre om det å arbeide med ulike fagområder i barnehagen. Målet med brosjyren, som ble sendt til alle landets barnehager, var å informere om de nasjonale sentrene og deres fagområder, og tydeliggjøre at sentrene skal bistå barnehagene i å stimulere og utvikle det pedagogiske arbeidet. Samtidig var det viktig å synliggjøre aktuelle pedagogiske ressurser som finnes på sentrenes hjemmesider. I tillegg til at brosjyren ble sendt til alle barnehager og barnehageeiere, er den tilgjengelig på sentrenes nettsider og deles ut av sentrene på aktuelle kurs og konferanser.

Lesesenteret har bedt pedagoger, som er kjente for å jobbe godt med språkstimulering i praksis, om å komme med innspill til en erfaringsbasert og begrunnet oversikt over det de mener er de viktigste ressursene i barnehagens arbeid med språk- og lesestimulering. Disse ressursene illustrerer først og fremst god praksis som springer ut av kreative og engasjerte barnehageansattes behov for å gi barnehagebarna et best mulig pedagogisk tilbud. Ressursene er delt inn i tre hovedkategorier: Hverdagsaktiviteter (rutinesituasjoner, identitetsbekreftelse, prosjektarbeid), høytlesing, eventyr og samtale (konkrete, fokusord og filosofiske samtaler) og tilrettelagt materiale for systematisk språkstimulering. Oversikten er tilgjengelig på Lesesenterets nettside under tittelen: Pedagogiske ressurser til bruk i barnehagen.

Plan for videre felles satsing overfor barnehagene, 2011 og 2012, ble oversendt direktoratet 1. juni 2011 for godkjenning. Sentrale punkt i planen er: Felles møter, nettbasert arbeid, felles nasjonal konferanse, bidrag til hverandres særproduksjoner/arrangementer og arbeid rettet mot førskolelærerutdanningene. Vi avventer svar fra Utdanningsdirektoratet.

Annet arbeid på barnehagefeltet:

Kurs

Siden 2008 har Lesesenteret tilbudt barnehagesektoren kurs som vektlegger at en barnehagekultur med fokus på leseaktiviteter både stimulerer barnas språkutvikling og leselyst. Flere kurs for barnehagen er gjennomført også i 2011. Vi får en rekke kurs- og veiledningsforespørsler fra barnehager i hele landet.

Nordisk barne- og ungdomslitteraturkonferanse

Konferansen ble holdt i Stavanger i februar 2011. Konferansen er Nordens største arrangement om barn og unges litteratur og lesing, og den omfatter foredrag og opplesninger av norske og utenlandske forskere, formidlere og forfattere. Deltakere er bibliotekansatte, forlagsfolk, litteraturvitere, lærere, oversettere, kritikere, forfattere og illustratører. Arrangør var Rogaland fylkeskommune, og Lesesenteret, ved Trude Hoel, var samarbeidspartner.

Lesefrø

Lesefrø er et utviklingsprosjekt som pågikk fra 2008 til 2010. Fire barnehager (med en stor andel minoritetsspråklige barn) og tre bibliotek har deltatt. Hovedmålet med Lesefrø har vært å drive språkstimulering med utgangspunkt i leseaktiviteter og bøker, og utvikle metoder, som motivert og dialogisk høytlesing, bruk av konkrete og fokusord, tekstskaiping, rollelek, leselogg og lesegrupper, som kan implementeres i andre barnehager. Det å etablere gode rutiner omkring språkstimulering via lesing har stått sentralt. Vi ser et grunnleggende behov for å øke fokus på språkstimulering gjennom leseaktiviteter i barnehagesektoren, fordi verdien av tidlig innsats i barnas språkutvikling er svært stor. Metodene som er brukt i Lesefrø-prosjektet passer godt inn i den norske barnehagekulturen, samtidig som de har stort fokus på overgangen barnehage-skole. I 2011 kom fagboka Lesefrø. Språkstimulering gjennom leseaktiviteter på Cappelen Akademiske forlag (Hoel, Oxborough og Wagner). Boka, som baserer seg på erfaringer fra Lesefrø-prosjektet, har vært månedens bok i Pedagogisk bokklubb, og den er nå også oversatt til dansk.

Utviklingsarbeid

Små barns muntlige fortellerkompetanse

Prosjektet har som mål å utforske 6- og 7-åringers språkbruk i arrangerte fortelleraktiviteter. I prosjektet vektlegges å diskutere og utvikle selve metoden for hvordan man kan forstå og vurdere barns fortellerkompetanse som en del av språkutviklingen. Rammepåplanen slår fast at barnehagen skal arbeide aktivt med barns språkutvikling. Dette fordrer blant annet grundig kunnskap om hva språk er og hva god språkstimulering er. I tillegg er observasjon av barns språk et svært aktuelt tema, både på den politiske dagsordenen, i den offentlige debatten og i stortingsmeldinger. Sentrale problemområder er vurdering av makrostrukturer i barns muntlige fortellinger, metodikk for innsamling av muntlige fortellinger, og narrativ kompetanse i overgangen barnehage – skole.

Ansvar: Trude Hoel

C. Kompetanse og kvalitet

» Drifte og lede nettverk for kompetanseutvikling mellom universiteter og høyskoler

NOLES er et samarbeid mellom Skrivesenteret, Nynorsksenteret og Lesesenteret. NOLES tar Kunnskapsløftet på alvor (alle lærere er leselærere) og det faktum at norskfaget ikke er obligatorisk i nye GLU2, og at studentene dermed må få kunns-

kaper om grunnleggende ferdigheter gjennom de andre fagene. Det er opprettet en egen nettside for NOLES-nettverket. Nettverket er også utvidet – med mulighet for 3 faste representanter (fra norskfaget, PEL og et tredje fag) fra hver høgskole/hvert universitet. I tillegg er de andre nasjonale sentrene invitert inn i nettverket. Ressurser er laget i form av bokbase med aktuell litteratur, elektroniske lenker til aktuelle nettressurser, forelesninger og filmmateriell.

Ansvar: Anne Håland

Vi deltar også i program for skolebibliotekutvikling, ved Universitetet i Agder. Programmet er en statlig satsing for å styrke skolebiblioteket som arena for læring og lesing. Flere lærere skal få kunnskap om skolebibliotek og hvordan det kan brukes aktivt i undervisningen. Lesesenteret har en representant i styringsgruppa for programmet (Trude Hoel).

» *Gi støtte og veiledning til tilbyderne i UH-sektoren/lærerutdanningen om kompetanseutvikling for lærere.*

» *Sentrene skal særlig legge vekt på å forankre arbeidet i kunnskap om hva som virker og gode eksempler fra praksisfeltet.*

Se NOLES, omtalt ovenfor, samt de senterespesifikke oppdragene Lesing er... og Lesing i yrkesfaglige utdanningsprogram, omtalt under.

Ellers vil vi nevne et internasjonalt prosjekt som bidrar til å øke vår kontaktflate og som gir oss viktig input i forhold til problemstillinger vi arbeider med også som nasjonalt senter, nemlig BaCuLit. BaCuLit er et EU-prosjekt innen programmet Lifelong Learning (Comenius). Prosjektperioden er januar 2011 til desember 2012. BaCuLit bygger på resultatene fra EU-prosjektet ADORE (Teaching Adolescent Struggling Readers – A Comparative Study of Good Practices in European Countries), et prosjekt som Lesesenteret deltok i (2006 – 2010). BaCuLit skal utvikle, utprøve og implementere etterutdanningsopplegg (In-service training) for lærere i videregående skoler. Innholdet i etterutdanningsopplegget skal være lesing av fagtekster i alle fag og på tvers av fag. Etterutdanningen vil bestå av 6 moduler (12 enheter à 3 timer). Prosjektet legger opp til en spredningsmodell hvor man utdanner instruktører, som i sin tur vil ha ansvar utdanning av lærere. I BaCuLit deltar 8 land og 12 institusjoner.

Se mer om BaCuLit i kapittel 2.1.

Ansvar: Lise Helgevold, Liv Engen, Ragnar G. Solheim

» Gjennomføre kvalitetsutviklingstiltak knyttet til fagdidaktisk virksomhet på senterenes fagområder med særlig oppmerksomhet på individuell vurdering og grunnleggende ferdigheter

» Bistå skoleeiere i kvalitetsutviklingstiltak

Senteret er involvert i en rekke kvalitetsutviklingstiltak. Her kan nevnes:

Namdalen:

Lesesenteret samarbeider med Indre og Midtre Namdalen om et skoleutviklingsprosjekt der målet er å bistå skolene i regionen i arbeidet med å videreutvikle skolenes praksis knyttet til leseopplæring. Samarbeidet strekker seg over to år med oppstart høsten 2010. Lesesenteret bidrar med kurs og veiledning og utarbeiding av planer for implementeringsarbeidet. Målgruppen for kursene er hovedsakelig lærere, men også pedagogisk-psykologisk tjeneste i regionen er inkludert i samarbeidet. Videokonferanse ble gjennomført mars 2011. Samling og kurs ble gjennomført høsten 2011, og holder fortsatt på inn i 2012.

Ansvar: Liv Engen

Alstadhaug:

Lesesenteret bistår Alstadhaug kommune i et utviklingsprosjekt hvor målet er å styrke kompetanse på lesing, skriving og språk i barnehage og skoler i kommunen. Lesesenterets rolle er å holde kurs og veilede skolene og barnehagene i kommunen. Samarbeidsavtalen strekker seg over tre år og hadde oppstart høsten 2009. Prosjektet avsluttes januar 2012 og evalueres våren 2012.

Ansvar: Lise Helgevold

Klepp

Kompetanseheving av kommunen, med systematisk oppfølging av bruk av Leselos. Planer er utarbeidet for implementeringsarbeidet, møter med leseledere i skolene er gjennomført høsten 2011, to samlinger for alle lærere er gjennomført (februar), dagsmøte med evaluering av leseplan er gjennomført (mai), samt oppfølging av den enkelte skole (høsten 2011). Dette skal også gjøres skoleåret 2012/2013.

Ansvar: Lise Helgevold

Lister-regionen

Implementering av Leselos i en hel region. Kursdager og veiledning vår og høst 2011, samt utarbeiding av planer for implementeringsarbeidet.

Ansvar: Lise Helgevold

Lindesnes-regionen

Implementering av Leselos i en hel region. Kursdager og veiledning vår og høst 2011, samt utarbeiding av planer for implementeringsarbeidet.

Ansvar: Lise Helgevold

Bærum kommune

Implementering av Leselos i en hel kommune, fra og med våren 2011. 2 kursdager er gjennomført våren 2011, møte med Bærum kommune høsten 2011, samt utarbeiding av planer for implementeringsarbeidet.

Ansvar: Lise Helgevold

Rana-regionen

Leselos-samarbeid, med kursdager gjennomført januar 2011. Drøftinger om videre samarbeid er i gang. Tiltaket er ikke i gang enda.

Ansvar: Lise Helgevold

Leselos er også tatt i bruk av Halden og Skedsmo kommuner 2011.

Vi er tilbyr også flere videreutdanninger: Lesing 1 og 2 (60 studiepoeng); Faglig-pedagogisk studium for lærere som underviser voksne i lesing og skriving (30 stp); Lær å lære (10 stp). Se kap 5 for omtale av disse.

» Ta initiativ til kvalitetsutviklingstiltak i samarbeid med skoleeiere og UH-sektoren/lærerutdanningen

Se under særskilte oppdrag for 2011: Lesing er... og Lesing i yrkesfaglige utdanningsprogram.

» Sentrene skal bidra i nasjonale satsninger i regi av Utdanningsdirektoratet.

» Nye oppgaver i 2011: Ny GIV – overgangsprosjektet. Bidra i skoleringsopplegget for lærere, om lærernes arbeid med de grunnleggende ferdighetene; lesing, skriving og regning for elevene som er i målgruppen

Ny GIV

Ny GIV er et prosjekt hvor elever støttes i overgangen mellom grunnskolen og videregående skole. Målet er at flere elever gjennomfører videregående utdanning, og virkemiddelet er tett oppfølging av elever i forhold til de grunnleggende ferdighetene lesing, skriving og regning.

Lesesenteret har, sammen med Skrivesenteret, ansvaret for utvikling og gjennomføring av lærerskolering av en norsklærer fra alle skoler med ungdomstrinn og fra videregående skole. Lærerskoleringen har foreløpig omfattet mer enn halvparten

av den aktuelle gruppen, det vil si om lag 1000. Skoleåret 2012/2013 skal opplegget gjennomføres for 100% av skolene, Skoleringen har gått over seks dager, hvor Lese- og Skrivesenteret har ansvar for fem. I 2011 har det vært gjennomført sju samlinger. Prosjektet har ført til et nært samarbeid med Skrivesenteret, Matematikksenteret, Høgskolen i Lillehammer, Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet. Prosjektet får tilført egne midler.

Ny GIV er evaluert fra første samling, og programmet er blitt justert i forhold til deltakernes tilbakemeldinger. I de siste målingene uttrykker 85 – 90 % av deltakerne at de har stor nytte av skoleringen. En foreløpig rapport fra NOVA støtter dette.

Videre vil det settes i gang fire forskningsprosjekter i tilknytning til Ny GIV-satsingen.

- Kartlegging av deltakelse, organisering og opplevelse (NIFU)
- Effektevaluering (SSB)
- Konsekvenser for skolen (Rokkansenteret)
- Klasseromsobservasjoner (Nordlandsforskning)

Faglig ansvarlige på Lesesenteret er: Margunn Mossige og Kristine Gilje Skjæveland.

Yrkesrettingsprosjektet:

Et nytt oppdrag om yrkesretting av fellesfagene norsk, engelsk og matematikk kom fra Kunnskapsdepartementet i desember 2011. Bakgrunnen for oppdraget er Ny GIV og arbeidet med å sikre at flere elever fullfører og består videregående opplæring. Mange av elevene på yrkesfaglige utdanningsprogram ser ikke nytten av fellesfagene norsk, engelsk og matematikk, og oppdraget går således ut på å tilpasse disse til det enkelte utdanningsprogrammet – for å øke andelen elever som består fellesfagene. Prosjektet er et samarbeid mellom Skrivesenteret, Lesesenteret, Matematikksenteret og Fremmedspråkssenteret.

Foruten innledende avklarings- og planleggingsmøter mellom representanter for direktoratet og sentrene, har vi hatt en nasjonal samling der alle fylkeskontaktene (ressurspersonene i hvert fag fra de ulike fylkene) også var til stede. Lesesenteret deler ansvaret for norskfaget med Skrivesenteret, men hovedtyngden av administreringen av dette prosjektet vil ligge til Skrivesenteret. Dette prosjektet er en flertrinnsrakett, og Lesesenterets hovedoppgave i første trinn har vært å bidra til å få på plass et konkret verktøy som kan brukes av lærere til å dele undervisningsopplegg og ressurser. Vi har tatt ansvaret for å koordinere ønsker og innspill fra de ulike sentrene og leder samarbeidet med Nasjonal digital læringsarena i utviklingen og tilretteleggingen av den tekniske løsningen.

Ansvar: Arne Olav Nygard

Nasjonal konferanse

Lesesenteret har som målsetting å avholde én nasjonal konferanse hvert år. I tillegg er målet å arrangere én nordisk konferanse hvert annet år.

Lesesenteret arrangerte konferansen "Barnehage + skole = sant" 28. og 29. mars 2011. Foredragene hadde tema som: overgangen barnehage – skole; språkstim-

ulering i barnehage og skole; leseutvikling; skriveutvikling og tidlige tegn på lese- og skrivevansker. I tillegg var der en paneldebatt om kartlegging i barnehage og skole.

Invitasjonene ble sendt ut like før jul, og påmeldingen var svært god – konferansen talte over 600 deltagere fra alle landets fylker, samt en rekke utstillere. De fleste deltakerne var førskolelærere eller lærere, men også skolekontorer, PP-tjenesten og UH-sektoren var representert. Evalueringene var overveiende gode. Mange av foredragsholdernes presentasjoner er lagt ut på Lesesenterets hjemmeside.

Vi viser ellers til generell aktivitet.

D. Forskning, dokumentasjon og analyse

» *Kjenne til og bruke relevant forskning i sentrenes arbeid for og i sektoren.*

Den omfattende forsknings- og utviklingsvirksomheten i den universitetsrelaterte delen av Lesesenterets virksomhet gir et godt grunnlag for forskningsbasert formidling gjennom kurs og materiellproduksjon.

Se kapittel 2.1.

» *Samle, systematisere og spre resultater fra forsknings- og utviklingsarbeid i grunnopplæringen.*

» *Sentrene skal være i dialog med direktoratet før igangsettelse av evt. egne spørreundersøkelser og studier i sektoren for å hindre dobbeltarbeid og minske belastningen i sektoren.*

Vi har ikke fått noen særskilte bestillinger for 2011. Vi formidler ellers resultater fra eget og andres forsknings- og utviklingsarbeid i det daglige arbeidet vårt – i undervisning og veiledning inn i UiS, nasjonalt og internasjonalt samarbeid, kursvirksomhet med mer.

» *Bidra i forsknings- og analyseoppdrag etter oppdrag fra direktoratet*

Se bl.a. PIRLS, omtalt under senterspesifikke mål. I den ovenfor nevnte informasjonsinnhentingsrapporten (Hvordan benyttes læreplaner for fag som styringsdokument på ulike nivåer?), levert april 2011, fins også et eget punkt 3. Oppsummering av ny relevant forskning.

Vi viser også til artikkel av Monica Reichenberg som kommer i Acta Didactica 2012: En sammenligning av norsk og svensk leseforskning, hvor Norge kommer godt ut.

Lesing på skjerm

Prosjektet Lesing på skjerm er avsluttet. Erfaringer er samlet inn, resultater er dokumentert.

Målet med prosjektet har vært å skaffe kunnskap om hvorvidt og på hvilke måter

digitalisering av tekstene i en kartleggingsprøve (både sakprosa og narrativ tekst) innvirker på elevenes resultater. Utvalget bestod av 72 elever på 10. Trinn, hvorav halvparten av elevene leste tekster på skjerm og den øvrige halvparten leste tekster på papir. Tekstene ble overført direkte fra papir til pdf-filer på skjerm. Elevene i utvalget gjennomførte i forkant av hovedstudien forprøver i leseforståelse, vokabular og ordlesing. Studien ble gjennomført mars-april 2011. Vi fant ingen forskjeller mellom gruppene på forprøvene. Resultater fra hovedundersøkelsen viste at elevene som leste tekster i pdf-format på skjerm skåret signifikant lavere på leseforståelsesprøver i forhold til elever som leste tekster på papir.

Fortsatt formidling av teoretisk og empirisk basert kunnskap om temaet "Lesing på skjerm" skjer kontinuerlig i ulike fora (kurs, foredrag, undervisning, populærvitenskapelig publisering etc.) i dertil egnede kanaler.

Ansvar: Anne Mangen

Medarbeider: Bente R. Walgermo

Sakprega lesing og skriving

Lesing og skriving av fagtekster er fokusert i Kunnskapsløftet, men skolen har tradisjonelt sett ikke vært opptatt av dette, og det har heller ikke hatt samme fokus i tidligere læreplaner. Dette er bakgrunnen for prosjektet, som prøver å finne ut hvordan lesing av fagtekster setter spor i elevene sine egne tekster, og om dette er spor som fremmer læring.

Prosjektet tester ut ulike sjangrer i andre fag enn norskfaget. Slik prøver prosjektet å bygge opp et fokus på faglig lesing og skriving, og skape en sakpreget lese- og skrivekultur.

Erfaring fra prosjektet er kontinuerlig formidlet i kursvirksomhet og møter med praksisfeltet. Data fra prosjektet brukes også i forskning, blant annet er to artikler publisert – om bruk av modelltekster i naturfag. Prosjektet ble presentert på Lesesenterets nasjonale konferanse (mars 2011), samt på forskerkonferanse i København, Vidensenter for Læsning (september 2011). Prosjektet har vakt interesse i Norden.

Det skal utvikles nettressurser når prosjektet ferdigstilles i 2013.

Ansvar: Anne Håland

Elevers bruk av lesestrategier og leseforståelse

Dette er et prosjekt som går over flere år. Prosjektet er et kvalitativt studium for å beskrive hvordan elever bruker lesestrategier selvstendig når de leser, og for å se på samspillet mellom bruk av lesestrategier og leseforståelse. Videre ønsker en gjennom studiet å undersøke om en ser kvalitative forskjeller mellom gutter og jenter (og evt. hvilke), mellom svake og sterke lesere, og hvordan ulike elever bruker lesestrategier for å forstå fagtekster. Leselos er en del av dette studiet. Arbeidet går etter planen.

Data fra prosjektet brukes både i formidling og i forskning, blant annet arbeides

det med hvorvidt kursing av lærere har satt spor i læreres undervisning/hvordan vi bør arbeide overfor lærere

2011: Nettressurser er utviklet (bla filmer om strategisk bruk av lesing i fagtekster) (høsten 2011). Nettressurser skal også lages når prosjektet er ferdig (2013). Det arbeides dessuten for å spre Leselos til andre skandinaviske land (vår/høst 2011).

Det skal utvikles nettressurser underveis og når prosjektet ferdigstilles i 2013.

Ansvar: Lise Helgevold

Senterspesifikke oppgaver:

Mål for Lesesenteret i 2011

» I samarbeid med andre sentre bidra til å utvikle et rammeverk for de fem grunnleggende ferdighetene

Lesesenteret bidro i arbeidet med å utvikle et rammeverk for lesing. Rammeverket ble fullført i 2011.

» Utvikle nettbaserte ressurser for arbeid med grunnleggende ferdigheter

Mye materiell er publisert, se ovenfor under B. Formidling og veiledning.

» Formidle hva som kjennetegner god leksehjelp

Oppdraget er på vent. Vi venter på avklaringer fra Utdanningsdirektoratet.

» Utvikle innhold, materiell og tilbud om etterutdanning og annen kompetanseutvikling i leseopplæring i samarbeid med relevante fagmiljø

Lesing er...:

Materiell er ferdig utviklet, og fins både i papirversjon og på nett. Lesesenteret ble bedt om å koordinere etterutdanningstilbudet i samarbeid med de i UH-sektoren som måtte være aktuelle (mai – september 2011). Ingen andre tilbydere meldte seg, derfor har det heller ikke vært nasjonal aktivitet. Lesing er ... ble presentert også for SKUP og Veilederkorpset (desember 2010/januar 2011), men ingen interesse ble registrert.

I 2010 har vi omarbeidet kursrekken Lesing er... fra å være en kursrekke med oppmøte og skolebesøk, til å bli et nettbasert kurs. Kurset strekker seg fra september 2011 til april 2012, og det er ingen krav til fysiske møter. Kursmaterialet blir formidlet som forelesninger tatt opp på film og gjort tilgjengelig til påmeldte deltakere via læringsportalen it's learning. Lærestoffet blir formidlet gjennom forelesninger på nett og litteratur. I tilknytning til hvert emne bidrar kursdeltakerne til refleksjoner, diskusjoner og erfaringsdeling, på tvers av de deltakende skolene, på it's learning. Erfaringene med nettbasert Lesing er.. samles våren 2012, og brukes i videre arbeid. Målet er at materialet skal komme UH-sektoren til gode.

Lesing i yrkesfaglige utdanningsprogram:

Lærerutdanningsregionene skal tilby etterutdanning i lesing i programfag og norsk i videregående skole (vår 2012). Lesesenteret skal i 2012-14 tilby samme etterutdanning sammen med Universitetet i Agder og Høgskolen i Telemark for region sørvest. Materiell er utarbeidet (Fagbok i bruk i alle fag i videregående skole) og mer materiell lagt ut på nett (se se ovenfor under B. Formidling og veiledning). Vi bidrar i kompetanseutviklingen av de 6 lærerutdanningsregionene (høsten 2011). Lærerutdanningene har dessuten fått tilbud om å delta på Ny GIV (hvilket enkelte benytter seg av).

Vi har også hatt ansvar for et 10 studiepoengs studium for lærere i lesestrategier 2011, og skal sammen med Høgskolen i Telemark tilby videreutdanning i lesing i yrkesfag (15 stp) under Kompetanse for kvalitet fra 2012. (Avdeling for skoleutvikling er ansvarlig for begge disse to sistnevnte.) Disse kursene skaffer oss erfaringer med sektoren yrkesutdanning og tilgang til eksempler for nettpublisering.

» Bidra i overgangsprosjektet i Ny GIV!

Se ovenfor, under C. Kompetanse og kvalitet.

» Forberede PIRLS 2011 og være nasjonal koordinator for studien (Eget utbetalingsbrev med prosjektskisse, framdriftsplan og rammeverk.)

PIRLS 2011 er en videreføring av de to tidligere PIRLS undersøkelsene (2001 og 2006). Arbeidet i PIRLS 2011 startet høsten 2008, og 51 land og 3 kanadiske provinser har deltatt i PIRLS 2011. I tillegg til målgruppen på 4. trinn, har Norge også i 2011 tatt med et mindre utvalg elever på 5. årstrinn i PIRLS.

I 2011 har man brukt tekster fra både 2001 og 2006 for å kunne se utviklingen av leseferdigheten i løpet av en 10-årsperiode. I løpet av 2009 fant man fram til 8 nye tekster (4 litterære og 4 fakta) som ble prøvd i en pilotering våren 2010. På bakgrunn av piloteringen ble det valgt 4 nye tekster som har inngått i materialet i 2011. Våren 2009 ble de fire spørreskjemaene revidert og de nye spørreskjemaene ble pilotert våren 2010.

Hovedundersøkelsen ble gjennomført i ukene 10 – 13 i 2011. I hovedundersøkelsen ble det brukt to tekster fra 2001, fire tekster fra 2006 og fire nyutviklede tekster. De ti tekstene var fordelt på tretten hefter. De tretten heftene ble fordelt på elevene i de deltagende klassene etter et rotasjonsprinsipp. I praksis betyr dette at elever i samme klasse arbeider med forskjellige tekster. Dette er et prøvedesign som gir mulighet for å prøve ut et stort antall tekster, og som derfor gir meget god informasjon om leseferdighet i en stor gruppe. Fordi de enkelte elevene arbeider med forskjellige tekster, er det imidlertid ikke mulighet for å si noe om den enkelte elevs leseferdighet (prøveresultat). Hovedundersøkelsen omfattet også spørreskjema til elevene, foreldrene/de foresatte, lærerne og rektorene.

I 2011 har også TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) blitt gjennomført. I Norge valgte man å bruke det samme utvalg elever på 4. og 5. trinn i både PIRLS og TIMSS. På denne måten vil man få et mer fullstendig bilde av norske elevers skoleferdigheter på de aktuelle trinnene, samtidig med at man har spennende muligheter for å se på sammenhenger mellom ferdighetene som blir kartlagt.

Det var knyttet en del spenning til hvordan rektorene og lærerne ville reagere på å skulle gjennomføre to store undersøkelser i de samme klassene i løpet av et kort tidsrom. Det viste seg da også at man i 2011 hadde større problemer enn vanlig med å få skolene til å delta. Det virket som om skolene følte det ble for mye arbeid. Flere rektorer viste til at skolene nå er pålagt så mye prøver og rapportering at når deltagelse i TIMSS & PIRLS var frivillig, så valgte de å si nei. Når først skolene hadde valgt å delta, var det imidlertid greit å få foreldrenes tillatelse.

På 4. trinn har 121 skoler, 310 lærere og 3143 elever deltatt i PIRLS 2011. På 5. trinn deltok 55 skoler, 143 lærere og 1321 elever.

Fordi man brukte det samme utvalget i både TIMSS og PIRLS, ble det avtalt at PIRLS (Lesesenteret) skulle ha ansvaret for all kontakt med skolene. Dvs. at utsendelse av informasjon, arbeid med utvalg, oppsett av klasse- og elevlister, pakking og utsendelse av testhefter og spørreskjemaer ble foretatt av prosjektgruppen i PIRLS. Alt materiell fra de to undersøkelsene ble også sendt tilbake til Lesesenteret. Her ble det kontrollert og sortert før videresending til IEA-DPC i Hamburg for skanning.

April, mai og juni ble brukt til skåring og datarensing, og resultatene fra PIRLS 2011 ble oversendt PIRLS sentralt i begynnelsen av juli. I løpet av høsten har det blitt arbeidet med å avklare hva den nasjonale rapportering skal omfatte, og det har vært et omfattende arbeid med å planlegge nordisk samarbeid om utveksling av data og arbeid på felles rapporter/artikler. I begynnelsen av desember 2011 var det et NRC-møte i Wien. På dette møtet ble det arbeidet med utformingen av den internasjonale rapporten.

Våren 2012 vil det bli arbeidet med planlegging av analysearbeidet, slik at dataanalysene kan starte umiddelbart etter at de nasjonale dataene blir tilgjengelige i slutten av juni 2012. Den internasjonale rapporten vil bli presentert 11. desember, og samtidig vil det også foreligge en norsk rapport. I 2013 vil det bli arbeidet videre med nasjonale analyser og rapporter/artikler som en del av det nordiske samarbeidet.

Victor van Daal og Ragnar Gees Solheim har delt ansvaret som NRC, med Solheim som prosjektansvarlig. Anne Charlotte Begnum har vært data manager og Nina Nøttaasen Gabrielsen har vært en del av arbeidsgruppen for PIRLS 2011. Ragnar Gees Solheim har også vært med i den sentrale arbeidsgruppen (QDG) som har arbeidet med spørreskjemaene i PIRLS 2011.

» Utvikle nasjonale prøver i lesing for 5. trinn

Utvikling av nasjonale prøver i lesing for 5. trinn innebærer utarbeiding av en årlig leseprøve inkludert vurderingsveiledning og annet veiledningsmateriell. I 2011 har vi arbeidet med 3 prøver:

- 2010-prøven: Rapport basert på resultatene til alle elevene som gjennomførte den nasjonale prøven i lesing på 5. trinn i september 2010. Rapporten er offentliggjort på Utdanningsdirektoratets nettsider.
- 2011-prøven: Ferdigstilling av prøven, oversettelse og utarbeiding av veiledningsmateriell.
- 2012-prøven: Utarbeiding av oppgaver, lokal pilotering (juni 2011) og nasjonal pilotering (september 2011). Den nasjonale piloteringen inkluderte forsøk med elektronisk gjennomføring.

Prosjektansvarlige: Atle Skaftun, Oddny Judith Solheim og Bente Rigmor Walgermo

» *Utvikle kartleggingsprøver i henhold til avtale med Utdanningsdirektoratet*

I løpet av 2011 er det nedlagt forberedende arbeid i samarbeid med Utdanningsdirektoratet med tanke på rutiner for revidering av kartleggingsprøvene. Disse prøvene er nå modne for ny revisjon, og på sikt vil denne typen arbeid gjøres rutinemessig innenfor en femårssyklus. Atle Skaftun og Åse Kari H. Wagner har hatt hånd om denne forberedende fasen innrettet mot langsiktighet i arbeidet med kvalitetssikring av direktoratets kartleggingsprøver. Lesesenteret mottok like før nyttår 2011 kontrakt på Revisjon, utvikling og utprøving av kartleggingsprøver 1.-3. Dette er et stort og langsiktig arbeid som vil bli igangsatt fra og med 2012.

Revisjonen vil gjelde eksisterende kartleggingsprøver for 1., 2. og 3. trinn:

Historikk:

Kartleggingsprøven i lesing på 2. trinn ble standardisert og normert i 2000. Da ble det også utarbeidet et observasjonsmaterieell for 1. trinn. Etter hvert ble prøvene for lette, og høsten 2006 fikk Lesesenteret i oppdrag fra Utdanningsdirektoratet å utvikle en ny kartleggingsprøve i lesing for 2. trinn. Senere fikk også Lesesenteret oppdraget med å utvikle en tilsvarende prøve for 1. trinn.

Ny kartleggingsprøve for 2. trinn ble pilotert i 2007 og gjort obligatorisk første gang våren 2008. Prøven for 1. årstrinn ble pilotert våren 2008 og var første gang obligatorisk våren 2009. For begge trinn omfatter prøvematerialet elevprøver og lærerveiledninger til bruk ved gjennomføring av prøvene. I tillegg er det til prøvene utarbeidet et felles idéhefte for skriftspråkinnlæring med veiledningsmaterieell som omfatter det teoretiske grunnlaget for prøvene, analyse av testresultatene og forslag til tiltak. Alt materialet er både på bokmål og nynorsk.

Kartleggingsprøvene for 1. og 2. trinn ble utarbeidet av en arbeidsgruppe bestående av Astrid Skaathun, Nina Nøttaasen Gabrielsen, Anne Elisabeth Dahle, Anne Charlotte Begnum, Angelika Kittel og Ragnar Gees Solheim.

Høsten 2008 fikk Lesesenteret i oppdrag å utvikle nye kartleggingsprøver for 3. årstrinn. Med denne prøven fikk man et komplett sett med kartleggingsprøver for den første leseopplæringen. Kartleggingsprøven på 3. trinn ble pilotert våren 2009 og var ferdig til bruk våren 2010. Idehefte knyttet til prøven ble laget høsten 2010.

Prosjektgruppen som arbeidet med utviklingen av prøven besto av Liv Engen, Liv Stuestøl, Angelika Kittel og Anne Charlotte Begnum.

I tillegg er det fremdeles uavklart når arbeidet evt kommer igang igjen for 6. trinnsprøven:

Kartleggingsprøve i lesing for 6. trinn:

Historikk:

Lesesenteret fikk i oppdrag å utvikle ny kartleggingsprøve i lesing for 6. årstrinn. Denne var planlagt pilotert våren 2011 og var planlagt å være ferdig til bruk høsten

2011. Arbeidet med denne prøven ble imidlertid stanset inntil videre i påvente av oppdragsgivers planer for et helhetlig tilbud om vurderingsmaterieil for mellomtrinnet.

Prosjektansvarlige var: Oddny Judith Solheim, Atle Skaftun og Bente Rigmor Walgermo

Kartleggingsprøver for 1. trinn i videregående skole

Historikk:

Lesesenteret fikk høsten 2008 i oppdrag å utvikle en kartleggingsprøve i lesing for 1. trinn i videregående skole. Prøven ble utprøvd i flere omganger i 2009, og var ferdig til bruk høsten 2010.

Prosjektansvarlige i 2009 var Ellen Heber, Margunn Mossige, Angelika Kittel, Åse Kathrine Gjestsen, Susanne Begnum og Anne Charlotte Begnum.

» Videreføre lesestimuleringstiltakene Aksjon txt og Ungdommens kritikerpris i samarbeid med Foreningen !les og være koordinator for tiltakene (Oppdragsbrev 37-10)

Aksjon txt er for elever på ungdomstrinnet. Alle elever ved påmeldte ungdomsskoler har mottatt en antologi, det er utarbeidet en lærerveiledning med oppgaver til elevene og det er arrangert en konkurranse for elevene med utgangspunkt i antologien. Ungdommens kritikerpris er for elever i videregående opplæring. Prisen er delt ut, og juryklasser har deltatt på prisutdeling/møtt forfattere. Foreningen !les har hovedansvaret både for utarbeidningen og den praktiske gjennomføringen av prosjektene. Lesesenteret tildeler midler på vegne av direktoratet.

Prosjektene går inn i en nasjonal plan for lesesatsing, og dermed er søknader om prosjektmidler ikke nødvendige. Lesesenteret har derfor inngått en treårig avtale med Foreningen !les. Planen gjør rede for prosedyrer for utbetalinger, gjennomsyn og rapportering, og gjelder med forbehold om departementets bevilgninger.

Ansvar: Trude Hoel

» Videreføre lesestimuleringstiltaket Bok til alle for elever på 6. og 7. trinn i samarbeid med Bokhandlerforeningen Foreningen !les og være koordinator for tiltaket (Oppdragsbrev 37-10)

Bok for alle, som nå har fått navnet Leselystboka, er for elever på 6. og 7. trinn. Skjønnlitterære bøker, samt informasjonsmaterieil og oppgaver til bøkene, er delt ut via bibliotekene til alle elever på 6. og 7. trinn. Leselystaksjonen har hovedansvaret for utarbeidningen og den praktiske gjennomføringen av prosjektet. Lesesenteret tildeler midler på vegne av direktoratet.

Prosjektet går inn i en nasjonal plan for lesesatsing, og dermed er søknad om prosjektmidler ikke nødvendig. Lesesenteret har derfor inngått en treårig avtale med Leselystaksjonen. Planen gjør rede for prosedyrer for utbetalinger, gjennomsyn og rapportering, og gjelder med forbehold om departementets bevilgninger.

Ansvar: Trude Hoel

» *Igangsette lesestimuleringstiltaket Bok til ungdom for elever på 9. og 10. trinn i samarbeid med Foreningen !les og være koordinator for tiltaket (Oppdragsbrev 37-10)*

Foreningen !les fikk innvilget søknad om å omdisponere midlene til kampanjen Sakprosa i ungdomsskolen, som skal iverksettes første gang april 2012. Kampanjen har som mål at ungdom i ungdomsskolealder skal få kjennskap til og lese sakprosaetekster av egen fri vilje, også utenfor skolen. Kampanjen skal også være en inngangsport til digital lesing. Alle elever i 9. klasse får utdelt et magasin med sakprosaetekster i en rekke ulike sjangre; artikler, intervjuer, debatter. Magasinet skal inneholde ulike artikler som er bredt sammensatt med tanke på tema og forfatter, ha like mange artikler på hver målform, være rikt illustrert, åpne opp for og motivere til videre lesing, skille seg tydelig fra tradisjonelt skolemateriell. Magasinet skal også legge til rette for debatt, både i klasserommet, på nett og i aviser. Dette skal blant annet gjøres ved å finne fram til tekster som utfordrer, sette debattinnlegg opp mot hverandre og ved en utfyllende lærerveiledning. Layouten på magasinet skal være laget for å støtte teksten og motivere til lesing. Designet skal være slik at det er enklest mulig å lese artiklene, og være utformet med tanke på svake lesere. Foreningen !les har hovedansvaret for utarbeidingen og den praktiske gjennomføringen av prosjektet. Lesesenteret bidrar med kompetanse om lesing i ungdomsskolen og om lesing av fagtekster, i tillegg til å tildele midler på vegne av direktoratet.

Vi ser et behov for å styrke sammenhengen mellom ungdomsskoleprosjektene Aksjon txt og Sakprosa i ungdomsskolen og Ungdomstrinnsatsingen (se under), fordi denne både skal ivareta leseopplæring og leselyst. Ved å se ulike prosjekter i sammenheng, vil vi kunne gi både elever og lærere i ungdomsskolen et enda bredere tilbud.

Ansvar: Trude Hoel

Ungdomstrinnsatsingen

Oktober 2011 fikk vi et nytt og stort oppdrag i forbindelse med ungdomstrinnsatsingen. Bakgrunn for denne satsingen er Stortingsmelding 22 (2010-2011) Motivasjon – Mestring – Muligheter, som ble lagt fram i statsråd 29.04.2011. I meldingen går det fram at det er noen områder departementet ser som de mest sentrale for å nå målet om et mer praktisk, variert, relevant og utfordrende ungdomstrinn: Økt valgfrihet gjennom innføring av valgfag og fleksibilitet; God læring og godt læringsmiljø gjennom bedre klasseledelse; Bedre opplæring i regning og lesing. Lesesenteret har fått ansvar for lesesatsingen. Konkrete oppdrag er kommet, og vi er allerede i gang med å svare på disse. Midler til å lyse ut tre stillinger i 3 år med mulighet for forlengelse er også tildelt. Stillingene lyses ut i skrivende stund, med søknadsfrist mars 2012. Vi håper å ha besatt alle innen 01.08. En person er allerede engasjert fom 01.01.2012. Vi har nedsatt en intern arbeidsgruppe for ungdomstrinnsatsingen ved Lesesenteret. To eksterne arbeidsgrupper er opprettet og kontaktet, og samarbeidet med Matematikksenteret og NAFO er i gang.

10.3 Vurdering - virksomhet som Nasjonalt senter

Hva har vi fått godt til?

Vi synes vi har fått til mye også i 2011. Blant annet kan nevnes:

Kurs, konferanser, etter- og videreutdanning: Den nasjonale konferansen var vellykket og hadde stor påmelding (ca 620 deltakere), kursene våre får svært gode evalueringer. Det samme gjelder etter- og videreutdanning.

Prøveutvikling: Her er det på sin plass å fremheve PIRLS, hvor et enormt arbeid har vært gjennomført i 2011, særlig siden Lesesenteret, som nevnt ovenfor, hadde ansvar for skolekontakt, informasjonsutsendelse, arbeid med utvalg, pakking, utsendelse med mer for både PIRLS og TIMSS. Arbeidet med nasjonale prøver er også verd å fremheve. Vi er dessuten godt fornøyde med avtalen vi har fått med Utdanningsdirektoratet om revisjon av kartleggingsprøver for 1.-3., da denne avtalen gir langsiktighet i arbeidet, samt mulighet for å lyse ut fast stilling.

Utviklingsprosjekt: Vi har flere utviklingsprosjekt i gang – lesing på skjerm; barns muntlige fortellekompetanse; lesestrategier; sakpreget lesing og skriving. Disse gir viktig innsikt i og om praksisfeltet, og er nyttige mtp kurs- og materiellutvikling. Vi har klart å frigjøre midler til å finansiere doktorgradsløp for flere fast ansatte universitetslektorer, og med utgangspunkt i denne type praksisnære prosjekt med stor relevans for § 1.4-området. Det ligger et unikt forskning- og formidlingspotensial i slike prosjekt.

Den omfattende forsknings- og utviklingsvirksomheten i den universitetsrelaterte delen av Lesesenterets virksomhet gir et godt grunnlag for forskningsbasert formidling gjennom kurs og materiellproduksjon. Vi synes vi får til en god synergieffekt mellom de ulike "beina" våre.

Vi er videre glade for å ha utvidet samarbeidet med de andre nasjonale sentrene. I 2010 fremhevet vi samarbeidet med de andre nasjonale sentrene om barnehagesatsingen som svært positivt. I 2011 har Ny GIV økt samarbeidet med Skrivesenteret og dels og Matematikksenteret betraktelig, og to helt nye prosjekt – yrkesretting og ungdomstrinnsatsingen – vil føre til enda tettere samarbeid med Skrivesenteret, Nynorsksenteret, Fremmedspråkssenteret, NAFO, Matematikksenteret.

Ny GIV må også fremheves. Deltakelsen i dette prosjektet har vært svært tidkrevende, men erfaringene gode og samarbeidet givende.

Nettsatsingen ble i fjorårets årsmelding nevnt som en ting vi ikke syntes vi hadde fått så godt til. Det er derfor gledelig at 2011 har vært et langt bedre nett-år (se B. Formidling og veiledning). Ny GIV-materiell, en rekke filmer, flere kurs og undervisningsopplegg og – ikke minst – nettbasen Leselos er blant det som er kommet til. Vi har innledet et lovende samarbeid med Melvær & Lien om tilpassing av fagstoff til flere kanaler, og langt mer vil komme i 2012 – blant annet i forbindelse med ungdomstrinnsatsingen og yrkesrettingsprosjektet. Vi har også på våre nettsider gått tydelig ut med melding om at vi har "endret kurs" når det gjelder kursvirksomhet, og at vi – på grunn av svært stor pågang fra mange av landets 430 kommuner og 19 fylkeskommuner – ikke lenger har kapasitet til å imøtekomme kurshenvendelser fra barnehager, skoler, kommuner og fylker. For i større grad å nå ut til barnehager og skoler i hele landet, vil vi i tiden som kommer dermed satse på å 1. utvikle gode nettressurser (kurs, forelesninger, materiell) og 2. sette opp kurs på

sentrale emner rundt om i større byer i landet.

Et annet område som vi i fjorårets melding skrev at vi ikke hadde hatt nok kapasitet til, var ungdomsskolen. Det er ikke desto mindre gledelig at vi nå er kommet i gang med den storstilte ungdomstrinnssatsingen, og vi ser fram til å forsterke staben med 3 stillinger på dette feltet.

Hva har vi fått mindre godt til/ikke hatt (særlig) kapasitet til?

Det er gledelig med store satsinger på ungdomstrinnet og videregående opplæring (ungdomstrinnssatsingen, Ny GIV, yrkesrettingsprosjektet). Dette fører likevel til at begynneropplæring/barnehagefeltet har fått mindre fokus. Det var synd om tunge satsinger på eldre elevgrupper skulle gå på bekostning av den helt tidlige og aller viktige innsatsen. Vi ser dermed fram til å få avklart de nasjonale senterenes satsing på barnehagefeltet, samt – ikke minst – senterets arbeidet innenfor utvidet mandat for PP-tjenesten. Her er mye å gjøre. I mellomtiden planlegger vi nasjonale kursrekker innenfor begynneropplæring (lese- og skivevansker har vært kursrekke i 2011; se kap 4), og vi venter også på svar på søknad til PRAKUT om et stort intervensjonsprosjekt på tidlig bokstavinnlæring og tidlige tiltak for elever som strever med leseinnlæringen.

11 Publiseringer

Bok

1. ESPENAKK, Unni; Frost, Jørgen; Færevaaag, Margaret Klepstad; Horn, Erna; Løge, Inger Kristine; Solheim, Ragnar Gees; Wagner, Åse Kari H..
TRAS: Observasjon av språk i daglig samspill. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning 2011 (ISBN 978-82-7649-072-5) 141 s.
HIB UiO UIS
2. Hoel, Trude; Oxborough, Gunn Helen Ofstad; Wagner, Åse Kari Hansen.
Lesefrø. Språkstimulering gjennom leseaktiviteter i barnehagen.. Cappelen Damm AS 2011 (ISBN 978-82-02-33898-5) 144 s.
UIS
3. Mangen, Anne; Torrance, Mark; Alamargot, Denis; Castelló Badia, M.; Garnier, F.; Kruse, Otto; Tolchinsky, Liliana; van Waes, Luuk.
Current Trends in European Writing Research. Luxembourg: OPOCE, The European Union's Publisher 2011
UIS

Del av bok/rapport

4. Maagerø, Eva; Krumsvik, Rune Johan; Torvanger, Dag; Hoem, Toril Frafjord.
Grunnleggende ferdigheter. I: Lærerarbeid for elevenes læring 5-10. Høyskoleforlaget 2011 ISBN 9788276348859. s. 65-105
HIVE UiB UIS
5. Maagerø, Eva; Krumsvik, Rune Johan; Torvanger, Dag; Hoem, Toril Frafjord.
Grunnleggende ferdigheter. I: Lærerarbeid for elevenes læring 1-7. Høyskoleforlaget 2011 ISBN 9788276348842. s. 77-120
HIVE UiB UIS
6. Maagerø, Eva; Krumsvik, Rune Johan; Torvanger, Dag; Hoem, Toril Frafjord.
Grunnleggende ferdigheter, 1.-7.. I: Lærerarbeid for elevenes læring 1-7. Høyskoleforlaget 2011 ISBN 9788276348842.
UiB UIS
7. Maagerø, Eva; Krumsvik, Rune Johan; Torvanger, Dag; Hoem, Toril Frafjord.
Grunnleggende ferdigheter, 5.-10.. I: Lærerarbeid for elevenes læring 5-10. Høyskoleforlaget 2011 ISBN 9788276348859.
UiB UIS

8. Mangen, Anne.

Multimodale tekster og multisensorisk lesing: fenomenologiske og nevrovitenskapelige perspektiver på lesing i ulike grensesnitt.. I: Tekst og tegn - Lesing, skriving og multimodalitet i skole og samfunn. Tapir Akademisk Forlag 2011 ISBN 978-82-519-2842-7. s. 63-80

UIS

9. Mangen, Anne; Velay, Jean Luc.

The haptics of writing. I: Current Trends in European Writing Research. Luxembourg: OPOCE, The European Union's Publisher 2011

UIS

10. Wagner, Åse Kari H..

Barn med flere språk. I: TRAS: Observasjon av språk i daglig samspill. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning 2011 ISBN 978-82-7649-072-5. s. 122-130

UIS

11. Wagner, Åse Kari H..

Ordproduksjon. I: TRAS: Observasjon av språk i daglig samspill. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning 2011 ISBN 978-82-7649-072-5. s. 90-97

UIS

12. Wagner, Åse Kari H.; Hoel, Trude.

Språkstimulering gjennom høgtlesingsaktiviteter - i barnehager med stor andel flerspråklige barn. Lesefrø-prosjektet. I: TRAS: Observasjon av språk i daglig samspill. Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning 2011 ISBN 978-82-7649-072-5. s. 133-138

UIS

Konferansebidrag og faglig presentasjon

13. Dahle, Anne Elisabeth; Knivsberg, Ann-Mari.

Problematferd ved alvorlig og ved moderat grad av dysleksi. Skriv! Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing.; 2011-05-30 - 2011-06-01

UIS

14. Gabrielsen, Nina Nøttaasen.

"Bruk av kartleggingsprøver på begynnernivå.". Kommunal konferanse; 2011-02-03 - 2011-02-03

UIS

15. Gabrielsen, Nina Nøttaasen.

"Hvordan fange opp barn som står i fare for å utvikle lese- og skrivevansker?". Konferanse; 2011-11-22 - 2011-11-23

UIS

16. Gabrielsen, Nina Nøttaasen.

“Hvordan ivareta et helhetlig ansvar for undervisning og opplæring i forhold til skriftspråklig utvikling?”. Konferanse; 2011-11-22 - 2011-11-23

UIS

17. Gabrielsen, Nina Nøttaasen.

“Leseferdigheter; resultater og påvirkningsfaktorer. Litt om leseferdighet blant norske elever og hva lærerne gjør i undervisningen.” Konferanse i Stange kommune. 70 deltakere fra barnehage, skole og PPT.. Kommunal konferanse; 2011-02-03 - 2011-02-03

UIS

18. Helgevold, Lise.

Begynneropplæring i lesing. Begynneropplæring i lesing; 2011-03-01 - 2011-03-01

UIS

19. Helgevold, Lise.

Implementering leselos, Klepp Kommune. Kursrekke; 2011-02-17 - 2011-02-17

UIS

20. Helgevold, Lise.

Leselos. Kurs; 2011-02-04 - 2011-02-04

UIS

21. Helgevold, Lise.

Leselos for barnetrinnet. Kurs; 2011-04-05 - 2011-04-05

UIS

22. Helgevold, Lise.

Leselos i Bergen kommune. Kursrekke; 2011-09-05 - 2011-09-08

UIS

23. Helgevold, Lise.

Leselos i Bærum kommune, 1-4 trinn. Kurs; 2011-09-02 - 2011-09-02

UIS

24. Helgevold, Lise.

Leselos i Halden kommune. kKurs; 2011-08-18 - 2011-08-18

UIS

25. Helgevold, Lise.

Leselos i Skedsmo kommune. Kurs; 2011-08-19 - 2011-08-19

UIS

26. Helgevold, Lise.
Leselos, Laksevåg. Presentasjon/ Foredrag; 2011-02-16 - 2011-02-16
UIS
27. Helgevold, Lise.
Leselos, Mo i Rana. Fagmøte; 2011-02-08 - 2011-02-08
UIS
28. Helgevold, Lise.
Leselos på Ungdomstrinnet. Kurs; 2011-03-22 - 2011-03-22
UIS
29. Helgevold, Lise.
Leselos på ungdomstrinnet. Foredrag; 2011-03-15 - 2011-03-15
UIS
30. Helgevold, Lise.
Leselos på ungdomstrinnet. Foredrag; 2011-12-01 - 2011-12-01
UIS
31. Helgevold, Lise.
Leseopplæring i alle fag. Kurs; 2011-09-27 - 2011-09-27
UIS
32. Helgevold, Lise.
Leseopplæring i alle fag på ungdomstrinnet. Kurs; 2011-10-20 - 2011-10-20
UIS
33. Helgevold, Lise.
Lærere snakker om lesestrategier. Konferanse; 2011-05-31 - 2011-05-31
UIS
34. Hoel, Trude.
Bruk av litteratur i barnehagen, del II. Barnehagedagen i Bærum kommune; 2011-11-24 - 2011-11-24
UIS
35. Hoel, Trude.
Bruk av litteratur i barnehagen, del 1. Barnehagedagen i Bærum kommune; 2011-11-24 - 2011-11-24
UIS
36. Hoel, Trude.

Høytlesing i barnehagen - erfaringer fra praksisfeltet. Nordisk barne- og ungdomslitteraturkonferanse: Maktens pluttifikasjon; 2011-02-07 - 2011-02-10
UIS

37. Hoel, Trude.

Kultur for læring - bøker og språkstimulering i barnehagen. Fagdag i Klæbu kommune; 2011-11-25 - 2011-11-25
UIS

38. Hoel, Trude.

Lesing i skolebiblioteket. Fagmøte for skolebibliotekarere; 2011-01-27 - 2011-01-27
UIS

39. Hoel, Trude.

"Spring fra livet!" - om trass i barnelitteraturen. Kapittel - Stavanger internasjonale festival for litteratur og ytringsfrihet; 2011-09-21 - 2011-09-21
UIS

40. Hoel, Trude.

Språkstimulering gjennom leseaktiviteter. Utviklingsprosjekt i barnehagene Sunde og Brådet; 2011-01-18 - 2011-01-18
UIS

41. Hoel, Trude.

Verdien av høytlesing - en seiglivet myte?. Nordisk barne- og ungdomslitteraturkonferanse: Maktens pluttifikasjon; 2011-02-07 - 2011-02-10
UIS

42. Hoel, Trude; Wagner, Åse Kari H.; Begnum, Anne Charlotte.

Effekten av språkstimulering i barnehager med stor andel minoritetsspråklige barn. Nordisk konferanse om barns språk: Observasjon og tiltak hånd i hånd – i barnehage og skole; 2011-12-01 - 2011-12-02
UIS

43. Hoem, Toril Frafjord.

Systematisk observasjon av elevenes leseferdigheter. Planleggingsdag; 2011-10-25 - 2011-10-25
UIS

44. Hoem, Toril Frafjord.

Tekst i bruk. Videreutdanningskurs i Leseopplæring; 2011-11-11 - 2011-11-11
UIS

45. Hoem, Toril Frafjord.

Tekst i bruk. Videreutdanningskurs i leseopplæring; 2011-03-25 - 2011-03-25

UIS

46. Hoem, Toril Frafjord.

Vurdering for læring. Planleggingsdag; 2011-02-24 - 2011-02-24

UIS

47. Hoem, Toril Frafjord.

Vurdering for læring. Tastarustå skole; 2011-08-18 - 2011-08-18

UIS

48. Hoem, Toril Frafjord.

Vurdering for læring. Planleggingsdag; 2011-11-08 - 2011-11-08

UIS

49. Hoem, Toril Frafjord.

Vurdering for læring. Planleggingsdag; 2011-09-19 - 2011-09-19

UIS

50. Hoem, Toril Frafjord.

Å røre seg i litterære tekster. Maktens pluttifikasjon; 2011-02-09 - 2011-02-09

UIS

51. Hoem, Toril Frafjord.

Å røre seg i tekst. Videreutdanningskurs i Leseopplæring; 2011-03-08 - 2011-03-

08

UIS

52. Hoem, Toril Frafjord; Håland, Anne.

Å lese i alle fag, hvorfor, hva og hvordan?. Lesing er; 2011-09-01 - 2011-09-01

UIS

53. Håland, Anne.

Grunnleggjande lese- og skriveopplæring. Dagskurs; 2011-09-27 - 2011-09-27

UIS

54. Håland, Anne.

Korleis kan læraren si "Scaffolding" gi elevane tilgang til spesialisert skiving?. Med eksempel frå labrapportskiving på 5. trinn.. Skriv!Les!; 2011-05-30 - 2011-05-31

UIS

55. Håland, Anne.

Korleis utvikla gode skrivarar?. Dagskurs; 2011-01-26 - 2011-01-26

UIS

56. Håland, Anne.

Kva vil det seia å vera leselærer?. Noles-samling; 2011-02-01 - 2011-02-02
UIS

57. Håland, Anne.

Modelltekster gir rammer for skrivning. Eksempler fra et PhD-prosjekt gjennomført med 10 år gamle elever.. Status for læsning; 2011-09-08 - 2011-09-08
UIS

58. Håland, Anne.

Å lesa for ulike formål. Dagskurs; 2011-02-04 - 2011-02-04
UIS

59. Håland, Anne.

Å lesa i alle fag. Kurs; 2011-08-16 - 2011-08-16
UIS

60. Håland, Anne.

Å lesa i fag. Kurs; 2011-03-14 - 2011-03-14
UIS

61. Håland, Anne.

Å vera leselærer i fag. Kurs; 2011-02-14 - 2011-02-14
UIS

62. Håland, Anne.

Å være leselærer. Kurs; 2011-03-16 - 2011-03-16
UIS

63. Håland, Anne; Hoel, Trude.

Skolemøtet i Rogaland - Språkstimulering i barnehage og skule, del I. Skolemøtet for Rogaland; 2011-11-18 - 2011-11-18
UIS

64. Håland, Anne; Hoel, Trude.

Skolemøtet i Rogaland - språkstimulering i barnehage og skule, del II. Skolemøtet i Rogaland; 2011-11-18 - 2011-11-18
UIS

65. Håland, Anne; Hoel, Trude.

Språkstimulering i barnehage og skule. Barnehage + skole = sant; 2011-03-28 - 2011-03-29
UIS

66. Knivsberg, Ann-Mari.
Dysleksi. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker; 2011-09-29
UIS
67. Knivsberg, Ann-Mari.
Dysleksi. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker; 2011-09-27
UIS
68. Knivsberg, Ann-Mari.
Lese- og skrivevansker. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker.; 2011-09-26
UIS
69. Knivsberg, Ann-Mari.
Lese- og skrivevansker. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker; 2011-09-28
UIS
70. Knivsberg, Ann-Mari.
Læringsbetingelser. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker; 2011-09-27
UIS
71. Knivsberg, Ann-Mari.
Læringsbetingelser. Fagkursrekke 2011: Lese- og skrivevansker; 2011-09-29
UIS
72. Knivsberg, Ann-Mari.
Paneldebatt om kartlegging i barnehage og skole. Nasjonal konferanse: Barnehage + Skole = Sant; 2011-03-28 - 2011-03-29
UIS
73. Knivsberg, Ann-Mari.
Research prior to the ScanBrit Study, and why ScanBrit was needed. Symposium: Autism, Nordic contributions to knowledge. The ScanBrit Study. 17th Nordic Congress of General Practice; 2011-06-14 - 2011-06-17
UIS
74. Knivsberg, Ann-Mari.
Stavangerprosjektet Det lærende barnet. De store linjene. Fagseminar; 2011-05-03
UIS
75. Knivsberg, Ann-Mari; Dahle, Anne Elisabeth.
Stavangerprosjektet Det lærende barnet. Et samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Stavanger og Stavanger kommune. Fagmøte for ressurspersoner og rektorer i Stavangerskolene; 2011-11-04
UIS

76. Knivsberg, Ann-Mari; Reikerås, Elin Kristi Lie.
Stavangerprosjektet Det lærende barnet. Nåværende status, noen resultater og plan for det videre arbeidet. Fagmøte for rektorene i barne- og ungdomsskolene i Stavanger kommune; 2011-04-28
UIS
77. Lundetræ, Kjersti.
Skills and employment. The Nordic PIAAC seminar; 2011-10-27 - 2011-10-28
UIS
78. Lundetræ, Kjersti.
Ungdom og basisferdigheter. Attføringsbedriftenes fagkonferanse 2011; 2011-03-22 - 2011-03-24
UIS
79. Lundetræ, Kjersti; Gabrielsen, Egil; Stokke, Reidar.
Leseferdigheter og egenopplevd helse. Skriv! Les!; 2011-05-30 - 2011-06-01
UIS
80. Lundetræ, Kjersti; Reikerås, Elin Kristi Lie.
Matematikkutvikling hos premature barn, hva vet vi?. Nettverk for matematikkvansker; 2011-04-01
UIS
81. Mossige, Margunn.
Hva vil det si å lese, og hva gjør vi når vi forstår?. Voksne og lesing; 2011-03-24 - 2011-03-24
UIS
82. Mossige, Margunn.
Hvordan hjelpe svake lesere?. Voksne og lesing; 2011-03-24 - 2011-03-24
UIS
83. Mossige, Margunn.
Lese- og skrivevansker. Ny GIV - lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-02-16
UIS
84. Mossige, Margunn.
Lesenavigasjon. Fagmøte; 2011-08-26 - 2011-08-26
UIS
85. Mossige, Margunn.
Lesestrategiar i praksis og teori.. Ny GIV. Lærerskolering; 2011-10-03 - 2011-12-14
UIS

86. Mossige, Margunn.

Lesing i alle fag med tolking av kartleggingsprøver for 11. trinn. Kursdag; 2011-08-26 - 2011-08-26

UIS

87. Mossige, Margunn.

Lesing og leseutfordringer på ungdomstrinnet og i videregående skole. Kursdag Aust-Agder; 2011-04-29 - 2011-04-29

UIS

88. Mossige, Margunn.

Lesing og literacy - teori og didaktikk. Faglipedagogisk studium for lærere som underviser voksne i lesing og skriving som grunnleggende ferdighet; 2011-11-15 - 2011-11-16

UIS

89. Mossige, Margunn.

Læringsstrategier - for voksne. Faglipedagogisk studium for lærere som underviser voksne i lesing og skriving som grunnleggende ferdighet; 2011-02-28 - 2011-03-01

UIS

90. Mossige, Margunn.

Læringsstrategier. Hva ligger bak? Hvorfor er de effektive?. Lær å lære. Selvregulert læring.; 2011-02-03 - 2011-09-28

UIS

91. Mossige, Margunn.

Skrivetrappa. Ny GIV - lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-12-14

UIS

92. Mossige, Margunn.

Tekst - for voksne som strever med lesing. Faglipedagogisk studium for lærere som underviser voksne i lesing og skriving som grunnleggende ferdighet; 2011-03-01 - 2011-03-01

UIS

93. Mossige, Margunn.

Yrkesliv og lesing. Voksne og lesing; 2011-03-24 - 2011-03-24

UIS

94. Mossige, Margunn; Heber, Ellen.

Kartlegging i lesing på 11. trinn - og hva så?. Kursdag; 2011-04-29 - 2011-04-29

UIS

95. Mossige, Margunn; Skjæveland, Kristine Gilje.
Lesing og læringsstrategier. Ny GIV - lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-02-16
UIS
96. Nygard, Arne Olav.
Digital tekstkultur og digital kunnskapsorganisering.. Samling for Nasjonal digital læringsarena, Molde; 2011-02-24 - 2011-02-24
UIS
97. Nygard, Arne Olav.
Digital tekstkultur og digital kunnskapsorganisering. Frå Gutenberg til Facebook.. Seminar for lærarar ved dei norske skulane i Europa; 2011-10-12 - 2011-10-13
UIS
98. Nygard, Arne Olav.
Digitale medium, barn og unge. Seminar om digitale medier for foreldre; 2011-03-21 - 2011-03-21
UIS
99. Nygard, Arne Olav.
Juks, klipp og lim og surfing på Facebook. Ungdommar og digital tekstkultur.. Summit; 2011-03-03 - 2011-03-03
UIS
100. Nygard, Arne Olav.
Kontroll på kontinentet. Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Føredrag for lærarar ved Olsvikåsen videregående skole; 2011-08-15 - 2011-08-15
UIS
101. Nygard, Arne Olav.
Kontroll på kontinentet. Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Føredrag for lærarar ved Fyllingsdalen videregående skole; 2011-08-15 - 2011-08-15
UIS
102. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Føredrag for lærarar ved Skogmo videregående skole; 2011-12-21 - 2011-12-21
UIS
103. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. IKT-konferanse for grunn- og videregående skoler i Oslo; 2011-02-02 - 2011-02-02
UIS

104. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Konferanse om digitale medium i skulen; 2011-10-20 - 2011-10-20
UIS
105. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Foredrag for lærarar ved Bergeland videregående skole; 2011-08-17 - 2011-08-17
UIS
106. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Foredrag for lærarar ved Nannestad videregående skole; 2011-08-16 - 2011-08-16
UIS
107. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Program for skolebibliotekutvikling; 2011-02-01 - 2011-02-01
UIS
108. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Rogalandskonferansen 2011; 2011-03-22 - 2011-03-22
UIS
109. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Fagseminar for lærarar ved Skien videregående skole; 2011-10-28 - 2011-10-28
UIS
110. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Nasjonal skuleleiarkonferanse; 2011-11-10 - 2011-11-10
UIS
111. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Program for skolebibliotekutvikling; 2011-02-15 - 2011-02-15
UIS
112. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium.. Program for skolebibliotekutvikling; 2011-02-09 - 2011-02-09
UIS

113. Nygard, Arne Olav.
Kunnskapsorganisering i digitale medium. Læringsprosesser, lesing og skriving..
Ung 3.0; 2011-03-31 - 2011-03-31
UIS
114. Nygard, Arne Olav.
Kurs i bruk av digitale medium i undervisinga.. Kurs i bruk av digitale medium i den
vidaregående skulen.; 2011-01-03 - 2011-01-03
UIS
115. Nygard, Arne Olav.
PC-en i bruk i klasserommet. Eit studium av literacies hos skuleelevar i den vi-
daregående skulen.. Skriv! Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing;
2011-05-30 - 2011-06-01
UIS
116. Oxborough, Gunn Helen Ofstad.
Ny metoder = ny innsikt? Om registrering av øyebevegelser og tastaturaktivitet som
metoder. Språkform; 2011-03-25 - 2011-03-25
UIS
117. Oxborough, Gunn Helen Ofstad.
Å skape lesere starter i barnehagen. Metodiske erfaringer fra Lesefrø.. Lesesen-
terets nasjonale konferanse 2011 overgang barnehage -skole; 2011-03-29 - 2011-
03-29
UIS
118. Oxborough, Gunn Helen Ofstad; Torrance, Mark.
Multilevel analysis of keystroke latency and eye tracking in writing. Work seminar
COST;; 2011-04-04 - 2011-04-07
UIS
119. Oxborough, Gunn Helen Ofstad; Torrance, Mark.
Multilevel analysis of latency in writing. Society for text and discourse; 2011-07-11
- 2011-07-13
UIS
120. Oxborough, Gunn Helen Ofstad; Torrance, Mark.
Multilevel analysis of the writing process online. COST, EU forsknings samarbeid;
2011-04-04 - 2011-04-06
UIS
121. Reikerås, Elin Kristi Lie.
Lese og skrive i matematikkfaget. Nettverksamling NOLES; 2011-10-04 - 2011-10-
05
UIS

122. Reikerås, Elin Kristi Lie.
Matematikk hos 2 åringene. Nettverk for matematikkvansker; 2011-02-25
UIS
123. Reikerås, Elin Kristi Lie; Kaltvedt, Elsa Helen.
Kompetanse på hverdagsaktiviteter, hva kan vi si noe om ut fra de data vi har i Stavangerprosjektet?. Seminar for programområdet Lesing, skriving og regning i et livsløpsperspektiv; 2011-06-09
UIS
124. Reikerås, Elin Kristi Lie; Løge, Inger Kristine.
Metode for datainnsamling i Stavangerprosjektet.. Seminar for samarbeidspartnere i Vasa, Finland; 2011-05-03
UIS
125. Reikerås, Elin Kristi Lie; Løge, Inger Kristine; Fauskanger, Janne; Kaltvedt, Elsa Helen.
Det helhetlige barnet. Fordypningskurs i Stavangerprosjektet; 2011-05-19
UIS
126. Reikerås, Elin Kristi Lie; Løge, Inger Kristine; Kaltvedt, Elsa Helen.
Stavangerprosjektet, hvor er vi nå og hvordan er veien videre?. Foreldremøte i Stavangerprosjektet; 2011-05-31
UIS
127. Skjæveland, Kristine Gilje.
Jeg klarte å lese en hel bok. Læringsstrategier anvendt på lengre tekster.. Ny GIV - Nasjonal lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-04-12
UIS
128. Skjæveland, Kristine Gilje.
Kosmos - arbeid med læremidler for svakt presterende elever. Ny GIV - Nasjonal lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-04-12
UIS
129. Skjæveland, Kristine Gilje.
Læringsstrategier i arbeid med novellen En nesten pinlig affære av Johan Harstad.. Ny GIV - Nasjonal lærerskolering; 2011-01-31 - 2011-12-14
UIS
130. Solheim, Oddny Judith; Uppstad, Per Henning.
Lese- og arbeidsmåter hos elever med ulik grad av tiltro til egne leseferdigheter. Skriv!Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing; 2011-05-30 - 2011-06-01

UIS

131. Solheim, Ragnar Gees.

Evaluation in a decentralised Education System. Konferanse for rektorer i lasi County; 2011-11-24

UIS

132. Solheim, Ragnar Gees.

Examples of assessment in the Norwegian School System. Workshop med inspektører i lasi fylke; 2011-11-25

UIS

133. Solheim, Ragnar Gees.

Parent participation in a decentralised School System. Seminar for foeldrerepresentanter fra skolene i lasi fylke; 2011-11-25

UIS

134. Solheim, Ragnar Gees; Van Daal, Victor H. P.; Gabrielsen, Nina Nøttaasen.

PIRLS 2011 in Norway, plans for national reporting. Nordic TIMSS & PIRLS cooperation; 2011-10-03 - 2011-10-04

UIS

135. Støle, Hildegunn.

The interjection ALAS in Middle English drama texts - a corpus study.. Helsinki Corpus Festival; 2011-09-28 - 2011-10-02

UIS

136. Uppstad, Per Henning.

Munnlege og skriftlige ferdigheiter. Kurs med fokus på Leselos for lærarar; 2011-03-02 - 2011-03-03

UIS

137. Van Daal, V.H.P.

Orthographic learning' guest lecture for Master Student course at Department of Education, University of Leiden, 5 January, 2011.

UIS

138. Van Daal, V.H.P.

Learning to read and spell in L1 and L2: Effects of L1 orthographic depth' for Behavioural Science Institute, University of Nijmegen, 25 February 2011.

UIS

139. Van Daal, V.H.P.

CAL: Een longitudinale studie van dyslexie' {CAL: A longitudinal study of dyslexia}

contribution to symposium organised on the occasion of Aryan van der Leij's retirement as Professor of Special Education at University of Amsterdam, 17 March 2011.

UIS

140. Van Daal, V.H.P.

Synthesis of Multimedia Effects on Literacy Achievements in Children at Risk' for EETC conference, Salt Lake City, US, 2-4 March 2011.

UIS

141. Van Daal, V.H.P.

Reading research and the promotion of reading outside the school: A comprehensive review of empirical research' for ENARPE conference, Milano, Italy, 29 June - 1 July 2011.

UIS

142. Van Daal, V.H.P. Synthesis of Multimedia Effects on Literacy Achievements in Children at Risk' for BDA international conference, Harrogate, UK, 1-4 June 2011.

UIS

143. Van Daal, V.H.P.

Orthographic depth of L1 and L2 learning: Not only reading and spelling, but also L1 and L2 vocabulary affected' for SSSR 2011 conference, St. Petersburg, US, 13-17 July 2011.

UIS

144. Wadsten, Marit; Håland, Anne; Aasen, Arne Johannes.

NOLES-konferanse okt 2011. NOLES-konferanse; 2011-10-05 - 2011-10-06

HIST HVO UIS

145. Wadsten, Marit; Håland, Anne; Melby, Guri.

NOLES-konferanse. NOLES-konferanse; 2011-02-02 - 2011-02-03

HVO UIS

146. Wagner, Åse Kari H..

Barnet og språket. Kurs i regi av Stavanger-prosjektet, UiS; 2011-03-03 - 2011-03-03

UIS

147. Wagner, Åse Kari H..

Førskolebarns språklige utvikling (4,5 år). Kurs i regi av Stavanger-projektet; 2011-11-03 - 2011-11-03

UIS

148. Wagner, Åse Kari H..

Lesesenterets arbeid på barnehagefeltet. Fagseminar for nasjonale sentre; 2011-11-16 - 2011-11-17

UIS

149. Wagner, Åse Kari H..

Lesesenterets flerkulturelle perspektiv. Fagseminar for nasjonale sentre; 2011-11-16 - 2011-11-17

UIS

150. Wagner, Åse Kari H..

TRAS: Bakgrunn, innhold og erfaringer. Utdanningskonferansen i regi av Utdanningsforbundet; 2011-11-12 - 2011-11-12

UIS

151. Wagner, Åse Kari H..

TRAS og tilpasninger til ulike språk.. Nordisk TRAS-seminar; 2011-11-30 - 2011-11-30

UIS

152. Walgermo, Bente Rigmor; Solheim, Oddny Judith; Skaftun, Atle.

Vurdering av ordforståelse i relasjon til leseforståelse. Skriv! Les! Nordisk forskerkonferanse om skriving og lesing; 2011-05-30 - 2011-06-01

UIS

Mediebidrag

153. Hoel, Trude.

Bøker gir oss felles referanser. Goboken [Internett] 2011-05-10

UIS

154. Hoel, Trude.

Derfor leser gutter lite. Univers. Magasin fra Universitetet i Stavanger [Avis] 2011-12-16

UIS

155. Hoel, Trude.

Fem spørsmål om gutter og lesing. Dagens næringsliv [Avis] 2011-12-17

UIS

156. Hoel, Trude.

God lytting er like viktig som god lesing. NTB [Avis] 2011-02-07

UIS

157. Hoel, Trude.

Leselyst skapes i hjemmet. Hjem & Skole [Avis] 2011-10-31

UIS

158. Hoel, Trude.
Lesevenner. [Avis] 2011-06-15
UIS

159. Hoel, Trude.
Om nordisk barne- og ungdomslitteraturkonferanse. NRK-lokalen [Radio] 2011-02-07
UIS

160. Hoel, Trude.
Sett av tid til lesing. Første steg [Avis] 2011-10-03
UIS

161. Hoel, Trude.
Skiljet mellom barne- og voksenlitteratur er vaska ut?. Stavanger Aftenblad [Avis] 2011-02-07
UIS

162. Hoel, Trude.
Vi trenger flere lesende mannlige rollemodeller. Stavanger Aftenblad [Avis] 2011-10-29
UIS

163. Nygard, Arne Olav.
Intervju om Facebook i undervisinga. NRK, Førkveld [TV] 2011-03-30
UIS

164. Solheim, Oddny Judith.
Dette er Drammens beste lesere. Drammens tidende [Avis] 2011-11-07
UIS

165. Solheim, Oddny Judith.
Tiltro til egne leseferdigheter og øyebevegelser. TV2 [TV] 2011-06-15
UIS

166. Solheim, Oddny Judith; Lundetræ, Kjersti.
Fanges opp, men følges ikke opp. Dagsavisen [Avis] 2011-10-06
UIS

Produkt

167. Hoel, Trude.
Leseaktiviteter i barnehagen - noen filmsnutter til inspirasjon. Nasjonalt senter for

leseopplæring og leseforskning www.lesesenteret.no 2011

UIS

168. Håland, Anne.

Lesing som grunnleggjande ferdigheit. Lesesenteret, Nynorsksenteret, Skrivesenteret, Snøballfilm AS 2011

UIS

169. Håland, Anne; Hoel, Trude.

Språkstimulering i barnehage og skule. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning 2011

UIS

170. Sæbø, Aud Berggraf; Mossige, Margunn.

Drama, lesing og elevaktiv læring. Lesesenteret, Universitetet i Stavanger Stavanger 2011

UIS

Rapport/avhandling

171. Dahle, Anne Elisabeth.

Problematferd ved dysleksi. Svake regneferdigheter ved dysleksi. Stavanger: Universitetet i Stavanger 2011 (ISBN 978-82-7644-470-4) 123 s.

UIS

172. Mossige, Margunn.

Skrivetrappa. Eit elevhefte som lærar og elev brukar saman ved undervegsvurdering av skrivning.. Stavanger: Utdanningsdirektoratet/ Lesesenteret 2011 (ISBN 978-82-7649-070-1) 16 s.

UIS

173. Mossige, Margunn.

Skrivetrappa. Et elevhefte som lærer og elev bruker sammen ved underveisvurdering av skrivning.. Stavanger: Utdanningsdirektoratet/ Lesesenteret 2011 (ISBN 978-82-7649-069-5) 16 s.

UIS

174. Solheim, Oddny Judith; Walgermo, Bente Rigmor; Skaftun, Atle.

Den nasjonale prøven i lesing på 5. trinn 2010. Oslo: Utdanningsdirektoratet 2011 22 s.

UIS

Tidsskriftspublikasjon

175. Coventry, William L.; Byrne, Brian; Olson, Richard K.; Corley, Robin; Samuelsson, Stefan.

Dynamic and Static Assessment of Phonological Awareness in Preschool: A Be-

havior-Genetic Study. Journal of Learning Disabilities 2011 ;Volum 44.(4) s. 322-329

UIS

176. Furnes, Bjarte Reidar; Samuelsson, Stefan.

Phonological awareness and rapid automatized naming predicting early development in reading and spelling: Results from a cross-linguistic longitudinal study. Learning and individual differences 2011 ;Volum 21.(1) s. 85-95

UiB UIS

177. Jenssen, Cathrine; Erlien, Wenche; Blå, Berit Hope; Gjervan, Marit; Svolsbru, Gro; Bleka, Målfrid; Øvereng, Liv Kristin; Olsen, Arild Torvund; Matre, Synnøve; Hoel, Trude; Reikerås, Elin Kristi Lie; Bones, Gerd Åsta.

Kreative innganger til tverrfaglig arbeid. Verktøykassa/ Pedagogisk Forum 2011 (1) s. 45-48

UIN HIOF HIST NTNU UIS

178. Kempe, Camilla; Eriksson-Gustavsson, Anna-Lena; Samuelsson, Stefan.

Are There any Matthew Effects in Literacy and Cognitive Development?. Scandinavian Journal of Educational Research 2011 ;Volum 55.(2) s. 181-196

UIS

179. Kempe, Camilla; Gustafson, Stefan; Samuelsson, Stefan.

A longitudinal study of early reading difficulties and subsequent problem behaviors. Scandinavian Journal of Psychology 2011 ;Volum 52.(3) s. 242-250

UIS

180. Lundetræ, Kjersti.

Does Parental Educational Level Predict Drop-out from Upper Secondary School for 16- to 24-year-olds When Basic Skills are Accounted For? A Cross Country Comparison.. Scandinavian Journal of Educational Research 2011 ;Volum 55.(6) s. 625-637

UIS

181. Nygard, Arne Olav.

Myta om dei digitale innfødde. Univers 2011

UIS

182. Nygard, Arne Olav.

Pedagogisk fallitt.. Sunnmørsposten 2011

UIS

183. Nygard, Arne Olav.

Skulen og fryktbransjen sine nyttige idiotar.. Forskning.no : nettavis med nyheter fra norsk og internasjonal forskning 2011

UIS

184. Reikerås, Elin Kristi Lie.
Lesevansker og regning: "Han strever med lesing, men regning går stort sett bra".
Lesesenteret, nettsider 2011
UIS
185. Skaftun, Atle.
Litteraturens nytteverdi. Dansk Noter 2011 (4) s. 8-14
UIS
186. Skaftun, Atle.
Litteraturens nytteverdi. Norsklæreren 2011 (2) s. 33-40
UIS
187. Skaftun, Atle.
Minding Metaphors: Rethinking the Ecology of Written Language. L1-Educational
Studies in Language and Literature 2011 ;Volum 11. s. 97-108
UIS
188. Skaftun, Atle.
Understanding reading development: A phenomenological perspective. L1-Educa-
tional Studies in Language and Literature 2011 ;Volum 11. s. 127-148
UIS
189. Solheim, Oddny Judith.
The Impact of Reading Self-Efficacy and Task Value on Reading Comprehension
Scores in Different Item Formats.. Reading Psychology 2011 ;Volum 32.(1) s. 1-27
UIS
190. Solheim, Oddny Judith; Uppstad, Per Henning.
Eye-tracking as a tool in process-oriented reading test validation. International
Electronic Journal of Elementary Education 2011 ;Volum 4.(1) s. 153-168
UIS
191. Uppstad, Per Henning; Solheim, Oddny Judith.
Code and Comprehension in Written Language. Considering Limitations in the
Simple View of Reading.. L1-Educational Studies in Language and Literature 2011
;Volum 2011.(11) s. 159-174
UIS
192. Uppstad, Per Henning; Tønnessen, Finn Egil.
The ABC of Reading. Perspectives on the Alphabetical Principle. L1-Educational
Studies in Language and Literature 2011 ;Volum 11. s. 109-125
UIS

193. Van Daal, V.H.P. , & Miglis-Sandvik, J. (2011).

Reading research and the promotion of reading outside the school: A comprehensive review of empirical research. *International Journal about Parents in Education*, 5, 97-108.

UIS

12 Regnskapsoversikt 2011

Basisvirksomhet

Inntekter

Inntekter KD	kr.	11 004 000,00
Inntekter kurs	kr.	817 842,00
Andre inntekter	kr.	2 622 867,00
Sum inntekter	kr.	14 444 709,00

Utgifter

Lønnsutgifter	kr.	-10 924 646,00
Andre driftsutgifter	kr.	-1 975 922,00
Sum utgifter	kr.	-12 900 568,00

Resultat pr. 31. desember 2011   **kr.**   **1 544 141,00**

Årsak til underforbruk er i hovedsak 3 ubesatte stillinger fra 01.08.2011 til 01.12.2011 samt kompensasjon for videreutdanninger UiSPluss og grunnutdanninger.

Eksternt finansiert virksomhet

Inngående balanse pr. 31. desember 2011	kr.	6 009 554,00
Prosjektinntekter	kr.	11 130 903,00
Lønnsutgifter	kr.	-4 272 125,00
Andre driftsutgifter	kr.	-5 090 056,00
Resultat pr. 31. desember 2011	kr.	7 778 276,00

Årsak til underforbruk er i hovedsak ubesatte stillinger og utsatt aktivitet.

Nasjonalt Senter § 1.4

Inngående balanse pr. 1. januar 2011   kr.   3 801 547,00

Inntekter

Inntekter KD   kr.   6 950 000,00

Andre inntekter   kr.   2 504 433,00

Sum inntekter   kr.   13 255 980,00

Utgifter

Lønnsutgifter   kr.   -5 692 484,00

Andre driftsutgifter   kr.   -2 872 164,00

Overhead til UiS   kr.   -1 113 026,00

Sum utgifter   kr.   -9 677 674,00

Resultat pr. 31. desember 2011   kr.   3 578 306,00

Årsak til underforbruk er ubesatte stillinger og forsinket aktivitet i forhold til nettsatsingsprosjektet.

Kompetanseheving § 1.4

Inngående balanse pr. 1. januar 2011   kr.   2 340 756,00

Andre driftsutgifter   kr.   -88 963,00

Resultat pr. 31. desember 2011   kr.   2 251 793,00

Årsak til underforbruk er 1 ubesatt stilling.

Stavanger, 13. januar 2012

Kommentarer til regnskapet:

Årsmeldingen blir trykket før regnskapet er avsluttet. Regnskap pr. 31.12.11 blir behandlet og godkjent av Styret for Universitetet i Stavanger medio februar 2012.

Universitetet
i Stavanger

Lesesenteret
Universitetet i Stavanger
4036 Stavanger
Telefon: 51 83 32 00
Telefaks: 51 83 32 50
lesesenteret@uis.no
www.lesesenteret.no

Lesesenteret